

PENSIOENFONDS
CAMPINA

JAARVERSLAG

2023

Stichting Pensioenfonds Campina

Jaarverslag 2023

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Kerncijfers	4
Pensioen Dashboard	5
2. Profiel van het pensioenfonds	6
2.1 Algemene informatie	6
2.2 Missie, visie, kernwaarden en strategie	6
2.3 Beleid en verantwoording	6
3. Organisatie van het pensioenfonds	8
3.1 Organisationschema	8
3.2 Governance	8
4. Bestuursverslag	12
4.1 Hoofdpijnen	12
4.2 Regelgeving en overheidsbeleid	14
4.3 Bestuurlijke ontwikkelingen, thema's en belangrijke besluiten	15
4.4 Beheerste en integere bedrijfsvoering	17
5. Beleggingenparagraaf	21
5.1 Inleiding	21
5.2 Beleggingsdoelstelling en beleggingsovertuigingen	21
5.3 Beleggingsbeleid	22
5.4 Strategische beleggingsportefeuille en renteafdekking	22
5.5 Beleggingsresultaten in 2023	23
5.6 Maatschappelijk verantwoord beleggen	26
6. Financiële paragraaf	29
6.1 Algemeen	29
6.2 Uitvoeringskosten	30
7. Pensioenparagraaf	34
7.1 Status van het pensioenreglement	34
7.2 Kenmerken van de huidige pensioenregeling	34
7.3 Ontwikkeling en samenstelling deelnemersbestand	35
8. Actuariële paragraaf	37
9. Risicoparagraaf	39
10. Toekomstparagraaf	47
11. Jaarrekening	49
Balans per 31 december	49
Staat van baten en lasten	50
Kasstroomoverzicht	51
Toelichting behorende tot de jaarrekening	52
12. Overige gegevens	81
12.1 Actuariële verklaring	81
12.2 Accountantsverklaring	83
12.3 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten	92
12.4 Verslag van raad van toezicht	93
12.5 Verslag van het verantwoordingsorgaan	96
Bijlage A Personalia	99
Bijlage B Code pensioenfondsen	101
Bijlage C Overzicht mutaties in deelnemers over het jaar 2023	103

Voorwoord

De politieke verhoudingen in de wereld zijn over 2023 verder gedestabiliseerd. Naast de nog steeds voortdurende oorlog tussen Oekraïne en Rusland kwam er in oktober een ingrijpende escalatie van het uitzichtloze conflict tussen Israël en Hamas bij. In ons eigen land kregen we te maken met een kabinetcrisis, gevolgd door nieuwe verkiezingen. De formatie van een nieuwe regering laat vooralsnog op zich wachten.

Ten opzichte van 2022 is de inflatie dit jaar fors afgenomen, mede door ingrepen van centrale banken, zowel in de Verenigde Staten als de EU. Konden wij over 2022 nog een indexatie verlenen van 13,4%, over 2023 kon er helaas geen indexatie worden verleend. Op de peildatum 31 oktober 2023 was er sprake van een deflatie van 2,0%. Volgens ons reglement kan er dan geen indexatie worden verleend.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds daalde in het jaar van 132,4% naar 124,9% als gevolg van de hoge indexatie, die per 1 januari 2023 is doorgevoerd. Ondanks deze daling mag de dekkingsgraad nog steeds robuust genoemd worden. De beleggingsportefeuille leverde vooral door een opleving van de beurzen op het einde van het jaar een positief rendement van 9,9%. De strategische renteafdekking van de verplichtingen op marktwaarde is na advies van de fiduciair manager en de beleggingsadviescommissie verhoogd van 70 tot 80%.

In het kader van maatschappelijk verantwoord beleggen is de lijn van verduurzaming van de verschillende beleggingsmandaten en -fondsen verder doorgezet. Ultimo 2023 kan 76% van de beleggingsportefeuille worden geclassificeerd als artikel 8 SFDR.

In september 2022 heeft de Hoge Raad de uitspraak van het Gerechtshof Den Haag bevestigd dat FrieslandCampina onrechtmatig heeft gehandeld door in strijd met de redelijkheid en billijkheid de uitvoeringsovereenkomst eenzijdig op te zeggen zonder daarbij een redelijke en billijke vergoeding aan te bieden. In februari 2023 is er door ons pensioenfonds een dagvaarding uitgebracht aan FrieslandCampina in het kader van de schadestaatprocedure. Tijdens een regiezitting bij de kantonrechter in Rotterdam is vanwege de complexiteit besloten de zaak door te verwijzen naar een meervoudige kamer bij de Rechtbank Rotterdam. Op het moment van schrijven van dit bestuursverslag is er wel een inhoudelijke zitting geweest, maar nog geen uitspraak gedaan.

Er is een aantal beleidsdocumenten aangepast en vastgesteld waaronder het Beloningsbeleid, Reglement Raad van Toezicht, Reglement Verantwoordingsorgaan en Klachtenregeling. De beleggingsdoelstellingen en -overtuigingen zijn in overleg tussen bestuur en beleggingsadviescommissie herijkt.

Toekomst

De Wet toekomst pensioenen (Wtp) is door het parlement goedgekeurd. Onderdeel van de wet is dat ook gesloten pensioenfondsen kunnen invaren in het nieuwe stelsel. Het bestuur oriënteert zich op de betekenis hiervan voor de deelnemers. Belangrijke vraag hierbij is of invaren de toekomstige situatie verbetert of dat achterblijven in het nFTK beter is. Een evenwichtige belangenafweging voor de verschillende leeftijdscohorten is daarbij een essentieel onderdeel.

Het initiatief voor een invaerverzoek en het opstellen van een transitieplan zal door sociale partners genomen dienen te worden. Wij zullen op basis van onze eigen analyses zo goed mogelijk een eigen beeld trachten te vormen en dit verder in de afstemming met de sociale partners meenemen.

In het verlengde van de Wtp ligt er ook de belangrijke vraag hoe lang het gesloten pensioenfonds nog voldoende robuust is om zelfstandig te kunnen blijven opereren. Aan een externe consultant is de opdracht verstrekt om het bestuur te begeleiden bij het maken van toekomstkeuzes. Belangrijke vragen daarbij zijn:

- Wat zijn de criteria waarbij de zelfstandigheid niet langer meer te continueren is
- Wat zijn de alternatieven op langere termijn

Het jaar 2024 zal gebruikt worden om een dossier op te bouwen op basis waarvan de optimale keuzes gemaakt kunnen worden. Bij dit alles zullen de elementen rechtszaak, Wtp en zelfstandigheid zorgvuldig afgewogen worden. Deze elementen zijn vervlochten en kunnen niet geheel los van elkaar behandeld worden.

Organisatie

In 2023 zijn er veel veranderingen geweest en ook de komende periode liggen er de nodige wijzigingen in het verschiet. De directeur van het pensioenbureau, de heer Spaans, heeft te kennen gegeven dat hij na bijna 12 jaar afscheid neemt. Wij zijn hem zeer veel dank verschuldigd voor alles wat hij heeft betekend voor het pensioenfonds. Hij heeft de afgelopen jaren de brede problematieken voortvarend en adequaat ter hand genomen en wij hebben er alle vertrouwen in dat we op basis hiervan verder kunnen blijven bouwen. Wij wensen hem alle goeds voor de toekomst. Wij zijn verheugd dat we de heer Molenaar bereid hebben gevonden zijn plaats in te nemen. De heer Molenaar heeft in het verleden reeds vele jaren deel uitgemaakt van het bestuur en kent het pensioenfonds goed. Binnen de raad van toezicht is afscheid genomen van mevrouw Matelski en voorzitter de heer Breen. Hun positie is overgenomen door respectievelijk mevrouw Van der Velde en de heer De Koning. Bij het verantwoordingsorgaan is afscheid genomen van werkgeversvertegenwoordiger de heer Ter Borg en zijn plaats is ingenomen door mevrouw Van Noppen. Wij danken alle afscheidsnemers voor hun betrokkenheid en inzet gedurende de afgelopen jaren.

Binnen FrieslandCampina is een forse reorganisatie ingezet waarbij vele banen in het geding zijn. Dit zal ook consequenties gaan hebben voor de bezetting van functies in het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Aan FrieslandCampina is het verzoek gedaan om in dit licht zoveel mogelijk rekening te houden met de continuïteit van de diverse gremia van het pensioenfonds.

De komende periode zal naar verwachting een stevige wissel trekken op bestuur, bestuurscommissies, interne toezichthouders en vooral ook het pensioenbureau. Gezien de constructieve samenwerking die we het afgelopen jaar met elkaar mochten hebben zien we de uitdagende toekomst met vertrouwen tegemoet. Vanuit het bestuur willen we dank uitbrengen voor eenieders bijdrage aan het goed functioneren van het pensioenfonds in 2023.

Namens het bestuur van Stichting Pensioenfonds Campina
M.M.G.M. van den Hoven, voorzitter

1. Kerncijfers

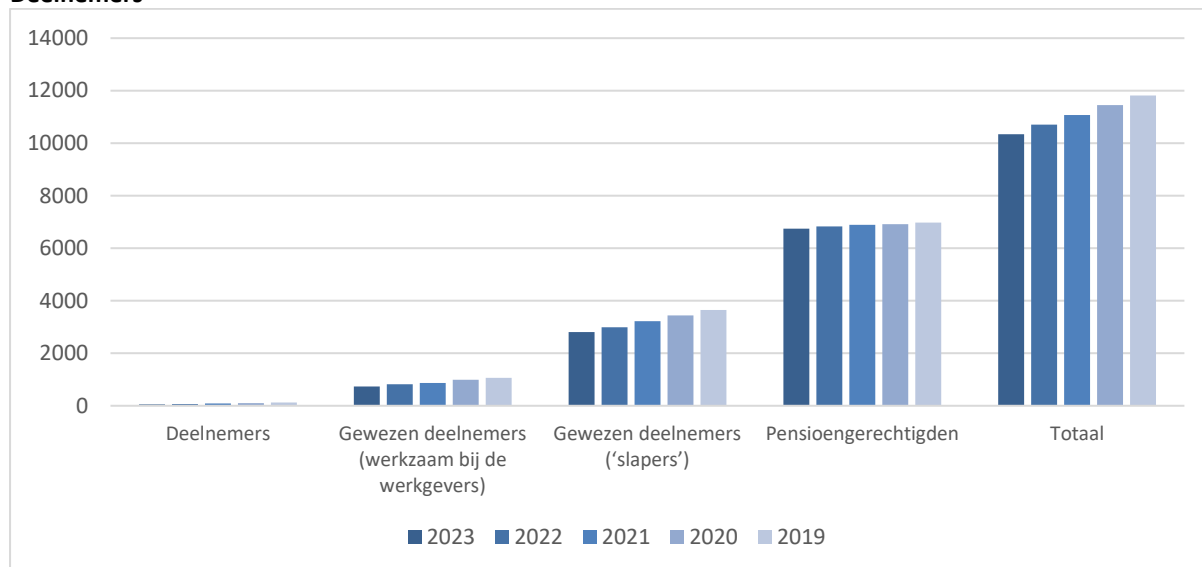
(tenzij anders vermeld luiden alle bedragen in EUR 1 miljoen)

	2023	2022	2021	2020	2019
Aantal (gewezen) deelnemers:					
Deelnemers (arbeidsongeschikten)	55	67	89	104	127
Gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers)	737	816	877	986	1.070
Gewezen deelnemers ('slapers')	2.807	2.995	3.224	3.442	3.643
Pensioengerechtigden	6.745	6.831	6.889	6.917	6.977
	10.344	10.709	11.079	11.449	11.817
Reglementvariabelen:	%	%	%	%	%
Toeslagverlening actieven per 1 januari ¹	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Toeslagverlening inactieven per 1 januari	13,4	3,1	0,0	0,3	0,6
Inflatie (prijsindex periode oktober-oktober)	16,9	3,3	1,1	1,4	1,1
Cumulatief niet toegekende toeslagen	11,4	9,8	12,1	12,4	11,3
Pensioenuitvoering:	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Feitelijke premie	0,8	0,3	0,1	0,1	0,5
Pensioenuitvoeringskosten	1,9	1,6	1,7	1,7	1,8
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer (in EUR)	278	232	250	242	249
Uitkeringen	61,9	55,3	53,6	53,5	53,9
Vermogenssituatie en solvabiliteit:	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Pensioenvermogen	1.287,3	1.236,2	1.624,5	1.613,8	1.555,4
Minimaal vereist eigen vermogen	41,1	36,7	49,3	54,9	53,7
Vereist eigen vermogen (strategische beleggingsmix)	137,8	136,5	176,3	254,7	255,9
	%	%	%	%	%
Nominale dekkingsgraad	125,8	135,1	132,1	117,9	116,1
Minimum vereist eigen vermogen	104,0	104,0	104,0	104,0	104,0
Vereiste dekkingsgraad (strategische beleggingsmix)	113,5	114,9	114,3	118,6	119,1
Beleidsdekkingsgraad	124,9	132,4	126,2	109,2	112,7
Beleggingsportefeuille:	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Aandelen	319,6	282,0	407,7	508,7	534,0
Vastrentende waarden	397,7	333,4	421,7	424,0	529,8
Vastgoedbeleggingen en infrastructuur	68,2	63,6	89,5	103,4	117,3
Derivaten	5,9	3,5	33,4	70,0	45,5
Overige beleggingen	29,2	30,9	41,7	52,7	27,6
Liquide middelen	566,9	613,1	649,4	483,8	325,1
	1.387,5	1.326,5	1.643,4	1.642,6	1.579,3
	%	%	%	%	%
Beleggingsrendement	9,9	-20,7	4,5	8,1	18,7
Benchmark rendement	9,8	-20,2	4,1	8,7	18,1
Kosten vermogensbeheer (excl. transactiekosten)	0,37	0,43	0,39	0,39	0,39
Transactiekosten vermogensbeheer	0,07	0,07	0,10	0,10	0,07
Beleggingsrendement afgelopen 5 jaar	3,2	0,7	6,6	7,1	6,3

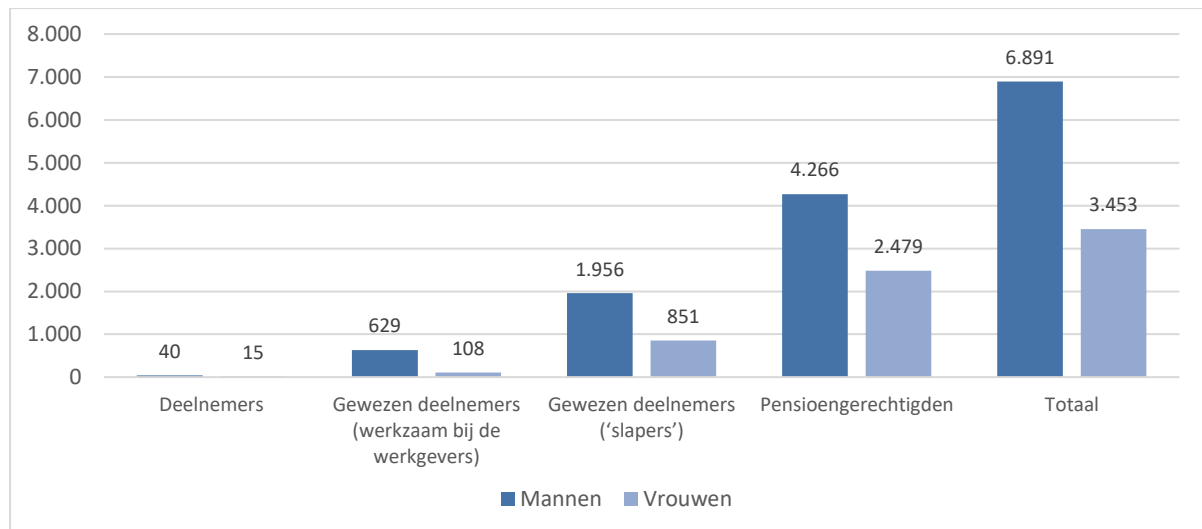
¹ De toeslagverlening voor actieven is door de werkgevers buiten het pensioenfonds ondergebracht.

Pensioen Dashboard

Deelnemers

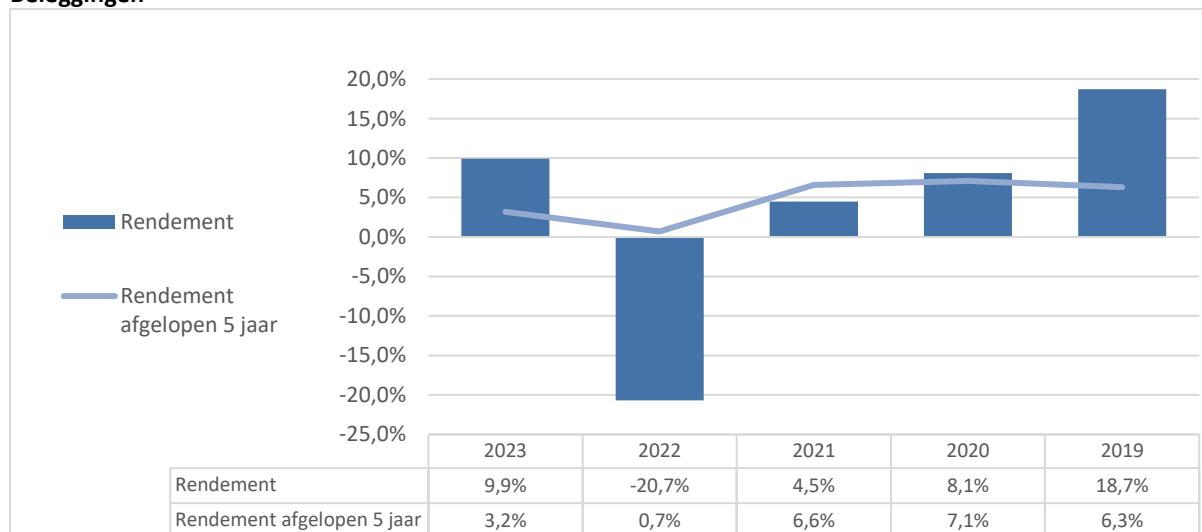

Grafiek 1 - Verloop deelnemersbestand afgelopen 5 jaar

Grafiek 2 - Verdeling mannen en vrouwen per groep ultimo 2023

Beleggingen

Grafiek 3 - Beleggingsrendement

2. Profiel van het pensioenfonds

2.1 Algemene informatie

Stichting Pensioenfonds Campina is een ondernemingspensioenfonds dat de pensioenregeling uitvoert van werknemers die uiterlijk op 31 december 2008 in dienst zijn getreden bij (de rechtsvoorgangers van) FrieslandCampina Nederland B.V., FrieslandCampina Riedel B.V., FrieslandCampina Kievit B.V. of Zuivelcoöperatie DeltaMilk B.A. Na de fusie tussen Campina en Friesland Foods per 1 januari 2009 zijn er geen nieuwe deelnemers meer toegetreden.

Per 1 januari 2015 is de uitvoeringsovereenkomst met het pensioenfonds door de werkgevers opgezegd en sindsdien is er geen actieve opbouw in het pensioenfonds. Er vindt uitsluitend nog pensioenopbouw plaats voor deelnemers, die op 31 december 2014 een WAO of WIA-uitkering genieten en waarvoor de pensioenopbouw wegens premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid wordt voortgezet. De werknemers van FrieslandCampina bouwen vanaf 2015 op in een nieuwe pensioenregeling bij Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zuivel ('BP Zuivel').

Vanaf 1 januari 2015 verleent het pensioenfonds volgens de bepalingen in het pensioenreglement uitsluitend voorwaardelijke toeslagverlening op pensioenaanspraken en pensioenrechten van gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden. De in de CAO Zuivel overeengekomen onvoorwaardelijke toeslagverlening over de bij het pensioenfonds opgebouwde pensioenaanspraken van gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers) en arbeidsongeschikte medewerkers is per diezelfde datum ondergebracht bij een andere pensioenuitvoerder.

2.2 Missie, visie, kernwaarden en strategie

Missie

De missie is om de bij het pensioenfonds opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten op een verantwoorde wijze te beheren, zodanig dat de nominale pensioenaanspraken en -rechten zoveel als mogelijk kunnen worden nagekomen en waarbij wordt gestreefd naar een waardevast pensioen.

Visie

In het te voeren beleid wordt op evenwichtige wijze gestreefd naar een waardevast pensioen, rekening houdend met redelijke grenzen van risico's voor alle betrokkenen.

Kernwaarden

Het pensioenfonds hanteert de volgende kernwaarden: *betrouwbaar, evenwichtig, integer, transparant, realistisch, doelmatig, duurzaam, zorgvuldig en begrijpelijk.*

Strategie

De missie wordt als volgt verwezenlijkt:

- Het deskundig, competent en integer besturen van het pensioenfonds;
- Het tijdig, juist en efficiënt uitvoeren van de pensioenovereenkomst zoals vastgesteld in het pensioenreglement;
- Het prudent beleggen van de aanwezige middelen en het realiseren van een optimaal rendement op de beleggingsportefeuille waarbij wordt voldaan aan de beginselen van veiligheid, kwaliteit en risicodiversificatie;
- Het begrijpelijk en correct communiceren met alle belanghebbenden;
- Het afleggen van verantwoording aan alle belanghebbenden.

2.3 Beleid en verantwoording

De belangrijkste taken van het pensioenfonds zijn het correct administreren van de tot en met 2014 opgebouwde pensioenaanspraken, het juist informeren van de belanghebbenden, het tijdig uitbetalen van pensioenen en het beleggen en beheren van het fondsvermogen. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de uitvoering en houdt de regie over de werkzaamheden van het pensioenfonds. Uitgangspunt in het handelen van ieder individueel bestuurslid en het bestuur als geheel is het handelen in het belang van alle belanghebbenden van het pensioenfonds, rekening houdend met de korte- en langetermijneffecten van

maatregelen. In het bestuursverslag worden de overwegingen bij belangrijke besluiten in 2023 toegelicht. Het bestuur weegt in zijn besluitvorming de aanbevelingen van het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht mee en gaat een dialoog aan met alle belanghebbenden bij het afleggen van verantwoording.

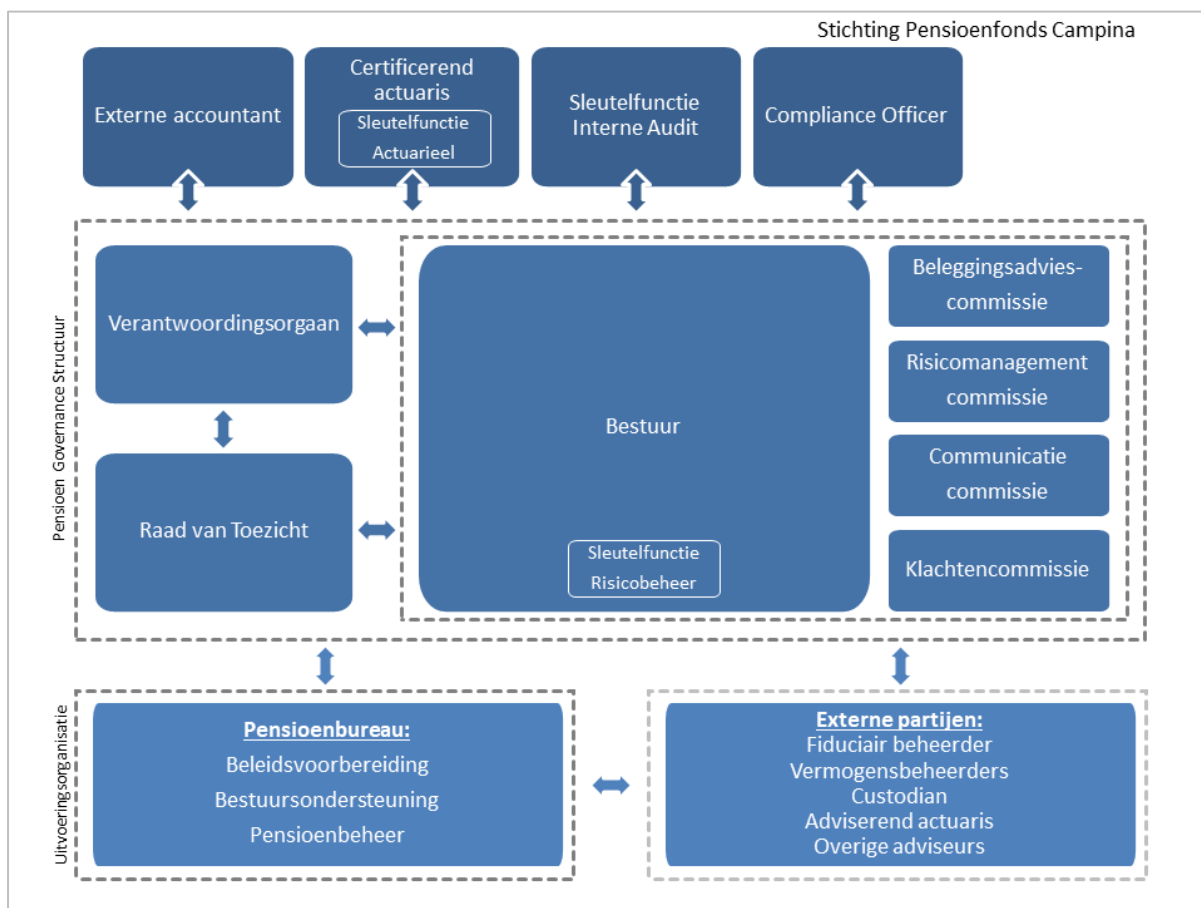
In de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) zijn de opzet van het pensioenfonds, de risicoanalyse en wijze van uitvoering gedocumenteerd. In beleidsdocumenten is een noodprocedure opgenomen waarin staat beschreven hoe het pensioenfonds omgaat met besluitvorming in spoedeisende situaties. Deze noodprocedure maakt onderdeel uit van het financieel crisisplan, dat als bijlage bij de ABTN is opgenomen. De statuten, het pensioenreglement en de ABTN zijn beschikbaar op de website van het pensioenfonds.

Het boekjaar valt samen met het kalenderjaar. Na afloop van elk boekjaar wordt de balans opgesteld en wordt het financiële resultaat alsmede de bestemming daarvan vastgesteld.

3. Organisatie van het pensioenfonds

3.1 Organisationschema

Pensioenfonds Campina is een ondernemingspensioenfonds met een paritair bestuursmodel. De organisatiestructuur, taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van onder meer het bestuur, de ondersteunende commissies, het verantwoordingsorgaan en het intern toezicht zijn hieronder beschreven.

Figuur 1 - Organisationschema

3.2 Governance

Bestuur

Het bestuur is verantwoordelijk voor het besturen van het pensioenfonds en de verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn vastgelegd in de statuten, reglementen en de ABTN. Het bestuur paritair is vastgesteld en bestaat uit acht leden. De bestuursleden worden benoemd door het bestuur na voordracht of verkiezing. Namens de werknemers worden vier leden door de Centrale Ondernemingsraad voorgedragen en namens de werkgever worden twee leden voorgedragen. Er zijn twee bestuursleden voorgedragen namens de gepensioneerden, waarvoor de VGC - Belangenvereniging voormalige medewerkers Campina - kandidaten kan voorstellen. Voor bestuursleden geldt een zittingsperiode van vier jaar en een bestuurslid kan maximaal twee keer voor een nieuwe zittingsperiode van vier jaar worden herbenoemd.

Voor (toekomstige) vacatures worden aspirant-leden voor het bestuur geworven, die gedurende de opleiding en in aanloop naar de toetsing door de toezichthouder als toehoorder de vergaderingen van het bestuur bijwonen.

Voor het bestuur geldt het onderstaande rooster van aftreden:

Naam	Functie	Vertegenwoordiging	Aftredend
De heer M.M.G.M. van den Hoven	bestuurslid en voorzitter	pensioengerechtigden	01-10-2024
De heer J.L.M. Adriaans	bestuurslid en secretaris	werknemers	01-07-2026
De heer M.F.O.W. van Berkel	bestuurslid	pensioengerechtigden	01-03-2026
De heer S.W. de Haes	bestuurslid	werknemers	01-01-2027
Mevrouw E.H. Janssen	bestuurslid	werkgevers	01-11-2024
Mevrouw M.J. van der Molen	bestuurslid	werknemers	01-02-2026
De heer R.J. Rothkrantz	bestuurslid	werkgevers	01-11-2024
Vacature	bestuurslid	werknemers	-

Ondersteunende commissies

Beleggingsadviescommissie

De beleggingsadviescommissie heeft als mandaat het voorbereiden en uitvoeren van het beleggingsbeleid, het adviseren met betrekking tot alle beleggingsaangelegenheden van het pensioenfonds en het monitoren van de fiduciair manager en de custodian. De commissie heeft een voorbereidende en adviserende rol met betrekking tot het opstellen van het strategische beleggingsplan, het jaarlijkse beleggingsplan, en transacties en andere voorstellen van bijzondere aard en omvang, die het risicoprofiel van het pensioenfonds wijzigen. De commissie is samengesteld uit drie leden namens het bestuur met beleggings- en financiële ervaring en de directeur. Daarnaast zijn twee externe beleggingsadviseurs aan de beleggingsadviescommissie verbonden. De beleggingsadviescommissie wordt ondersteund door een medewerker van het pensioenbureau.

Risicomanagementcommissie

De risicomanagementcommissie adviseert en ondersteunt het bestuur in de breedste zin van het woord over zaken op het gebied van het integraal risicomanagement. De uitgangspunten van het risicomanagement heeft het bestuur vastgelegd in een 'Integraal Risicomanagement Handboek'. De risicomanagementcommissie zorgt voor een adequate opzet en monitoring van het integraal risicomanagement. Het doel van de commissie is het beoordelen van een integere en beheerste bedrijfsvoering. De commissie is samengesteld uit drie leden van het bestuur en wordt ondersteund door een medewerker van het pensioenbureau. De voorzitter van de risicomanagementcommissie vervult tevens de rol van sleutelfunctiehouder risicobeheer.

Communicatiecommissie

De communicatiecommissie adviseert en ondersteunt het bestuur in de breedste zin van het woord over zaken op het gebied van de communicatie naar (gewezen) deelnemers, gepensioneerden en andere belanghebbenden. Het communicatiebeleidsplan vormt de basis voor de inzet van communicatie in beleids- en projectplannen en de wijze waarop bestuur en het pensioenbureau invulling geven aan hun communicatieve taak. De commissie is samengesteld uit twee leden namens het bestuur de directeur van het pensioenbureau, een vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden en wordt ondersteund door een medewerker van het pensioenbureau.

Klachtencommissie

De klachtencommissie behandelt een klacht of uiting van ongenoegen die niet naar tevredenheid van de belanghebbende is opgelost door het pensioenbureau. De samenstelling en werkwijze van de commissie is beschreven in de Klachtenregeling en Klachtenbeleid, die op de website zijn gepubliceerd. Het bestuur blijft altijd eindverantwoordelijk en neemt de besluiten. De klachtencommissie komt ad hoc bij elkaar. De commissie bestaat uit de directeur van het pensioenbureau (of, als het om de directeur gaat, de voorzitter van het bestuur), een lid van het bestuur en een medewerker van het pensioenbureau.

Sleutelfuncties

Naar aanleiding van de implementatie van de IORP II-richtlijn onderkent het pensioenfonds drie sleutelfuncties. IORP II maakt een onderscheid tussen de houder van een sleutelfunctie en de personele invulling van de daadwerkelijke uitvoering van de sleutelfunctie, waarbij de houder de eindverantwoordelijkheid blijft houden. Pensioenfonds Campina heeft de sleutelfuncties, op basis van het 'three lines of defence'-model, als volgt ingericht:

Sleutelfunctie	Houder sleutelfunctie	Operationele uitvoering (vervulling)
Risicobeheer functie	Bestuurslid en tevens voorzitter risicomanagementcommissie	Risicomanagementcommissie en het pensioenbureau
Actuariële functie	Certificerend actuaris	Certificerend actuaris
Interne audit functie	Extern functionaris	Het pensioenbureau en waar nodig externe ondersteuning

De houders van de sleutelfuncties zijn getoetst en goedgekeurd door DNB.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan vertegenwoordigt alle belanghebbenden van het pensioenfonds. Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het verantwoordingsorgaan bewaakt de juiste uitvoering van het pensioenreglement en de evenwichtige belangenafweging van de verschillende belanghebbenden door het bestuur. Het verantwoordingsorgaan adviseert het bestuur over de in de pensioenwet vastgelegde onderwerpen en heeft daarnaast nog enige bovenwettelijk adviesbevoegdheden, die zijn vastgelegd in de statuten van het pensioenfonds.

Tenminste twee keer per jaar overlegt het verantwoordingsorgaan met (een delegatie van) het bestuur, en voor zover nodig voor het uitvoeren van zijn taak, is er overleg met de accountant en actuaris. Het verantwoordingsorgaan beoordeelt minimaal eenmaal per jaar het reilen en zeilen van het pensioenfonds en let daarbij o.a. op efficiency en effectiviteit. Het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks een oordeel over het door het bestuur gevoerde beleid en het verslag van de bevindingen is opgenomen in paragraaf 12.5 van dit jaarverslag met een reactie hierop van het bestuur. Het verantwoordingsorgaan bestaat uit vijf leden, waarvan één vertegenwoordiger namens de werknemers, één vertegenwoordiger namens de werkgevers en drie vertegenwoordigers namens de gepensioneerden, die worden benoemd na voordracht of verkiezing.

Raad van toezicht

De raad van toezicht heeft als taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Het is belast met het toezien op een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur, en staat het bestuur met raad terzijde. De taken en bevoegdheden van de raad van toezicht zijn beschreven in het Reglement van de Raad van Toezicht. De raad van toezicht legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan, aan de werkgever en een samenvatting van het oordeel en de bevindingen worden in het jaarverslag opgenomen. De raad van toezicht bestaat uit drie onafhankelijke, deskundige en gezaghebbende personen, die op geen enkele wijze, anders dan uit hoofde van de raad van toezicht, betrokken zijn bij het functioneren van het pensioenfonds. Het verslag van de bevindingen over de uitvoering van de taken en de uitoefening van bevoegdheden gedurende het boekjaar is opgenomen in paragraaf 12.4 van dit jaarverslag.

Uitvoeringsorganisatie

Het bestuur heeft de beleidsvoorbereiding ten behoeve van de bestuurlijke taken en de (dagelijkse) uitvoering van de pensioenregeling gedelegeerd aan het pensioenbureau van het pensioenfonds. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor de juiste uitvoering van alle uitbestede taken. De kernwerkzaamheden van het pensioenbureau betreffen pensioenadministratie (deelnemers-, uitkerings- en financiële administratie), beleggingsadministratie, risicomanagement en pensioencommunicatie. De medewerkers van het pensioenbureau hebben een arbeidsovereenkomst met FrieslandCampina Werknemers B.V., waarmee een service-level-agreement is gesloten ter waarborging van de continuïteit. De inhoud van hun werkzaamheden wordt bepaald door het bestuur. Het pensioenfonds maakt gebruik van ICT-diensten van FrieslandCampina waarmee een ICT- en een verwerkersovereenkomst is afgesloten.

Uitbestedingsrelaties

Het pensioenfonds heeft bepaalde bedrijfsprocessen en –activiteiten uitbesteed aan andere partijen (uitvoerders). Deze processen en activiteiten hebben betrekking op deelprocessen van de pensioenuitvoering, het vermogensbeheer en alle overige processen en activiteiten waarvan het bestuur van het pensioenfonds het zinvol acht om deze uit te besteden aan een externe partij.

Pensioenadministratie en pensioenuitkeringen

Voor de pensioenadministratie, die in eigen beheer wordt uitgevoerd, maakt het pensioenfonds gebruik van de pensioensoftware van Visma Idella. De verwerking van de pensioenuitkeringen, waaronder begrepen verwerking van uitbetalingen loonaangifte, is uitbesteed aan FTE Digital/Axini. Met beide partijen zijn service level agreements gesloten, waaronder het operationeel maken van een server hosting omgeving en het in licentie gebruiken van SaaS-oplossingen (Software as a Service). Jaarlijks worden de interne beheersingsrapportages beoordeeld inzake de effectieve werking van de beheersmaatregelen met betrekking tot de pensioensoftware.

Vermogensbeheer

Het beleggingsbeleid wordt uitgevoerd door externe vermogensbeheerders binnen het raamwerk van een fiduciaire beheerovereenkomst met Goldman Sachs Asset Management. De fiduciaire manager is strategisch adviseur van het bestuur op het gebied van de strategische asset allocatie, portefeuilleconstructie, manager selectie, monitoring, risicobeheer en performancebewaking, en management rapportages. Het bestuur heeft maatregelen getroffen om toezicht te houden op de activiteiten van de externe vermogensbeheerders. Voor het toezicht op de vermogensbeheerder is met name het monitoren van het beleggen binnen de mandaten van belang. Hierbij wordt aandacht gegeven aan de aard, juiste interpretatie en uitvoering van beleggingen in lijn met de uitkomsten van de ALM-studie zoals die door het bestuur periodiek wordt gemaakt en/of herijkt. Met de fiduciair manager en de externe vermogensbeheerders zijn in de beheerovereenkomsten afspraken over vergoedingen gemaakt die zodanig zijn dat de partijen niet worden aangemoedigd om meer risico te nemen dan het bestuur aanvaardbaar acht. De beleggingsadviescommissie voert periodiek overleg met de fiduciair manager over de kwaliteit van de uitvoering.

Custodian

De beleggingsadministratie wordt uitgevoerd door custodian Northern Trust Company. Er is een periodieke afstemming tussen de fiduciair manager, externe vermogensbeheerder en de custodian, waarover door de custodian wordt gerapporteerd. Met de fiduciair manager en de custodian zijn service level agreements afgesloten en beide organisaties verstrekken jaarlijks een interne beheersingsrapportage 'SOC1' (Service Organization Controls), waaruit blijkt dat de opzet en werking van de administratieve organisatie en de interne controle voldoen aan de daaraan te stellen eisen. Namens het bestuur worden jaarlijks de interne beheersingsrapportages 'SOC1' beoordeeld inzake de effectieve werking van de beheersmaatregelen.

Externe ondersteuning en controle

Het pensioenfonds wordt bijgestaan door de volgende partijen en externe deskundigen:

Adviserend en certificerend actuaris

De adviserende actuaris is de heer J. Csik AAG, die verbonden is aan Ernst & Young Actuarissen. Als certificerend actuaris is de heer J.J.M. Tol AAG aangesteld. Hij is verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification. De actuariële verklaring van de certificerend actuaris is opgenomen in paragraaf 12.1 van dit jaarverslag.

ALM-studies

Ortec Finance staat het pensioenfonds bij op het gebied van de ALM-studies.

Beleggingsadviescommissie

De heren J.Th.A.M. Jeurissen en A.M. van Nunen zijn extern adviseurs van de beleggingsadviescommissie.

Compliance officer

De heer G.J. Mersch van GBA Accountants & Adviseurs is aangesteld als compliance officer.

Extern accountant

De externe accountant van het pensioenfonds is de heer W. Teeuwissen RA van KPMG Accountants. De controleverklaring van de accountant staat in paragraaf 12.2 van dit jaarverslag.

Voor een volledig overzicht van de bezetting van de verschillende organen en commissies van het pensioenfonds alsmede de aangestelde adviseurs wordt verwezen naar bijlage A.

4. Bestuursverslag

4.1 Hoofdpijnen

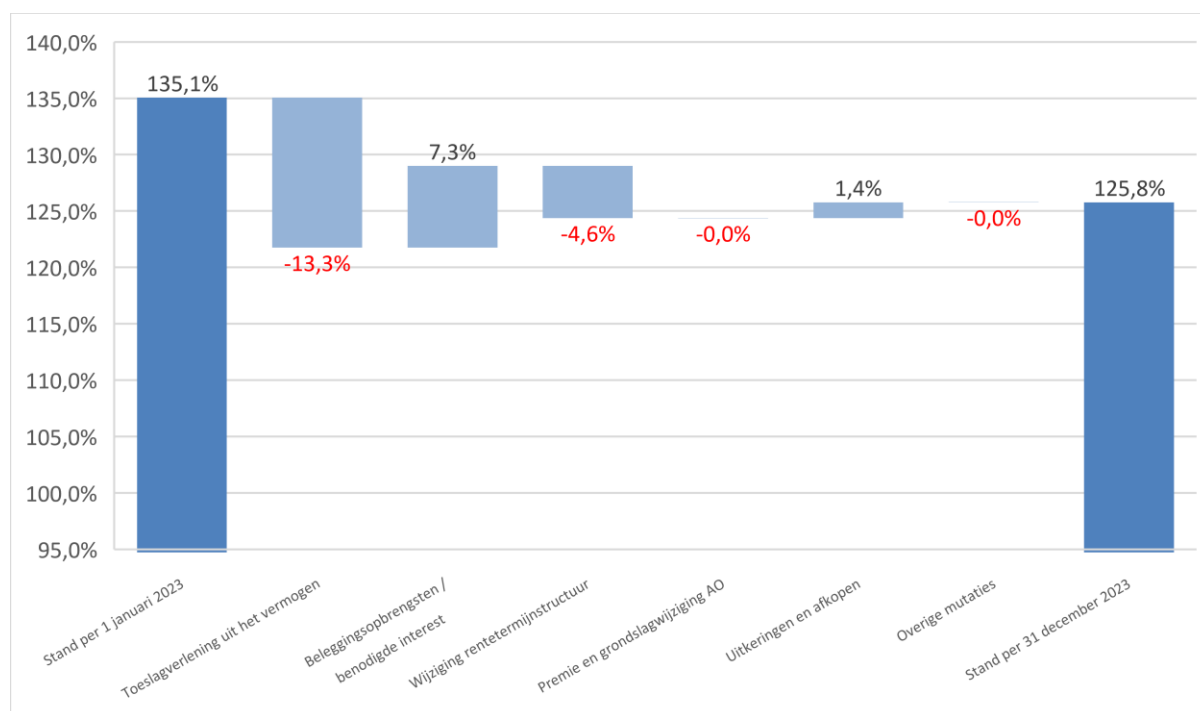
Inleiding

Het boekjaar 2023 is een jaar met vele gezichten. Als gevolg van de oorlog in Oekraïne werden producenten en consumenten in het begin van het jaar nog geconfronteerd met grote prijsstijgingen. Het beleid van de centrale banken was daarom gericht op het beteugelen van de inflatie door middel van snelle rentestijgingen. In het najaar ebde de angst voor aanhoudende inflatie op de financiële markten weg en werden weer goede beleggingsresultaten geboekt. Op basis van de robuuste financiële positie eind 2022 kon in januari een toeslag van 13,4% worden toegekend, waarmee het koopkrachtverlies voor een belangrijk deel op peil kon worden gehouden. De kosten van deze toeslagverlening bedroegen EUR 100 miljoen. In bedrijfseconomisch opzicht was er onder meer door de impact van de toeslagverlening sprake van een resultaat van EUR -57 miljoen.

Financiële positie

In 2023 nam het pensioenvermogen toe tot EUR 1.287 miljoen en de stijging kan voornamelijk worden toegeschreven aan de toename van de beleggingen. Het pensioenvermogen is de totale activa minus overige schulden en overlopende passiva. De nominale dekkinggraad daalde met 9,3%-punt door de hoge toeslagverlening. In de loop van het jaar nam de dekkinggraad door de goede beleggingsresultaten weer geleidelijk toe naar 125,8%.

Het verloop van de nominale dekkinggraad is als volgt:

Grafiek 4 - Verloop dekkinggraad

Toeslagverlening

Per 1 januari 2023 is een hoge toeslag verleend aan de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers'). De pensioenverplichtingen stijgen hiervoor met EUR 100 miljoen en de invloed van de toeslagverlening op de dekkinggraad is -13,3%-punt.

Beleggingsopbrengsten en benodigde interest

Het bruto beleggingsresultaat bedroeg EUR 115 miljoen, te vermeerderen met de interesttoevoeging op basis van de éénjaarsrente primo boekjaar van EUR 32 miljoen. De directe kosten voor vermogensbeheer bedragen EUR 3 miljoen. De totale impact op de dekkinggraad is 7,3%-punt.

Wijziging rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur is licht gestegen en het effect is een afname van de technische voorziening met EUR 39 miljoen. De impact van de wijziging van de rentetermijnstructuur op de dekkinggraad is -4,6%-punt.

Premie en grondslagwijziging arbeidsongeschikten

Er is een kostendekkende premie van minder dan EUR 1 miljoen in rekening gebracht, die onder meer betrekking heeft op arbeidsongeschikte deelnemers uit de destijds van toepassing zijnde eindloonregeling.

Uitkeringen en afkopen

De pensioenuitkeringen en afkopen bedroegen EUR 61 miljoen en de impact op de dekkinggraad ('solvabiliteitsvrijval') is 1,4%-punt.

Overige mutaties

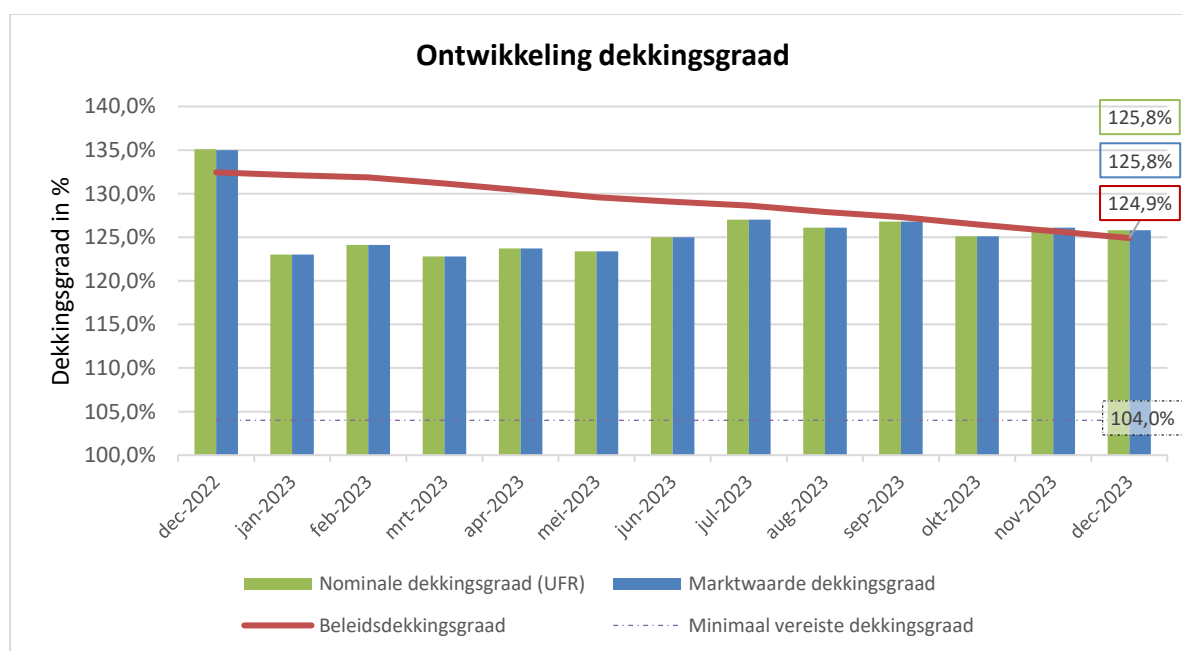
Onder overige mutaties vallen onder meer het resultaat op sterfte, waardeoverdrachten en actuariële mutaties (hoog-laag, AOW-compensatie, uitruil bij pensionering). De impact op de dekkinggraad is nagenoeg neutraal.

Ontwikkeling dekkinggraad

De marktwaarde dekkinggraad is gelijk aan het pensioenvermogen gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen, waarbij de pensioenverplichtingen zijn berekend op basis van de voorgeschreven rentetermijnstructuur. De marktwaarde dekkinggraad is bepalend voor het strategisch rente-afdekkingbeleid. De marktwaarde dekkinggraad daalde naar 125,8% eind 2023. Na de stapsgewijze UFR-aanpassingen voor de berekening van de rentetermijnstructuur is vanaf 2023 de marktwaarde dekkinggraad nagenoeg gelijk aan de nominale dekkinggraad.

Eind 2023 is de beleidsdekkinggraad met 7,5%-punt gedaald naar 124,9%. De beleidsdekkinggraad is het 12-maand gemiddelde van de nominale dekkinggraad en is minder volatiel dan de nominale dekkinggraad, maar herstelt zich ook minder snel.

In de volgende grafiek is de ontwikkeling van de dekkinggraad (nominaal en marktwaarde) en beleidsdekkinggraad in 2023 weergegeven. Het minimaal vereist eigen vermogen is met 104% onveranderd.

Grafiek 5 - Ontwikkeling dekkinggraad

Toeslagverlening

Per 1 januari 2023 zijn de pensioenen van pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers') met 13,4% verhoogd. Deze toeslag is gefinancierd uit het vermogen. De prijsinflatie over de referentieperiode bedroeg 16,9% en dat betekent dat de ambitie om voorwaardelijke toeslagen te verlenen voor circa 80% kon worden gerealiseerd.

Per 31 december 2023 is de cumulatieve indexatieachterstand 11,4%. Bij het vaststellen van de cumulatieve indexatieachterstand wordt een termijn van 10 jaar gehanteerd waarbinnen wordt teruggekeken naar gemiste toeslagen en gegeven kortingen. In de regelgeving is vastgelegd dat inhaaltoeslagen pas mogen worden toegekend bij een beleidsdekkingsgraad die boven de toekomstbestendige toeslaggrens uitkomt. De benodigde dekkingsgraad voor volledige toeslagverlening is geen vast percentage, maar fluctueert jaarlijks. Eind 2023 is de benodigde dekkingsgraad voor volledige toeslagverlening 129,0%.

	2023									
	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ambitie (prijsinflatie)	16,9	3,3	1,1	1,7	1,7	1,3	0,4	0,4	0,7	0,9
Toegekend (per 1 januari)	13,4	3,1	0,0	0,3	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Cumulatieve achterstand	11,4	9,8	12,1	10,9	9,3	8,2	6,9	6,4	6,0	5,3

Korting pensioen

Het pensioenfonds heeft tot heden geen korting op pensioenen hoeven door te voeren.

Stelselwijzigingen

In 2023 hebben geen stelselwijzigingen plaatsgevonden.

4.2 Regelgeving en overheidsbeleid

In deze paragraaf wordt ingegaan op de laatste ontwikkelingen met betrekking tot het pensioenakkoord en overige ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving.

Wet toekomst pensioenen (Wtp)

Nadat eerst de Tweede Kamer op 22 december 2022 had ingestemd met het wetsvoorstel Wtp, is het wetsvoorstel op 30 mei 2023 ook door de Eerste Kamer aangenomen. De wet is sinds 1 juli 2023 van kracht. Met de Wtp komen er twee nieuwe soorten regelingen, namelijk een solidaire en een flexibele premierregeling. In beide regelingen is de beschikbare premie het uitgangspunt. Middelloon- en eindloonregelingen met de toekenning van aanspraken zijn niet meer toegestaan en dit betekent dat de - min of meer harde - pensioentoezegging over de toekomstige pensioenuitkering wordt losgelaten. Deelnemers ontvangen een levenslange pensioenuitkering, die in hoogte kan fluctueren.

Wet bedrag ineens

Met de introductie van de Wtp worden enkele wijzigingen van kracht, die voor alle pensioenfondsden gelden. Eén van de wijzigingen is het 'bedrag ineens'. Bij pensionering is het mogelijk eenmalig een deel tot 10% van het pensioen ineens op te nemen. In verband met uitvoeringsaspecten is de inwerkingtreding in elk geval uitgesteld. De wet 'bedrag ineens' is nog niet definitief en ook de ingangsdatum van 1 januari 2025 is nog onzeker. Afhankelijk van de behandeling in de Tweede Kamer zal duidelijk moeten worden of 1 januari 2025 realistisch is. Pensioenuitvoerders hebben aangegeven dat zij het cruciaal vinden om tijdig en zorgvuldig naar de deelnemers te kunnen communiceren. Als de wetgeving definitief is vastgesteld, wordt 'bedrag ineens' ook als keuzemogelijkheid opgenomen in het pensioenreglement van Pensioenfonds Campina.

Wet temporisering AOW-leeftijd

In samenhang met de Wtp is de Wet temporisering AOW-leeftijd in werking getreden. De AOW-leeftijd gaat daardoor minder snel stijgen dan voorheen het geval was. In 2023 is de AOW-leeftijd 66 jaar en 10 maanden. In 2024 tot en met 2027 komt de AOW-leeftijd uit op 67 jaar. Vanaf 2025 is de stijging van de AOW-leeftijd gekoppeld aan de stijging van de levensverwachting. Voor elk jaar extra levensverwachting stijgt de AOW-leeftijd met acht maanden. Voor het vaststellen van de AOW-leeftijd kijkt de wet vijf jaar vooruit. Op grond

daarvan stijgt de AOW-leeftijd in 2028 naar 67 jaar en 3 maanden. In 2023 is bekend gemaakt dat de AOW-leeftijd in 2029 ongewijzigd blijft op 67 jaar en 3 maanden.

Wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding

Het wetsvoorstel regelt dat bij scheiding conversie als standaard geldt in plaats van verevening. Met conversie krijgen ex-partners automatisch een zelfstandig recht op de helft tijdens het huwelijk opgebouwd pensioen van de andere partner. Het wetsvoorstel pensioenverdeling bij scheiding is vooralsnog uitgesteld naar 1 januari 2028. Het uitstel heeft er mee te maken dat de wetswijziging samenvalt met de drastische wijziging van het gehele pensioenstelsel. Tot die tijd blijft de huidige Wet pensioenverevening bij scheiding van toepassing, waarbij de hoofdregel is dat de helft van het ouderdomspensioen dat tijdens het huwelijk is opgebouwd tussen de ex-partners wordt verevend. Afwijkende afspraken hierover kunnen in een echtscheidingsconvenant worden gemaakt.

4.3 Bestuurlijke ontwikkelingen, thema's en belangrijke besluiten

Inleiding

In 2023 heeft het bestuur 9 keer vergaderd en belangrijke thema's waren de hoge inflatie in relatie tot koopkrachtbehoud voor de deelnemers, Wet toekomst pensioenen (Wtp), toekomstbestendigheid van het pensioenfonds en continuïteit van de bemensing van de verschillende fondsorganen. Hieronder zijn de belangrijkste thema's toegelicht.

Bestuurswijzigingen

Er zijn geen wijzigingen in de samenstelling van het bestuur. De heer Rothkrantz is vanwege een interne functiewijziging door FrieslandCampina voorgedragen als werkgeversvertegenwoordiger in het bestuur. Voorheen was hij vertegenwoordiger namens de werknemers. Zijn taken en bevoegdheden zijn niet gewijzigd.

Sinds 2009 treden er geen nieuwe werknemers toe tot de pensioenregeling van het pensioenfonds en in de onderlinge getalsverhouding is het aandeel werknemers sterk afgenomen in relatie tot pensioengerechtigden. Indien de verhouding werknemers ten opzichte van pensioengerechtigden lager is dan 10:90, dan kan de verdeling van bestuurszetels naar de geledingen worden gewijzigd. Deze getalsverhouding wordt naar verwachting in 2024 bereikt. Vertegenwoordigers van de pensioengerechtigden kunnen dan 4 bestuurszetels innemen en het aantal werknemerszetels neemt af tot 2. Het aantal zetels voor vertegenwoordigers van de werkgever blijft met 2 ongewijzigd gelijk. Het bestuur hecht waarde aan continuïteit, de transitie naar de nieuwe bestuursverhoudingen zal geleidelijk worden doorgevoerd.

Hierop vooruitlopend is voor de vacature in het bestuur een geschikte kandidaat gevonden namens de pensioengerechtigden, die de vergaderingen als aspirant-lid bijwoont. Deze kandidaat zal in het voorjaar 2024 op geschiktheid worden getoetst door de toezichthouder. Benoeming kan dan plaatsvinden als de getalsverhouding 10:90 is bereikt.

Wet toekomst pensioenen

In het afgelopen jaar is er meer duidelijkheid gekomen over de speciale situatie van gesloten pensioenfondsen. Een werkgever kan - naast een pensioenregeling waarin nog wel pensioen wordt opgebouwd - een gesloten pensioenregeling hebben. Ook in de situatie van een gesloten regeling geldt dat sociale partners primair verantwoordelijk zijn voor pensioen als arbeidsvoorwaarde en zij bepalen hoe de nieuwe pensioenregeling eruit zal zien en bij welke pensioenuitvoerder de pensioenregeling wordt ondergebracht. Sociale partners kunnen besluiten om de pensioenovereenkomst bij het gesloten pensioenfonds wel of niet te wijzigen. Daarna nemen zij een beslissing over de vraag of het gesloten fonds verzocht zal worden om de opgebouwde pensioenen in te varen in de gewijzigde pensioenregeling bij dat gesloten pensioenfonds.

Sociale partners onderbouwen in een transitieplan waarom de transitie en de gemaakte keuzes leiden tot een evenwichtige overstap. Deze evenwichtigheid kan een werkgever volgens de toelichting op de Wtp slechts beoordelen als hij een overzicht heeft van het totaal. Om die reden moet de werkgever in het transitieplan niet alleen de keuzes verantwoorden die worden gemaakt ten aanzien van de pensioenregeling waarin nieuwe pensioenaanspraken worden opgebouwd, maar ook ten aanzien van alle gesloten pensioenregelingen van die werkgever. Het arbeidsvoorwaardelijke besluit om een gesloten pensioenregeling niet te wijzigen is ook een dergelijke keuze. De werkgever stelt voor alle pensioenregelingen dan één transitieplan op. De sociale partners

en pensioenuitvoerders krijgen vervolgens tot 1 januari 2028 de tijd om pensioenregelingen aan te passen aan de nieuwe wetgeving. Vervolgens is het aan het pensioenfonds om vanuit de eigen verantwoordelijkheid op basis van een evenwichtige belangenafweging, te beoordelen of het verzoek tot uitvoeren van de nieuwe regeling en het invaren kan worden uitgevoerd. Het pensioenfonds is verantwoordelijk voor de uiteindelijke besluitvorming over de bestaande pensioenopbouw.

Het is nog niet duidelijk of de sociale partners in de zuivelindustrie (NZO en vakorganisaties) een inbaarverzoek zullen gaan doen aan het pensioenfonds.

Toekomstbestendigheid pensioenfonds

De beoordeling van een inbaarverzoek kan niet los worden gezien van de toekomst van het pensioenfonds als zelfstandige uitvoeringsorganisatie. Het deelnemersbestand is krimpend en neemt jaarlijks met circa 3% af. Vooral nog is er voldoende kritische massa, maar op lange termijn is het bedrijfseconomisch niet meer verantwoord zelfstandig door te gaan vanwege toenemende uitvoeringskosten (per deelnemer). Een eventueel inbaarverzoek zal een grote wissel trekken op het bestuur en het pensioenbureau. Met ondersteuning van een externe consultant worden verschillende toekomstscenario's in kaart gebracht en het onderbrengen van de pensioenen bij een andere uitvoerders behoort tot een van de mogelijkheden. Dit belangrijke onderwerp zal ook in 2024 veel bestuurlijke aandacht vragen.

Toeslagverlening

Begin 2023 is een toeslag van 13,4% toegekend aan pensioengerechtigden en slapers. Met een beleidsdekkingsgraad van 132,4% per ultimo 2022 stond het pensioenfonds er financieel goed voor, maar toch is ervoor gekozen om niet de volledige indexatieruimte aan te wenden voor toeslagverlening. In de besluitvorming zijn de onzekere ontwikkelingen op de financiële markten van dat moment meegewogen: hoge inflatie en snelle rentestijgingen. Rekening houdend met alle omstandigheden en de hoogte van de (beleids)dekkingsgraad achtte het bestuur het belangrijk om niet alle ruimte te gebruiken voor toeslagverlening, maar voldoende financiële buffers aan te houden om ook in de toekomst naar verwachting nog een ruime toeslag te kunnen geven. Na de verhoging van de pensioenen per januari 2023 ligt de beleidsdekkingsgraad nog ruim boven het vereist eigen vermogen, wat het bestuur prudent acht.

Schadestaatprocedure

In februari 2023 is een dagvaarding in een schadestaatprocedure uitgebracht bij de betrokken werkgevers inzake de opzegging van de uitvoeringsovereenkomst. Het Gerechtshof had in 2021 geoordeeld dat FrieslandCampina onrechtmatig heeft gehandeld door de uitvoeringsovereenkomst met Pensioenfonds Campina per 1 januari 2015 op te zeggen zonder daarbij een redelijke vergoeding aan te bieden. Het hof heeft betrokken werkgevers veroordeeld tot het betalen van een redelijke vergoeding aan het pensioenfonds. De Hoge Raad heeft de eerdere uitspraak van het Gerechtshof Den Haag in stand gelaten. In de schadestaatprocedure wordt een uitspraak gevraagd over de hoogte van de redelijke vergoeding.

In september 2023 vond een regiezitting plaats bij de kantonrechter te Rotterdam, die de zaak vanwege de complexiteit en het grote financiële belang heeft doorverwezen naar de meervoudige kamer van de rechtbank. In maart 2024 was er een inhoudelijke behandeling, maar er is nog geen vonnis geweest.

Beloningsbeleid

Het beloningsbeleid is geactualiseerd voor leden van het bestuur, het verantwoordingsorgaan, de raad van toezicht en ingestelde commissies van het pensioenfonds, die niet door de werkgever worden betaald. Er is uitgegaan van een marktconforme beloning, waarbij is gelet op vergelijkbare ondernemingspensioenfondsen. Het bestuur vindt het van belang nu en in de toekomst goede bestuurders te kunnen werven en behouden. Het nieuwe beloningsbeleid zet niet aan tot het nemen van meer risico's dan aanvaardbaar is. Het verantwoordingsorgaan heeft een positief advies gegeven op het aangepaste beloningsbeleid, dat vervolgens is goedgekeurd door de raad van toezicht.

Beleggingsovertuigingen

De beleggingsovertuigingen zijn opnieuw tegen het licht gehouden en herijkt. In de paragraaf Beleggingen wordt hierop nader ingegaan.

Beleggingsbeleid, verduurzaming en impact

In het verslagjaar zijn er verdere stappen gezet om de beleggingsportefeuille te verduurzamen. Eind 2023 waren acht beleggingsmandaten en -fondsen omgezet en hebben een artikel 8 SFDR classificatie; dit vertegenwoordigt 76% van de totale beleggingsportefeuille.

In het najaar is een nieuw landenbeleid vastgesteld, waarbij bepaalde landen worden uitgesloten. Het instituut Freedom House publiceert jaarlijks een 'Freedom of the World-index' waarbij systematisch en op basis van objectieve criteria landen worden gerangschikt op naleving van UN human rights principles. Naarmate de score van een land lager is, neemt de vrijheid van de burger af. De consequentie van de acceptatie van het nieuwe landenbeleid is dat het bestaande EMD-beleggingsfonds, dat de Freedom of the World-index niet volgt, wordt vervangen door een beleggingsfonds dat dit wél toepast. Dit nieuwe EMD- beleggingsfonds wordt geclassificeerd als artikel 9 SFDR (impact). De omzetting is in februari 2024 voltooid.

De SFDR-wetgeving vraagt pensioenfondsen een keuze te maken over hoe zij hun pensioenproduct positioneren. Hierin kiest Pensioenfonds Campina vooralsnog om het pensioenproduct te positioneren als 'overig product'. In een later stadium kan Pensioenfonds Campina haar keuze heroverwegen.

Pensioencommunicatie, nieuwsbrieven en deelnemersbijeenkomst

Het pensioenfonds wil naar een doelgroepgerichte en persoonlijke communicatie die duidelijk, begrijpelijk, en tijdig is. De uiting moet ook evenwichtig zijn; dat betekent dat eerlijk en correct wordt gecommuniceerd over alle aspecten die voor de deelnemers van belang zijn (inclusief de voor- en nadelen). Pensioenuitvoerders zijn wettelijk verplicht een (digitale) keuzeomgeving in te richten. Dit moet de deelnemer in staat stellen om een passende keuze te maken. Het is uiteindelijk de verantwoordelijkheid van de deelnemer of deze een keuze maakt en, zo ja, welke.

Pensioenfondsen die hun regeling aanpassen aan de Wtp moeten in 2025 een communicatieplan indienen bij AFM. De AFM heeft in juli 2023 de 'Leidraad Communicatieplan' gepubliceerd met handvatten om te komen tot een communicatieplan dat aan de wettelijke vereisten voldoet. Aan de hand van deze leidraad wordt in 2024 het communicatiebeleidsplan herijkt en waar nodig aangepast.

In 2023 is één nieuwsbrief uitgebracht. De actuele financiële positie, de beleggingsresultaten en toeslagverlening stonden hierin centraal. Daarnaast zijn actuele onderwerpen onder de aandacht gebracht, zoals informatie over het tijdelijk ouderdomspensioen en het uitstel van het 'bedrag ineens'.

Tijdens de ledenvergadering van VGC is door het pensioenfonds een presentatie gegeven over de beleggingen, de financiële positie, het pensioenakkoord en andere lopende zaken. Daarnaast is er periodiek overleg met het bestuur van VGC.

Themadag

In november 2023 is een themadag gehouden met het bestuur, de beleggingsadviescommissie, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Tijdens deze themadag hebben externe specialisten gesproken over ontwikkelingen op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen, renteafdekking met behulp van cashflow matching en de Wtp.

4.4 Beheerste en integere bedrijfsvoering

Het pensioenfonds heeft de organisatie zodanig ingericht dat het een beheerste en integere bedrijfsvoering waarborgt. Daarbij gaat het om de beheersing van bedrijfsprocessen en bedrijfsrisico's, de integriteit van personen betrokken bij het pensioenfonds, de waarborging van de soliditeit van het pensioenfonds zelf en het beheersen van de financiële positie op de lange termijn.

In het voorjaar is het pensioenfonds gedagvaard door een voormalig lid van de raad van toezicht die doorbetaling van een honorarium over heel 2022 had gevorderd nadat hij op 1 januari 2022 niet was herbenoemd voor een nieuwe zittingstermijn. In december 2023 heeft de kantonrechter de vordering van de eiser afgewezen. Conform artikel 19a Besluit FTK heeft het pensioenfonds melding gemaakt bij de toezichthouder over deze dagvaarding en de uitkomst hiervan.

Opvolging aanbevelingen vanuit het jaarwerk

Door de certificerend actuaaris, de accountant, het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht worden naar aanleiding van de controle en beoordeling tijdens het jaarwerk aanbevelingen gedaan. De opvolging van de aanbevelingen wordt door het bestuur gedurende het jaar gemonitord. Voorafgaand aan de controle voor het jaarwerk is de opvolging van de verschillende aanbevelingen besproken met alle betrokken partijen.

Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen heeft tot doel het functioneren van pensioenfondsen te verbeteren en inzichtelijker te maken. Bepalend voor de werking van de Code is hoe pensioenfondsen met de intenties omgaan – niet de mate waarin zij die naar de letter naleven. Er is dus ruimte is om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. De Code is gebaseerd op het ‘pas toe of leg uit’-beginsel en is gerubriceerd volgens acht thema’s, die in de volgende tabel staan weergegeven. Per 1 januari 2024 is een nieuwe Code Pensioenfondsen van toepassing geworden. In dit jaarverslag wordt nog gerapporteerd conform de ‘oude’ Code, in het jaarverslag over 2024 zal conform de Code Pensioenfondsen 2024 gerapporteerd worden.

Thema	Omschrijving	Naleving
▪ Vertrouwen waarmaken	Zij die voor het pensioenfonds verantwoordelijkheid dragen maken het in hen gestelde vertrouwen waar. Dat blijkt vooral uit adequaat bestuur, verantwoord beleggingsbeleid en zorgvuldig risicomanagement.	✓
▪ Verantwoordelijkheid nemen	Het bestuur neemt zijn verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling.	✓
▪ Integer handelen	Het bestuur bevordert een cultuur van integriteit en compliance.	✓
▪ Kwaliteit nastreven	Het fonds stelt hoge kwaliteitseisen, voert daar beleid op en is een ‘lerende organisatie’.	✓
▪ Zorgvuldig benoemen	Het fonds handelt zorgvuldig bij (her)benoeming en ontslag, en zorgt voor geschiktheid, complementariteit en diversiteit in de samenstelling van de organen van het fonds.	✗ Norm 33
▪ Gepast belonen	Het fonds voert een verantwoord en beheerst beloningsbeleid, gericht op kwaliteit, continuïteit en consistentie.	✓
▪ Toezicht houden en inspraak waarborgen	Het fonds waarborgt intern toezicht op de kwaliteit en integriteit van de bedrijfsvoering.	✓
▪ Transparantie bevorderen	Het fonds streeft openheid na, communiceert over missie, strategie en risico’s en legt verantwoording af over gevoerd beleid.	✓

In de Code Pensioenfondsen staan normen waarover het pensioenfonds standaard in het jaarverslag moet rapporteren. Dit betreffen de normen 5, 31, 33, 47, 58, 62, 64 en 65. Een beschrijving van deze normen is als bijlage B opgenomen in dit jaarverslag. Het bestuur inventariseert jaarlijks de naleving van de normen van de Code en zaken die om nadere uitvoering vragen worden opgepakt door het bestuur. Het bestuur toont hiermee aan dat het een verantwoord bestuursbeleid voert. De normen van de Code worden vrijwel volledig toegepast, maar het pensioenfonds voldoet niet aan norm 33 (diversiteit).

In zowel het bestuur en het verantwoordingsorgaan is tenminste één vrouw vertegenwoordigd, maar in beide organen is geen lid jonger dan veertig jaar. De populatie van het pensioenfonds is vergrijsd door de sluiting van pensioenregeling in 2009 en voor de vacatures in fondsorganen zijn geen geschikte leden jonger dan 40 jaar beschikbaar. Het is daardoor nu en in de toekomst nagenoeg niet mogelijk om met een paritair bestuursmodel aan de leeftijdsnorm van de Code Pensioenfondsen te voldoen.

De raad van toezicht rapporteert in het verslag van het intern toezicht (paragraaf 12.4 van dit jaarverslag) over de naleving van de Code. De raad van toezicht is van oordeel dat het bestuur voldoende aandacht heeft besteed aan de naleving van de Code Pensioenfondsen. Het bestuur geeft aan dat het de Code zoveel als mogelijk toepast en in geval van afwijking daartoe een weloverwogen en onderbouwd besluit neemt.

Naleving gedragscode

De onafhankelijke compliance officer ziet erop toe dat de gedragscode van het pensioenfonds wordt nageleefd, is vertrouwenspersoon en fungeert als meldpunt voor compliance kwesties. De compliance officer rapporteert jaarlijks zijn bevindingen aan het bestuur. De compliance officer heeft in maart 2024 zijn bevindingen gerapporteerd en daaruit komt naar voren dat er in 2023 geen overtredingen van de gedragscode zijn geconstateerd. De verbonden personen hebben melding gemaakt van relevante nevenfuncties, deze zijn beoordeeld en leiden niet tot bemerkingen. De gedragscode is beschikbaar via de website van het pensioenfonds.

In 2023 is er een nieuwe versie van de Modelgedragscode gepubliceerd door de Pensioenfederatie. De gedragscode is om deze reden begin 2024 geactualiseerd. Voor verslagjaar 2023 is nog de 'oude' gedragscode van toepassing.

Beloningsbeleid

Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid, en de vergoedingen staan in een redelijke verhouding tot de gedragen verantwoordelijkheden, de aan de functie gestelde eisen en het tijdsbeslag. Alleen de bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan, die niet in dienst zijn van een van de werkgevers, ontvangen een vergoeding van het pensioenfonds. Er worden geen prestatiegerelateerde beloningen betaald aan leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid of van een lid van het intern toezicht is geen ontslagvergoeding verschuldigd. Meer informatie over de bezoldiging voor de leden van fondsorganen is opgenomen in de toelichting op de jaarrekening in noot 21.

De werkgever stelt tijd beschikbaar aan bestuursleden die bij de werkgevers werkzaam zijn of betaalt de kosten voor externe bestuursleden.

Nieuwe klachtenregeling

De Pensioenfederatie heeft in juni 2022 de 'Gedragslijn Goed omgaan met Klachten' gepubliceerd en deze gedragslijn stelt het belang van de deelnemer centraal en beschrijft het basisniveau hoe pensioenfondsen op een deelnemersvriendelijke, transparante en eenduidige manier met een klacht om moeten gaan. Een belangrijke wijziging is de definitie van een klacht: elke uiting van ontevredenheid van een persoon, gericht aan de pensioenuitvoerder, wordt beschouwd als een klacht. Naar aanleiding hiervan heeft het pensioenfonds in 2023 aan de hand van een stappenplan de huidige klachtenregeling geïmplementeerd.

Klokkenluidersregeling

Onregelmatigheden die binnen het pensioenfonds, de fondsorganen en bij de partijen aan wie de taken zijn uitbesteed worden gesignaleerd, kunnen worden gerapporteerd bij de compliance officer op grond van de klokkenluidersregeling. Er zijn in 2023 geen onregelmatigheden gerapporteerd.

Incidenten

In de incidentenregeling zijn procedures en maatregelen opgenomen hoe wordt gehandeld in geval van een incident en op welke wijze een incident wordt vastgelegd. Er zijn in 2023 geen incidenten geweest.

Naleving wet- en regelgeving

Ontwikkelingen in wet- en regelgeving worden door het bestuur nauwgezet gevolgd. Relevante wijzigingen worden geanalyseerd en de opvolging wordt besproken in de bestuursvergaderingen. Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving. Aan het pensioenfonds zijn in 2023 geen dwangsommen en/of boetes opgelegd.

Sanctiewetgeving

Sancties zijn politieke maatregelen die worden ingezet tegen personen, organisaties of landen die internationaal recht, mensenrechten, of democratische beginselen niet naleven. Sancties kunnen worden opgelegd door de nationale overheid of internationale instanties (Europese Unie of de Verenigde Naties). Onder Nederlandse sanctiewetgeving is het verboden om bij te dragen aan elke ondersteuning van een activiteit of transactie met een gesanctioneerd persoon, entiteit of land.

Het pensioenfonds heeft maatregelen genomen om de naleving van de sanctiewetgeving te waarborgen en dit betreft processen rondom het pensioenbeheer en het vermogensbeheer. Zo controleert het pensioenfonds of er deelnemers zijn die voorkomen op de sanctielijst en eventuele tegoeden worden dan bevroren. Ook wordt gecontroleerd op het ter beschikking stellen van kapitaal en/of financiële diensten. DNB ziet erop toe dat banken en andere financiële instellingen hun procedures en maatregelen op orde hebben om de sanctieregels na te kunnen leven. In 2023 zijn er geen overtredingen geconstateerd van de sanctiewetgeving.

Privacyregelgeving

Het beschermen van de vertrouwelijkheid van persoonsgegevens van deelnemers en het naleven van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), heeft hoge prioriteit. Onder de AVG geldt dat het pensioenfonds is aangemerkt als 'verwerkingsverantwoordelijke' van persoonsgegevens. Als 'eigenaar' van de persoonsgegevens dient het pensioenfonds expliciet te kunnen aantonen dat het voldoet aan de eisen vanuit de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). De Pensioenfederatie heeft een gedragslijn 'Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen' gepubliceerd over de naleving van de AVG. Het pensioenfonds voldoet in het verslagjaar 2023 aan de normen uit de AVG en de Gedragslijn. Er zijn bij de Autoriteit Persoonsgegevens geen meldingen gemaakt van datalekken.

Toezichthouders

In de Pensioenwet is De Nederlandsche Bank belast met het prudentieel toezicht, waaronder het toezicht op de financiële gang van zaken. De Autoriteit Financiële Markten is belast met het gedragstoezicht, in het bijzonder het toezicht gericht op de naleving van normen ten aanzien van de voorlichting. Daarnaast is Autoriteit Financiële Markten op grond van de Wet op het financieel toezicht (Wft) belast met het effectentypisch gedragstoezicht. Het pensioenfonds neemt kennis van de diverse thema-onderzoeken van De Nederlandsche Bank en Autoriteit Financiële Markten, en de guidance on good practices die de toezichthouders publiceren worden voor zover van toepassing overwogen en geïmplementeerd.

De doorbelaste kosten van het toezicht door de toezichthouders aan het pensioenfonds zijn als volgt:

	2023	2022	Mutatie
	EUR	EUR	%
De Nederlandsche Bank	80.577	68.252	18,1
Autoriteit Financiële Markten	8.956	5.000	79,1
	=====	=====	=====
Totaal	89.533	73.252	22,2
	=====	=====	=====

Boetes en dwangsommen

In het verslagjaar zijn door De Nederlandsche Bank en Autoriteit Financiële Markten geen boetes of dwangsommen opgelegd. Evenmin is een aanwijzing gegeven als bedoeld in artikel 171 van de Pensioenwet of een bewindvoerder aangesteld als bedoeld in artikel 173 van de Pensioenwet.

5. Beleggingenparagraaf

5.1 Inleiding

In 2023 behaalde Pensioenfonds Campina met de beleggingen een jaarrendement van 9,9%. Het totaal belegd vermogen is toegenomen van EUR 1.327 miljoen naar EUR 1.388 miljoen door sterk gestegen koersen van aandelen (+16,7%) en vastrentende waarden (+9,5%) in de return generating portefeuille. Door de daling van de kapitaalmarktrente in de tweede helft van het jaar werden obligaties aantrekkelijker. Aandelen profiteerden van goede ondernemingsresultaten en een verbeterd sentiment.

Met de liability matching portefeuille werd een positief rendement van 8,3% behaald, maar omdat de waarde van deze beleggingen meebeweegt met de pensioenverplichtingen, is de netto impact hiervan op de dekkingsgraad veel minder.

5.2 Beleggingsdoelstelling en beleggingsovertuigingen

Het pensioenfonds streeft naar een goed pensioen door de inlegde gelden te beleggen. Om deze pensioenen op de korte en lange termijn veilig te stellen, wil het bestuur de middelen op een verantwoorde en solide wijze laten beleggen en het renterisico beheren. Hoewel een goed rendement op de portefeuille een hoge prioriteit heeft, staan een defensief karakter van het beleggingsbeleid en een voorzichtige en zorgvuldige afweging van risico, rendement en kosten voorop.

In 2023 zijn de beleggingsdoelstelling en beleggingsovertuigingen herijkt. De beleggingsovertuigingen vormen de grondbeginselen van het beleggingsbeleid en belangrijke beslissingen in het beleggingsproces worden aan deze overtuigingen getoetst.

Beleggingsdoelstelling

De beleggingsdoelstelling is primair gericht om via het beheer van het vermogen de nominale pensioenen veilig te stellen door het behalen van een lange-termijn rendement dat tenminste gelijk is aan de rentetoevoeging van de voorziening voor pensioenverplichtingen. Daarnaast is er de ambitie om extra rendement te behalen om pensioenen van pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers') jaarlijks aan te passen aan inflatie. Het behalen van inhaalindexaties is hieraan ondergeschikt.

De toeslagambitie vereist een voldoende hoog rendement, waarvoor risico's worden geaccepteerd, maar niet meer risico dan voor het bereiken van deze doelstelling noodzakelijk is. Voor het behalen van inhaalindexaties worden geen additionele risico's gelopen.

Beleggingsovertuigingen

Het pensioenfonds heeft de volgende acht beleggingsovertuigingen:

1. De strategische beleggingsallocatie bepaalt grotendeels het te bereiken rendement en risico. Het lange-termijn beleggingsbeleid is hierop gebaseerd.
2. Conjuncturele overwegingen, macro-economische verwachtingen of buitengewone (markt)omstandigheden kunnen leiden tot het bijstellen van de strategische beleggingsportefeuille voor de middellange termijn binnen de bestaande risicokaders. Er wordt geen tactisch beleid gevoerd.
3. Spreiding van beleggingen over verschillende beleggingscategorieën leidt tot een verbetering van de risico-rendement verhouding. Elke beleggingscategorie moet voldoende materieel zijn.
4. Uitgangspunt is een passief beleggingsbeleid, tenzij actief beheer een aantoonbare meerwaarde (ná kosten) heeft bij een acceptabel risico ten opzichte van passief beheer.
5. De lange-termijn beleggingshorizon biedt de mogelijkheid om gedeeltelijk te beleggen in minder liquide beleggingscategorieën, waarmee op lange termijn een illiquiditeitspremie kan worden gerealiseerd.
6. Het pensioenfonds heeft een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur zijn een integraal onderdeel van het beleggingsbeleid.
7. Beheersing van kosten is een integraal onderdeel van het beleggingsbeleid. Additionele kosten zijn alleen acceptabel voor het genereren van extra rendement en/of het beter beheersen van de risico's.
8. Het pensioenfonds is transparant en wil het gevoerde beleid en de uitkomsten hiervan uitleggen aan de verschillende fondsgremia en deelnemers.

5.3 Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid is gericht op integraal balansmanagement en dat betekent dat de beleggingen nauwkeurig zijn afgestemd op de verplichtingen. Hiertoe is de beleggingsportefeuille gesplitst in een 'liability matching' portefeuille en een 'return generating' portefeuille. De liability matching portefeuille heeft als primaire doelstelling het gedeeltelijk afdekken van het renterisico van de pensioenen op basis van de actuele markttrente. De doelstelling van de return generating portefeuille is het genereren van extra rendement waaruit ook de toeslagen kunnen worden gefinancierd.

In de liability matching portefeuille wordt de kasstroomprojectie van de opgebouwde pensioenrechten qua looptijden gerepliceerd met vastrentende waarden en derivaten. De portefeuille is samengesteld uit staatsobligaties en obligaties uitgegeven door supranationale organisaties, agencies en bedrijven met een hoge kredietwaardigheid. Daarnaast worden rentederivaten, zoals renteswaps, gebruikt voor zover dit doelmatig is binnen het beleggingsbeleid. Als benchmark voor deze portefeuille geldt de contant gemaakte kasstromen van de pensioenverplichtingen, die jaarlijks door de actuaris worden vastgesteld.

Op basis van ALM-studies wordt vastgesteld welke beleggingsmix voor de langere termijn wenselijk is, gelet op de pensioenverplichtingen. Door de fiduciair manager worden voorstellen gedaan voor de invulling van de beleggingsmix qua beleggingscategorieën, regio's, sectoren, vermogensbeheerders en benchmarks. Daarnaast adviseert de fiduciair manager over alle aspecten van het beleggingsbeleid, onderhoudt de contacten met de vermogensbeheerders en controleert of de vermogensbeheerders qua beleggingen en risico's binnen de grenzen van hun mandaat blijven. Namens het bestuur ziet de beleggingsadviescommissie toe op het functioneren van de fiduciair manager, beoordeelt ze de door de fiduciair manager gedane voorstellen en adviseert het bestuur daarover.

Tussen de verschillende beleggingscategorieën wordt bij overschrijding van de bandbreedten herschikking per kwartaal doorgevoerd, of eerder indien daar aanleiding toe bestaat. Het valutarisico van de in vreemde valuta genoteerde beleggingen in wereldwijde aandelen, aandelen small cap, aandelen public infrastructuur en indirect vastgoed wordt voor 70% afgedekt. Het valutarisico van obligaties opkomende markten in harde valuta, high yield obligaties, senior bank loans en bedrijfsobligaties is volledig afgedekt; het valutarisico van de overige beleggingscategorieën wordt niet afgedekt. Het pensioenfonds heeft een voorkeur voor passief beheer van aandelenmandaten vanwege de relatief lage vermogensbeheerkosten. De vastrentende waarden mandaten, het global infrastructuur en hedgefondsmandaat worden actief beheerd.

Periodiek laat het bestuur door middel van een ALM-studie onderzoeken of het strategisch beleidskader nog aansluit bij de karakteristieken van het pensioenfonds. Hierbij worden de belangrijkste sturingsmiddelen van het beleggingsbeleid onderzocht, te weten de afdekking van het renterisico en de verhouding tussen de return generating en liability matching portefeuilles.

5.4 Strategische beleggingsportefeuille en renteafdekking

De samenstelling van de strategische beleggingsportefeuille is in 2023 niet gewijzigd, maar de renteafdekking is wel aangepast. In 2022 is een volledige ALM-studie uitgevoerd, maar deze studie is in de loop van het boekjaar geactualiseerd. De vorige ALM-studie was gemaakt in een lage rente- en inflatieomgeving en met het oog op de ontwikkelingen op de financiële markten waren de uitgangspunten dit niet meer representatief.

De uitkomsten van de ALM-actualisatie geven over een 10 jaar periode het volgende beeld:

- door de verhoging van de renteafdekking daalt het balansrisico;
- in het mediaan scenario neemt door verhoging van de renteafdekking de kortingskans, dat wil zeggen een dekkingsgraad < 104%, af;
- de indexatie neemt door de verhoging van de renteafdekking beperkt toe. Er is over deze periode slechts heel beperkt ruimte voor inhaalindexaties.

Op basis van deze ALM-update is de strategische renteafdekking verhoogd van 70% naar 80% gebaseerd op waardering van de verplichtingen op marktwaarde. Deze verhoging van de renteafdekking is in november en december in twee stappen doorgevoerd.

Samenstelling strategische beleggingsportefeuille

Gesplitst naar beleggingscategorieën is de strategische beleggingsportefeuille als volgt samengesteld:

Beleggingscategorie:	%
▪ Liability matching obligaties	16,6
▪ Liability matching renteswaps	33,7
▪ Aandelen wereldwijd	14,7
▪ Aandelen opkomende markten	2,7
▪ Aandelen multi-factor ('smart beta')	3,7
▪ Aandelen small cap US	1,6
▪ Aandelen small cap Europe, Australasia and Far East (EAFE)	0,9
▪ Aandelen vastgoed (wereldwijd)	2,3
▪ Aandelen global public infrastructuur (wereldwijd)	2,8
▪ Senior bank loans	1,9
▪ Investment grade corporate credits	3,0
▪ Obligaties opkomende markten (in lokale valuta)	1,1
▪ Obligaties opkomende markten (in harde valuta)	3,7
▪ High yield obligaties wereldwijd	2,1
▪ High yield obligaties US	2,1
▪ Tactical Trading Managers (MF)	2,4
▪ Private credit ²	2,5
▪ Liquiditeiten	2,2
Totaal	100,0

5.5 Beleggingsresultaten in 2023

Beleggingsresultaten

In het verslagjaar 2023 warden de beleggingsresultaten goed en er werd een totaalrendement behaald van 9,9%. Vergeleken met de relevante benchmark is op portefeuilleniveau is er een bruto outperformance behaald van 0,1%.

	portefeuille performance	benchmark performance	under-/out performance
	%	%	Δ
Liability matching portefeuille	8,3	7,7	0,6
Return generating portefeuille	11,4	11,8	-0,4
Totaal rendement fiduciair mandaat	9,9	9,8	0,1

In de volgende tabel zijn de verschillende beleggingscategorieën uitgesplitst naar resultaat, rendement en relatieve performance ten opzichte van de relevante benchmarks:

² Ultimo 2023 is het feitelijke gewicht van private credit 0,6%. De allocatie zal geleidelijk worden opgebouwd naar het strategische gewicht door middel van kapitaalstortingen en spreiding over verschillende jaargangen ('vintages'). De twee high yield mandaten worden geleidelijk evenredig gereduceerd.

Stichting Pensioenfonds Campina

Beleggingen	2023	2022	Mutaties	Resultaat	Rendement 2023		
					Behaald	Benchmark	Performance
(x € 1.000)							
Aandelen wereldwijd (passief)	203.493	172.718	-3.500	34.275	20,61%	20,12%	0,49%
Aandelen smart beta (passief)	56.155	53.700	-5.000	7.455	14,76%	17,87%	-3,11%
Aandelen opkomende landen (passief)	30.047	28.253	142	1.652	5,90%	6,11%	-0,21%
Aandelen small cap US (passief)	20.859	17.135	1.177	2.547	12,99%	12,97%	0,02%
Aandelen small cap EAFE (passief)	12.197	12.966	-1.872	1.103	9,15%	9,33%	-0,18%
Totaal aandelen	322.751	284.772	-9.053	47.032	16,68%	17,12%	-0,44%
Senior bank loans (actief)	24.334	24.608	-2.998	2.724	11,42%	10,69%	0,73%
Obligaties opkomende markten (actief, afgedekt naar Euro)	49.752	51.816	-5.982	3.918	8,60%	6,71%	1,89%
Obligaties opkomende markten (actief, in lokale valuta)	14.062	15.587	-3.000	1.475	10,81%	8,89%	1,92%
Obligaties high yield wereldwijd (actief)	25.929	25.845	-2.550	2.634	11,15%	10,18%	0,97%
Obligaties high yield US (actief)	25.730	27.784	-4.450	2.396	9,86%	10,82%	-0,96%
Obligaties investment grade credits (actief)	42.552	42.114	-2.500	2.938	6,84%	6,12%	0,72%
Private credit (actief)	7.309	1.503	5.981	-175	-0,03%	0,00%	-0,03%
Totaal vastrentende waarden	189.668	189.257	-15.499	15.910	9,50%	8,53%	0,97%
Aandelen infrastructuur wereldwijd (actief)	37.387	37.424	-	-37	-0,10%	0,97%	-1,07%
Aandelen indirect vastgoed wereldwijd (passief)	31.370	26.617	3.000	1.753	6,91%	6,02%	0,89%
Totaal real assets	68.757	64.041	3.000	1.716	2,99%	3,23%	-0,24%
Tactical trading managers (managed futures)	29.244	30.967	-	-1.723	-5,50%	-7,41%	1,91%
Totaal hedgefondsen	29.244	30.967	-	-1.723	-5,50%	-7,41%	1,91%
Valuta afdekking	17.483	31.698	-18.500	4.285	0,72%	-	-
Totaal return generating portefeuille	627.903	600.735	-40.052	67.220	11,38%	11,76%	-0,38%
Obligaties (actief)	218.525	147.747	56.026	14.752	8,00%	9,19%	-1,19%
Renteswaps (passief)	424.773	463.983	-74.226	35.016	8,52%	-	-
Totaal liability matching portefeuille	643.298	611.730	-18.200	49.768	8,28%	7,68%	0,60%
Liquide middelen	20.277	24.974	-4.748	51	-	-	-
Totaal onder fiduciair beheer	1.291.478	1.237.439	-63.000	117.039	9,88%	9,77%	0,11%
Te vorderen interest	-2.993	-1.847	-1.146				
Te vorderen dividend	-523	-480	-43				
Te vorderen dividendbelasting	-712	-783	71				
Beleggingsdebiteuren en -crediteuren	141.273	141.698	-425				
Overige	-41.002	-49.502	8.500				
Totaal beleggingen	1.387.521	1.326.525	6.957				

Mutaties = aankopen + gefactureerde kosten - verkopen - inkomsten

Liability matching portefeuille

De benchmark van het actieve obligatiemandaat is aangepast naar AAA-AA 10+ years (was AAA-A 20+ years) en de nieuwe benchmark met een kortere looptijd sluit beter aan bij de huidige kasstromen van de pensioenverplichtingen. Door de geleidelijk vergrijzing van het deelnemersbestand is de modified duration van de pensioenverplichtingen de afgelopen jaren afgenomen. Het normgewicht tussen de subportefeuille renteswaps en obligaties is gewijzigd naar 67/33%. De gemiddelde credit rating van de nieuwe benchmark is verbeterd en er zijn meer mogelijkheden om green, social and sustainable bonds op te nemen. Het rendement van de liability matching portefeuille bedroeg 8,3%.

Return generating portefeuille

In de return generating portefeuille zijn geen aanpassingen doorgevoerd. De return generating portefeuille boekte een resultaat van 11,4% met een underperformance van 0,4%. Onderverdeeld naar beleggingscategorie waren de resultaten als volgt:

Aandelen

Het wereldwijde aandelenmandaat ontwikkelde landen (MSCI World) sloot het jaar af met een rendement van 20,6%. Het rendement in ontwikkelde landen werd gedreven door Amerikaanse aandelen en in het bijzonder de goede ontwikkeling van slechts een beperkt aantal grote (technologie) bedrijven ('Magnificent Seven'). Het smart beta aandelenmandaat boekte een rendement van 14,8%. Smart beta volgt niet een traditionele marktkapitalisatie gewogen index, maar een index gebaseerd op de stijlfactoren waarde, kwaliteit, lage volatiliteit, grootte en momentum. Ook de beleggingsfondsen US- en EAFE small-cap en emerging markets aandelen boekten goede rendementen. Alle mandaten en beleggingsfondsen worden passief beheerd.

Vastrentende waarden

Alle vastrentende waarden profiteerden van de dalende rente in de tweede helft van het jaar. Alle beleggingsfondsen boekten een goed rendement van 6,8% tot 11,4%. De vastrentende waarden worden actief beheerd en met uitzondering van US high yield obligaties boekten alle fondsen een outperformance. De totale outperformance voor deze categorie bedroeg 1,0%.

Private credit

Sinds 2022 wordt geparticipeerd in een nieuw opgericht private credit 'fund of funds', waarin verschillende managers, strategieën en producten zijn opgenomen. De allocatie naar private credit wordt in een periode van 2-3 jaar stapsgewijs opgebouwd door middel van kapitaalstortingen en participaties in verschillende jaargangen ('vintages'). Eind 2023 was een bedrag geïnvesteerd van EUR 7 miljoen ten opzichte van de strategische allocatie 2,5% van de strategische beleggingsportefeuille.

Real assets

De resultaten in de categorie 'real assets' waren wisselend. Binnen deze categorie behaalde het actief beheerde wereldwijd aandelen infrastructuur mandaat een rendement van -0,1%. Beursgenoteerde vastgoed aandelen veerden op na een slecht 2022 en boekten een rendement van 6,9%. Real assets behaalde als beleggingscategorie een underperformance van 0,2% ten opzichte van de benchmark.

Hedgefondsen

De tactical trading hedgefonds strategie behaalde een rendement van -5,5%. Het tactical trading beleggingsfonds biedt goede diversificatie en crishedge-eigenschappen ten opzichte van de andere beleggingscategorieën. Ten opzichte van de benchmark was er sprake van een outperformance van 1,9%. De performance wordt afgemeten tegen een universum van managers wegens het ontbreken van een goede objectieve benchmark.

Cycle aware investments

Met cycle aware investments worden middellange termijn posities ingenomen die afwijken van de strategische beleggingsportefeuille. Deze posities zijn ingegeven door conjuncturele overwegingen, macro-economische verwachtingen of buitengewone (markt)omstandigheden. Eind 2023 waren er geen cycle-aware posities.

Periodieke evaluatie van het vermogensbeheer

De beleggingsadviescommissie is 9 keer bijeen geweest, waarbij de fiduciair manager 8 keer aanwezig was. De beleggingsadviescommissie bespreekt elk kwartaal de beleggingsresultaten van de vermogensbeheerder met de fiduciair manager. Daarnaast hield het pensioenbureau intensief contact met de fiduciair manager over het dagelijks vermogensbeheer.

Ten opzichte van de verplichtingen boekte het totale liability matching mandaat een outperformance van 0,6%. Binnen de liability matching portefeuille werd op het actieve obligatiemandaat een underperformance gerealiseerd van 1,2%. Dit is toe te schrijven aan het basisrisico, waarbij staatsobligaties niet identiek reageren ten opzichte van renteswaps die worden gebruikt voor het verdisconteren van de verplichtingen.

De relatieve performance van de return generating portefeuille was -0,4% en dat is toe te schrijven aan de underperformance van aandelen (-0,4%) en real assets (-0,2%). Binnen aandelen behaalde smart beta een underperformance van 3,1% doordat het mandaat wordt afgezet tegen MSCI World index. Ten opzichte van manager benchmark is er sprake van een kleine outperformance van 0,04%.

Relatieve performance ten opzichte van pensioenverplichtingen

In het verslagjaar namen de pensioenverplichtingen toe tot EUR 1.024 miljoen op basis van waardering van de verplichtingen tegen de UFR-rentetermijnstructuur. Indien de pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op de actuele rentetermijnstructuur (zonder UFR) zouden de pensioenverplichtingen EUR 0,2 miljoen minder bedragen. De verschillen tussen waardering met en zonder toepassing van de UFR-methodiek is erg beperkt en heeft nauwelijks impact op de hoogte van de nominale dekkingsgraad.

Uitlening van effecten

Het pensioenfonds beoogt met het uitlenen van effecten ('securities lending') het rendement op aandelen en obligaties te vergroten. Securities lending wordt toegepast zolang dit het portefeuillebeheer niet verstoort en er een extra rendement kan worden behaald onder beheersing van de risico's. Het programma waarborgt dat het pensioenfonds van zijn stemrecht als aandeelhouder gebruik kan blijven maken. Er worden strikte parameters voor securities lending gehanteerd. De hoogte van de effecten die beschikbaar zijn voor uitlening onder het securities lending programma is ongewijzigd USD 350 miljoen. Het gemiddelde bedrag dat is uitgeleend bedroeg EUR 62 miljoen (2022: EUR 84 miljoen). In 2023 is de netto opbrengst uit hoofde van uitlening van effecten met 7,4% gedaald tot EUR 0,1 miljoen. De belangrijkste inkomstenbron van securities lending is de uitlening van wereldwijde aandelen.

Resultaatafhankelijke vergoedingen

Aan resultaatafhankelijke vergoedingen is EUR 0,4 miljoen (2022: EUR 1,7 miljoen) betaald. Een resultaatafhankelijke vergoeding is verschuldigd als de vooraf overeengekomen benchmark door de externe managers wordt overschreden. Er wordt daarbij rekening gehouden met een zogenaamde 'high water mark', waarbij de resultaatafhankelijke vergoeding pas is verschuldigd als eventuele verliezen uit het verleden zijn goedge maakt. Als gevolg van de volatiliteit van de behaalde rendementen kunnen deze vergoedingen jaarlijks een sterk wisselend beeld geven.

Transitiekosten

Enmalige transitiekosten wegens aanpassingen in de beleggingsportefeuilles bedroegen in 2023 EUR 0,2 miljoen (2022: nihil).

5.6 Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het is de visie van het bestuur dat - daar waar verantwoord beleggen bijdraagt aan de lange termijn beleggingsdoelstelling - het integreren van verantwoord beleggen in het beleggingsbeleid onderdeel is van de verantwoordelijkheid van het pensioenfonds. In de verklaring inzake beleggingsbeginselen is dan ook opgenomen dat maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) een integraal onderdeel vormt van de beleggingsuitgangspunten. Milieu, maatschappij en goed ondernemingsbestuur zijn onderdeel daarvan.

Pensioenfonds Campina heeft de overtuiging dat het toepassen van verantwoord beleggen op de lange termijn neutraal tot positief bijdraagt aan het risico/rendementsprofiel van de beleggingsportefeuille. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt dan ook bewust rekening gehouden met duurzaamheidsrisico's en -kansen die invloed kunnen hebben op risico en rendement, en met risico's dat landen, sectoren en ondernemingen waarin wordt belegd een negatieve impact hebben op duurzame ontwikkeling.

Maatschappelijk verantwoord beleggen wordt op verschillende wijzen geïntegreerd:

- Betrokkenheid ('engagement'): onderdeel van de invulling van actief aandeelhouderschap is het aangaan van de dialoog met ondernemingen om aan te zetten tot verbetering. Aanpassingen in duurzaam gedrag kunnen leiden tot een verbeterd risico-rendementsprofiel. Een constructieve dialoog met de overheden en ondernemingen waarin wordt belegd is effectiever dan uitsluiting. Pensioenfonds Campina geeft niet zelfstandig invulling aan het stembeleid, maar laat zich adviseren door een onafhankelijke specialist die 'good corporate governance'-beginselen in acht neemt, waaronder klimaatverandering.
- Positieve selectie ('screening'): door middel van positieve selectie wil het pensioenfonds beleggen in landen, sectoren en ondernemingen die kunnen worden aangezet tot verbeteringen. Dit wordt beoogd door beleggingen te selecteren die een hogere score op maatschappelijk verantwoord beleggen ('impact') hebben in vergelijking met een (standaard) index. De nadruk ligt op de thema's klimaatverandering, verantwoordelijk consumptie en productie, goede gezondheid en welzijn en goed ondernemingsbestuur.

- Uitsluitingen ('negative screening'): landen, sectoren en ondernemingen die zich bezighouden met bepaalde maatschappelijk omstreden activiteiten worden uitgesloten. Bij de uitsluitingsgronden voor *landen* volgt het pensioenfonds de Freedom of the World-index die wordt gepubliceerd door Freedom House. Overheden en staatsbedrijven met een score 0-10 worden uitgesloten. Bepaalde *sectoren* leveren producten of diensten die op basis van de maatschappelijke opvattingen of beleggingsovertuigingen ongewenst zijn. Dit betreft productie en verkoop van controversiële wapens, tabak, kolenmijnbouw en niet-duurzame productie van palmolie. Tenslotte kunnen specifieke *ondernemingen* worden uitgesloten die zich schuldig maken aan schendingen, waaronder productie van controversiële wapens, zware milieuvuiling, betrokkenheid bij schendingen op het gebied van de mensenrechten (kinderarbeid, dwangarbeid, vrijheid van vakbeweging) en betrokkenheid bij corruptie.

De inzet van deze instrumenten heeft tot doel om negatieve maatschappelijke effecten van beleggingen te voorkomen en waar mogelijk positieve maatschappelijke invloed te bereiken. De instrumenten worden door het gehele beleggingsproces geïntegreerd toegepast en waar mogelijk consistent over de verschillende beleggingscategorieën. Er zijn daarbij twee belangrijke randvoorwaarden, namelijk dat het (1) kosteneffectief en (2) relatief eenvoudig uitvoerbaar is.

Het pensioenfonds belegt voornamelijk via beleggingsfondsen. Dat betekent dat niet altijd het fondsspecifieke MVB-beleid van toepassing is, maar de criteria van deze beleggingsfondsen. De wijze waarop het MVB-beleid van de betreffende beleggingsfondsen is vormgegeven, en de wijze waarop duurzaamheidscriteria worden geïntegreerd binnen het beleggingsproces van de vermogensbeheerders, worden bij selectie en periodieke evaluatie van de beleggingsfondsen in acht genomen.

Green, social and sustainable bonds

De liability matching portefeuille is samengesteld met obligaties van kwalitatief hoogwaardige debiteuren zoals overheden, supranationale instellingen en agencies. Deze debiteuren emitteren naast conventionele obligaties ook green, social and sustainable bonds die zijn uitgegeven om duurzame of sociale projecten te financieren. De vermogensbeheerder kiest green, social and sustainable bonds voor zover de eigenschappen (waaronder rendement) tenminste gelijkwaardig zijn aan conventionele obligaties. Eind 2023 bestaat deze actieve obligatieportefeuille voor 19% (2022: 12%) uit green, social and sustainable bonds.

CO₂-reductie en klimaatverandering

Door menselijk handelen neemt de hoeveelheid koolstofdioxide (CO₂) in de atmosfeer toe en dit heeft klimaatverandering tot gevolg. Pensioenfonds Campina wil bijdragen aan de reductie van de uitstoot van koolstofdioxide van de ondernemingen waarin wordt belegd. In het passieve wereldwijde aandelenmandaat wordt de MSCI World Low Carbon Target Index gehanteerd waarbij ondernemingen met een hoge CO₂-uitstoot worden uitgesloten. In de beleggingscategorie vastrentende waarden zijn – waar mogelijk - beleggingsfondsen geselecteerd die nadrukkelijk duurzaamheid nastreven en bepaalde sectoren uitsluiten. In de loop van 2024 zullen naar verwachting meer aandelenfondsen worden omgezet naar een duurzame variant, waaronder de aandelenbeleggingsfondsen emerging markets, small cap en beursgenoteerd vastgoed.

Sustainable finance disclosure regulation (SFDR)

SFDR bevat regelgeving voor financiële instellingen (waaronder pensioenfondsen) voor het verschaffen van informatie omtrent het duurzaamheidsbeleid en de uitvoering hiervan. SFDR bevat regelgeving over de wijze waarop duurzaamheidsfactoren zijn meegenomen in het beleid en voor de wijze van rapportage over de ongunstigste effecten van beleggingsbeslissingen op duurzaamheidsfactoren. Pensioenfonds Campina heeft gekozen voor de tijdelijke opt-out voor de rapportage van ongunstige effecten van beleggingen (artikel 4 SFDR).

	2023
Categorie	%
Beleggingen die ESG promoten (lichtgroen, artikel 8)	76
Beleggingen die duurzaam zijn (donkergroen, artikel 9)	0
Overige beleggingen (grijs)	24
	=====
Totale portefeuille	100
	=====

Stichting Pensioenfonds Campina

Per ultimo 2023 zijn 8 (2022: 4) beleggingscategorieën omgezet naar een 'lichtgroene' variant die ESG-promoten en die geclassificeerd worden als artikel 8 SFDR. Er zijn geen beleggingen die kunnen worden gekwalificeerd als artikel 9 fonds SFDR ('impact'). De overige beleggingen zijn geclassificeerd als 'grijs'.

6. Financiële paragraaf

6.1 Algemeen

Het pensioenvermogen nam met 4% toe tot EUR 1.287 miljoen en de toename kan voornamelijk worden toegeschreven aan het beleggingsresultaat. Door de hoge toeslagverlening en de gedaalde rentetermijnstructuur zijn de technische voorzieningen gestegen tot EUR 1.024 miljoen, waardoor de dekkingsgraad per saldo met 9,3%-punt is gedaald naar 125,8% ten opzichte van eind 2022.

Samenvatting van de financiële positie en ontwikkelingen gedurende het jaar:

	2023		
	Pensioenvermogen	Technische voorzieningen	Dekkingsgraad
	EUR	EUR	%
Stand per 1 januari	1.236.191	915.280	135,1
Toeslagverlening uit het vermogen	-	100.088	-13,3
Beleggingen + benodigde interest	114.697	31.767	7,3
Wijziging rentetermijnstructuur	-	39.053	-4,6
Premies en toeslagen	769	753	0,0
Uitkeringen en afkopen	-61.894	-61.431	1,4
Overige mutaties	-2.462	-1.956	0,0
Stand per 31 december	1.287.301	1.023.554	125,8

Beleggingsresultaten

De beleggingsopbrengsten waren EUR 118 miljoen (na aftrek van EUR 3 miljoen vermogensbeheerkosten), bestaande uit EUR 4 miljoen directe beleggingsopbrengsten en EUR 114 miljoen waardeveranderingen.

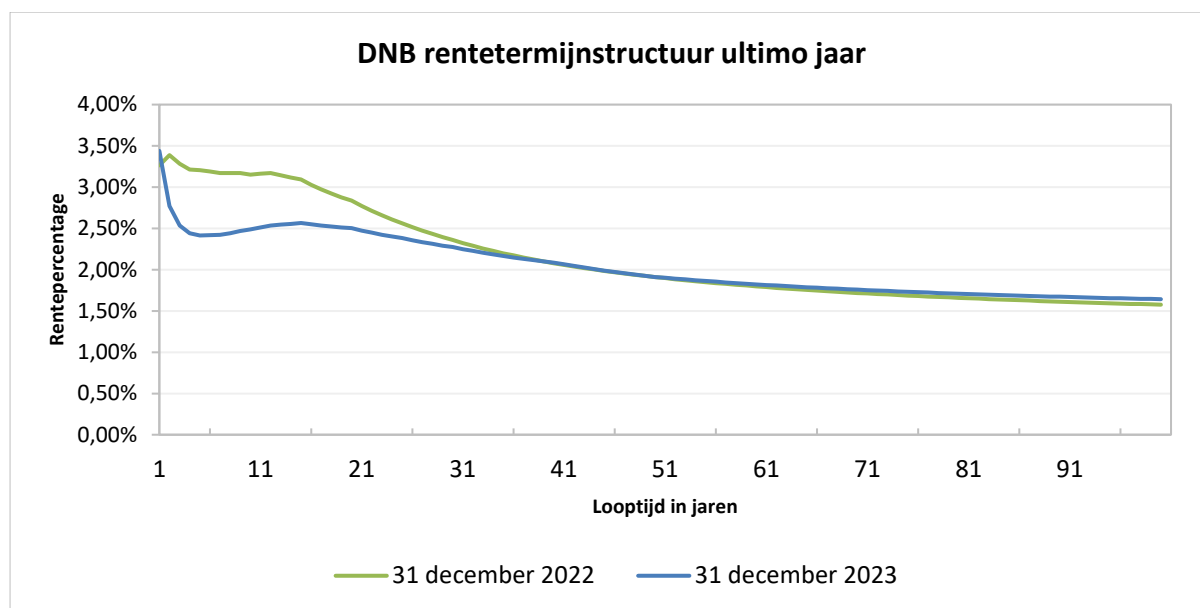
Premie

De kostendekkende premie bedroeg minder dan EUR 1 miljoen en heeft betrekking op een beperkt aantal arbeidsongeschikte deelnemers die nog pensioen opbouwen. Er is geen premiekorting verleend of premie teruggestort naar de werkgever(s).

Modified duration

De modified duration van de technische voorziening wordt berekend op basis van de kasstromen en de actuele rentetermijnstructuur die maandelijks wordt gepubliceerd door DNB. Doordat geen pensioenopbouw meer plaatsvindt en het deelnemersbestand jaarlijks veroudert, neemt - geabstraheerd van rentewijzigingen - de modified duration elk jaar af. Per 31 december 2023 bedraagt de modified duration 11,3 jaar (2022: 11,6 jaar).

In de volgende grafiek is de rentetermijnstructuur voor pensioenfondsen ultimo 2023 vergeleken met de stand van ultimo vorig boekjaar. Door de rentedaling ligt de rentecurve tot en met 30 jaar eind december 2023 onder het niveau van het vorige jaar. Er is sprake van een inverse rentecurve, dat wil zeggen dat de rente voor de korte termijn hoger ligt dan de lange termijn.

Grafiek 6 - DNB Rentetermijnstructuur (RTS)

De afgelopen 5 jaar heeft de dekkingsgraad per 31 december zich als volgt ontwikkeld:

	2023	2022	2021	2020	2019
	%	%	%	%	%
Beleidsdekkingsgraad	124,9	132,4	126,2	109,2	112,7
Nominale dekkingsgraad	125,8	135,1	132,1	117,9	116,1

De vereiste dekkingsgraad zoals die voortvloeit uit de solvabiliteitsvoorschriften volgens de Pensioenwet bedraagt 113,5% op basis van de strategische beleggingsmix in evenwichtssituatie. Ultimo 2023 is sprake van een toereikende solvabiliteit.

Reële dekkingsgraad

De reële dekkingsgraad geeft een indicatie van het toeslagpotentieel en wordt conform de methodiek van De Nederlandsche Bank berekend als de beleidsdekkingsgraad ultimo jaar (124,9%) uitgedrukt als percentage van de beleidsdekkingsgraad die is vereist is om volledig toeslag te kunnen verlenen (129,0%). Eind 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 96,8% (2022: 105,3%).

6.2 Uitvoeringskosten

Het pensioenfonds maakt voor het uitvoeren van de pensioenregeling diverse kosten. Deze uitvoeringskosten kunnen worden onderverdeeld in kosten voor de uitvoering van de pensioenregeling en kosten van het vermogensbeheer. De kosten van het pensioenbureau hebben op beide kostensoorten betrekking en zijn op basis van tijdsbesteding en aard van de kosten toegerekend aan beide categorieën.

Administratieve uitvoeringskosten (pensioenbeheer)

De pensioenuitvoeringskosten bevatten alle kosten, inclusief kosten financieel beheer, automatisering, bestuurskosten, communicatiekosten, controlekosten, heffingen van toezichthouders en advieskosten. De totale kosten van het pensioenbeheer stegen met 18% ten opzichte van 2022. De stijging is met name toe te schrijven aan overige advisering. Dit omvat juridische en actuariële kosten voor de schadestaatprocedure, advieskosten voor de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds en begeleiding Wtp. Deze kosten worden gezien hun aard als incidentele kosten beschouwd.

Na opzegging van de uitvoeringsovereenkomst worden de uitvoeringskosten niet langer door de werkgever betaald, maar ten laste gebracht van de voorziening voor toekomstige uitvoeringskosten.

Stichting Pensioenfonds Campina

Als de kosten van pensioenbeheer worden berekend per deelnemer op basis van het aantal actieve deelnemers plus pensioengerechtigden, dan bedragen de kosten als volgt:

	2023	2022
	EUR	EUR
Pensioenuitvoeringskosten [A]	1.887	1.598
Totaal aantal actieve en pensioengerechtigde deelnemers [B]	6.800	6.898
	=====	=====
Kosten (EUR x 1) per deelnemer [A/B]	278	232
	=====	=====

Pensioenfonds Campina is een gesloten pensioenfonds zonder actieve werknemers, maar met slechts een beperkt aantal arbeidsongeschikten die voor de berekening van dit kengetal worden beschouwd als actieve deelnemers. Daarom wordt naast bovenstaande kengetal ook gekeken naar een meer representatief kengetal, dat afwijkt van de definitie van de Pensioenfederatie. De pensioenuitvoeringskosten worden daarbij omgeslagen op basis van het totaal aantal deelnemers en dat geeft een beter beeld.

	2023	2022
	EUR	EUR
Pensioenuitvoeringskosten [A]	1.887	1.598
Totaal aantal deelnemers [B]	10.344	10.709
	=====	=====
Kosten (EUR x 1) per deelnemer, inclusief alle gewezen deelnemers [A/B]	182	149
	=====	=====

Vermogensbeheer en transactiekosten

De kosten van het vermogensbeheer zijn direct toerekenbaar aan het beheer van de beleggingen en bestaan onder meer uit kosten voor de fiduciaire advisering, vergoedingen voor de vermogensbeheerders, kosten voor effectenbewaarneming en transactiekosten. Een deel van deze vermogensbeheerkosten wordt verantwoord in de staat van baten en lasten in de jaarrekening en dit betreft kosten die daadwerkelijk zijn betaald voor het vermogensbeheer. Deze kosten zijn onderdeel van het beleggingsrendement.

Daarnaast zijn er andere, niet direct zichtbare kosten die verbonden zijn aan het vermogensbeheer. Dit zijn de kosten die binnen de onderliggende beleggingsfondsen direct worden verrekend met de waarde van de beleggingen en niet tot uitdrukking komen in separate facturen. Het gaat hierbij om beheerkosten van beleggingsfondsen en om aan- en verkoopkosten van deze beleggingsfondsen. Ook betreft het kosten als gevolg van transacties binnen de beleggingsfondsen. Deze kosten zijn niet direct zichtbaar in de vorm van uitgaven door het pensioenfonds, maar vormen feitelijk wel een kostenpost van het vermogensbeheer. In lijn met de aanbevelingen van de Pensioenfederatie worden deze kosten verantwoord in het jaarverslag.

De toelichting op de vermogensbeheerkosten in het bestuursverslag wijkt op onderdelen af van de kosten zoals gepresenteerd in de jaarrekening. In de jaarrekening worden alleen kosten verantwoord die direct bij het pensioenfonds in rekening zijn gebracht, overeenkomstig de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving. In de volgende tabel is de aansluiting tussen de vermogensbeheerkosten zoals gepresenteerd in het bestuursverslag en de kosten zoals opgenomen in de jaarrekening weergegeven:

	2023		
	Vermogens- beheerkosten	Transactie kosten	Totaal
	EUR	EUR	EUR
Beheervergoedingen	2.310	-	2.310
Bewaarloon	285	171	456
Overige vergoedingen	370	-	370
	-----	-----	-----
Kosten opgenomen in de jaarrekening	2.965	171	3.136
Kosten gesaldeerd met indirecte beleggingsopbrengsten	1.653	684	2.337
	-----	-----	-----
Totaal kosten vermogensbeheer	4.618	855	5.473
	=====	=====	=====

De totale kosten van het vermogensbeheer (exclusief transactiekosten) bedragen als percentage van het gemiddeld belegd vermogen 0,37% (2022: 0,43%). De daling is veroorzaakt door een afname van de totale vermogensbeheerkosten (-22%) en het gemiddeld belegd vermogen (-12%). De daling van de vermogensbeheerkosten hangt samen met lagere resultaatafhankelijke kosten.

De transactiekosten betreffen aan- en verkoopkosten van beleggingen en niet-zichtbare kosten, die zijn gebaseerd op schattingen van de fiduciair manager. De transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen bedragen 0,07% (2022: 0,07%).

	2023			
	Beheer kosten	Resultaat- afhankelijke beloningen	Transactie kosten	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Kosten per beleggingscategorie				
▪ Aandelen	205	-	171	376
▪ Vastgoed en Infrastructuur	267	-	52	319
▪ Vastrentende waarden	1.223	272	448	1.943
▪ Hedgefondsen	393	160	154	707
▪ Overige beleggingen	452	-	30	482
	-----	-----	-----	-----
<i>Totaal kosten toe te wijzen aan categorieën</i>	2.540	432	855	3.827
Overige vermogensbeheerkosten	EUR	EUR	EUR	EUR
▪ Kosten vermogensbeheer pensioenfonds en bestuursbureau	232	-	-	232
▪ Kosten fiduciair beheer	1.097	-	-	1.097
▪ Bewaarloon	179	-	-	179
▪ Advieskosten vermogensbeheer	138	-	-	138
	-----	-----	-----	-----
<i>Totaal overige vermogensbeheerkosten</i>	1.646	-	-	1.646
Totaal kosten vermogensbeheer				5.473
				=====

Benchmarking

De gemiddelde pensioenbeheer- en vermogensbeheerkosten 2020-2022 zijn in een studie van actuariel adviesbureau Bell vergeleken met pensioenfondsen van vergelijkbare omvang. Voor de kosten van de pensioenuitvoering zijn de resultaten vergeleken met 61 pensioenfondsen die per eind december 2022 een omvang hadden van 2.000 tot 8.000 deelnemers. Voor de benchmarking van de vermogensbeheerkosten zijn de kosten vergeleken met een peergroup van 83 pensioenfondsen met een belegd vermogen tussen EUR 500-3.000 miljoen.

	Gemiddelde Pensioenbeheerkosten 2020-2022	Gemiddelde vermogensbeheer- en transactiekosten 2020-2022
	Kosten (EUR x 1) per deelnemer	%
Pensioenfonds Campina	242	0,40
Peergroup	331	0,30

De gemiddelde pensioenbeheerkosten van Pensioenfonds Campina zijn lager dan de mediaan binnen de peergroup. Met ruim 10.000 deelnemers bevindt Pensioenfonds Campina zich aan de bovenkant van de gehanteerde bandbreedte. In dat licht acht het bestuur de kosten per deelnemer acceptabel.

Pensioenfonds Campina is in deze peergroup een kleiner pensioenfonds en de gemiddelde kosten van het vermogensbeheer zijn hoger dan de mediaan binnen de peergroup. De inrichting van het vermogensbeheer met een onafhankelijk fiduciair manager is kostenverhogend. De vermogensbeheerkosten zijn naar de mening van het bestuur redelijk, maar het bestuur blijft streven naar een verdere kostenoptimalisatie van het vermogensbeheer.

7. Pensioenparagraaf

7.1 Status van het pensioenreglement

Vanwege het gesloten karakter van het pensioenfonds vinden er in beginsel geen aanpassingen meer plaats in het pensioenreglement, anders dan de wettelijke wijzigingen. Per 1 januari 2020 is het reglement voor het laatst aangepast in verband met een viertal wettelijk toegestane (ruimere) flexibiliseringsmogelijkheden.

Aanwijzing pensioenregeling door het Ministerie van Financiën

Volgens het pensioenreglement komt de premievrije pensioenopbouw in verband met arbeidsongeschiktheid voor rekening van het pensioenfonds. Dit betekent dat in de gevallen waarin de premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid is ingegaan, de verplichtingen van het pensioenfonds en de rechten van de arbeidsongeschikte deelnemer vaststaan, namelijk opbouw tot de pensioengerechtigde leeftijd. Door opzegging van de uitvoeringsovereenkomst is er sprake van een uitgewerkte rechtsverhouding, waardoor aanpassing van de regeling niet meer mogelijk is.

Ter voorkoming dat de pensioenregeling in de toekomst mogelijk kan worden aangemerkt als onzuivere regeling, heeft het pensioenfonds op grond van artikel 19d (Wet Loonbelasting) een verzoek ingediend bij het Ministerie van Financiën. Op 10 november 2016 heeft het Ministerie van Financiën de pensioenregeling onder voorwaarden aangewezen als een pensioenregeling in de zin van de Wet Loonbelasting voor toepassing van artikel 19d. Met de aanwijzing van het ministerie wordt voorkomen dat de huidige regeling kan worden aangemerkt als onzuivere pensioenregeling, mits voldaan wordt aan de gestelde voorwaarden.

7.2 Kenmerken van de huidige pensioenregeling

Algemeen

Vanaf 1 januari 2015 is er in het pensioenfonds geen pensioenopbouw meer plaats voor deelnemers die op 31 december 2014 nog in dienst zijn van de werkgevers. Vanaf deze datum is de pensioenopbouw voortgezet bij Bedrijfstakpensioenfonds voor de Zuivel (BP Zuivel). Ook is de onvoorwaardelijke toeslagverlening voor deze deelnemers en arbeidsongeschikten buiten het pensioenfonds ondergebracht. De garantieregelingen ouderdomspensioen, nabestaandenpensioen en tijdelijk nabestaandenpensioen worden ook niet meer door het pensioenfonds uitgevoerd.

Er vindt alleen nog pensioenopbouw plaats voor een kleine groep deelnemers die op 31 december 2014 nog een WAO of WIA-uitkering genieten en waarvoor de pensioenopbouw wegens premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid wordt voortgezet. Bij een verlaging van de mate van arbeidsongeschiktheid wordt de premievrije voorzetting naar rato neerwaarts aangepast; een verhoging heeft geen invloed op de hoogte van de premievrije voorzetting. Eind 2023 betreft dit 55 (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten.

In hoofdlijnen zijn de kenmerken van de pensioenregeling als volgt:

Pensioensysteem

Het pensioensysteem is een uitkeringsovereenkomst op basis van middelloon.

Pensioenrichtleeftijd

De pensioenrichtleeftijd is 67 jaar.

Pensioengrondslag, maximaal pensioengevend salaris en franchise

De pensioengrondslag is het pensioengevend salaris verminderd met de franchise. Het maximaal pensioengevend salaris is vastgesteld op EUR 60.444 en de franchise bedraagt EUR 18.009. Zowel het maximum van het pensioengevend salaris als de franchise zijn met ingang van 1 januari 2015 bevroren.

Pensioenopbouw

Door beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst vindt vanaf 1 januari 2015 alleen nog nieuwe pensioenopbouw plaats voor een kleine groep deelnemers, die op 31 december 2014 een WAO of WIA-uitkering genieten en waarvoor de pensioenopbouw wordt voortgezet wegens premievrijstelling in verband met arbeidsongeschiktheid. Deze opbouw is op basis van het middelloon naar deelnemersjaren en naar

evenredigheid van de mate van arbeidsongeschiktheid. Jaarlijks wordt een ouderdomspensioen opgebouwd van 2,1% van de bevroren pensioengrondslag.

Partnerpensioen op risicobasis

De verzekering van het partnerpensioen bij overlijden is vervallen per 1 januari 2015, behoudens voor de arbeidsongeschikten, waarvoor nog pensioenopbouw plaatsvindt. Voor deze deelnemers is op risicobasis een partnerpensioen verzekerd van 70% van het bereikbare ouderdomspensioen. De verzekering vervalt bij beëindiging van de deelneming. Bij beëindiging wegens uitdiensttreding of pensionering wordt, indien de deelnemer een partner heeft, een deel van het ouderdomspensioen uitgeruild in partnerpensioen. De deelnemer en zijn/haar partner hebben de mogelijkheid om van deze uitruil af te zien.

Flexibiliseringsmogelijkheden

Het pensioenreglement biedt, naast de mogelijkheid van het uitrusten van ouderdomspensioen in partnerpensioen, verschillende andere flexibiliseringsmogelijkheden:

1. Een in hoogte variabele uitkering (100/75): bij ingang van het levenslang ouderdomspensioen kan worden gekozen om tijdelijk een hoger pensioen te ontvangen. De uitkering in de jaren erna wordt dan lager. De periode van variërende uitkering is maximaal 10 jaar;
2. Een overbrugging tot de AOW-gerechtigde leeftijd: bij ingang van het levenslang ouderdomspensioen vóór de AOW-gerechtigde leeftijd kan onder voorwaarden worden gekozen voor een overbrugging. Dat kan in ruil voor lager pensioen vanaf de ingang van de AOW-gerechtigde leeftijd;
3. Vervroeging en uitstel pensioeningangsdatum: ingang van het pensioen is mogelijk vanaf 55 jaar en uitstellen tot uiterlijk de eerste dag van de maand waarin de deelnemer de AOW-leeftijd bereikt. Het doorwerkvereiste bij uitstel is komen te vervallen;
4. Gedeeltelijk met pensioen: Deeltijdpensioen is mogelijk in stappen van 20%, 40%, 60% of 80% op basis van een voltijds dienstverband.

Door de deelnemers wordt bij pensionering veel gebruik gemaakt van de flexibiliseringsmogelijkheden.

Toeslagverlening actieven en gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers)

De onvoorwaardelijke toeslagverlening voor actieven, arbeidsongeschikten en gewezen deelnemers ('werkzaam zijn bij de werkgevers') is buiten het pensioenfonds ondergebracht. De werkgever betaalt hiervoor de premie.

Toeslagverlening pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers')

De toeslagen op pensioenrechten en -aanspraken voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers') worden jaarlijks vastgesteld door het bestuur. Er is een ambitie om jaarlijks de pensioenrechten en -aanspraken aan te passen. De daadwerkelijke toeslag in een jaar is voorwaardelijk en afhankelijk van de hoogte van de beschikbare middelen. De toeslag bedraagt maximaal de stijging van de CBS-consumentenprijsindex, afgeleid, zoals vastgesteld door het CBS.

Inhaaltoeslagen

Onvolledige toeslagverlening en korting hangen samen met de financiële positie van het pensioenfonds. Na voldoende herstel van de financiële positie kan het bestuur besluiten niet toegekende toeslagen alsnog te verlenen en/of gekorte pensioenaanspraken en -rechten geheel of gedeeltelijk te compenseren. Uitgangspunt is dat compensatie plaatsvindt door het toekennen van inhaaltoeslagen die zijn gedefinieerd als percentages van de actuele pensioenaanspraken en -rechten. Alleen als na de toeslagverlening de beleidsdekkingsgraad hoger is dan de bovengrens, kunnen deze inhaaltoeslagen worden toegekend. Er geldt een maximumtermijn van 10 jaar waarbinnen teruggekeken wordt naar de gemiste toeslagen en gegeven kortingen.

In artikel 11 van het pensioenreglement wordt ingegaan op de toeslagregeling. Het pensioenreglement is terug te vinden op www.pensioenfondscampina.nl.

7.3 Ontwikkeling en samenstelling deelnemersbestand

Alle deelnemers die nog een actief dienstverband hadden met FrieslandCampina of DeltaMilk hebben per 1 januari 2015 de status van gewezen deelnemer (werkzaam bij de werkgevers). De actieven bestaat vanaf die datum alleen nog uit arbeidsongeschikten.

In afgelopen 5 jaar heeft de samenstelling van het deelnemersbestand zich als volgt ontwikkeld:

	2023	2022	2021	2020	2019
▪ Deelnemers (arbeidsongeschikten)	55	67	89	104	127
▪ Gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers)	737	816	877	986	1.070
▪ Gewezen deelnemers ('slapers')	2.807	2.995	3.224	3.442	3.643
▪ Pensioengerechtigden	6.745	6.831	6.889	6.917	6.977
	=====	=====	=====	=====	=====
Totaal	10.344	10.709	11.079	11.449	11.817
	=====	=====	=====	=====	=====
Specificatie pensioengerechtigden:					
▪ ouderdomspensioen	4.698	4.723	4.739	4.740	4.789
▪ partnerpensioen	2.034	2.086	2.114	2.144	2.154
▪ wezenpensioen	13	22	36	33	34
	=====	=====	=====	=====	=====
Totaal	6.745	6.831	6.889	6.917	6.977
	=====	=====	=====	=====	=====

Sinds het sluiten van de pensioenregeling zet de terugloop van het aantal deelnemers onverminderd door. In 2023 is het totaal aantal deelnemers met 365 ofwel met ruim 3% afgenomen. Niet alleen het aantal deelnemers loopt terug, ook wijzigt geleidelijk de verhouding tussen pensioengerechtigden en overige deelnemers. Sinds 2019 is het aantal pensioengerechtigden ten opzichte van het totaal deelnemersbestand opgelopen van 59% naar 65%. Van het totale deelnemersbestand zijn slechts 7 personen (2022: 16 personen), die nog werkzaam zijn bij de werkgevers, jonger dan 40 jaar.

Van de groepen 'gewezen deelnemers (werkzaam bij de werkgevers)' en 'ingegaan ouderdomspensioen' is 10% vrouw (ongewijzigd).

Een gedetailleerd overzicht van de ontwikkeling van het deelnemersbestand is als bijlage C opgenomen in dit jaarverslag.

8. Actuariële paragraaf

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden weergegeven:

Bedragen in EUR x 1.000	2023	2022
	EUR	EUR
Premieresultaat		
Premiebijdragen	856	242
Pensioenopbouw	10	-0
Risicokoopsommen	-17	-27
Verrekening premie vorig boekjaar	-87	86
In premie opgenomen opslag voor toeslagen	-2	-3
Toevoeging aan technische voorzieningen i.v.m. kostenvoorziening	-18	-5
In premie begrepen bedrag toekomstige kosten	-22	-6
	<hr/>	<hr/>
	720	287
Interestresultaat		
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	114.697	-331.330
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	-31.764	5.941
Wijziging marktrente	-39.049	288.546
	<hr/>	<hr/>
	43.884	-36.843
Overig resultaat		
Resultaat op waardeoverdrachten (saldo overdracht van rechten)	-19	77
Aanpassing overlevingskansen	-	-5.223
Resultaat op sterfte	1.879	1
Resultaat op kosten	75	428
Resultaat op herverzekering	12	13
Resultaat op toeslagverlening	-100.832	-31.185
Diversen	-2.881	-1.256
	<hr/>	<hr/>
	-101.766	-37.145
	<hr/>	<hr/>
Totaal saldo van baten en lasten	-57.162	-73.701
	<hr/> <hr/>	<hr/> <hr/>

Premieresultaat

Vanwege beëindiging van de uitvoeringsovereenkomsten is er geen pensioenopbouw. De onvoorwaardelijke toeslagverlening voor deelnemers die nog in dienst zijn van de werkgevers is buiten het pensioenfonds ondergebracht bij een verzekeraar. De kostendekkende premie heeft betrekking op de onvoorwaardelijke indexatie van arbeidsongeschikten uit de in het verleden van toepassing zijnde eindloonregeling. De pensioengrondslag wordt jaarlijks aangepast door verhoging van zowel het pensioengevend salaris als de franchise. De bereikbare pensioenaanspraken van deze deelnemers worden alleen aangepast indien er sprake is van een verhoging van de pensioengrondslag door indexatie.

Interestresultaat

Het interestresultaat was in 2023 positief en dat is een combinatie van goede beleggingsresultaten en een negatieve impact door daling van de marktrente. Een stijging van de technische voorziening leidt tot een daling van de dekkingsgraad (ceteris paribus) en daarmee heeft de toename van de technische voorziening in 2023 een negatief effect op het resultaat. De rentetoevoeging is gebaseerd op éénjaarsrente die wordt afgeleid van

de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentetermijnstructuur aan het begin van het boekjaar. Deze rente bedraagt primo boekjaar 3,264% (1 januari 2022: -0,486%).

Overig resultaat

Het resultaat op sterfte bestaat uit langleven- en kortlevenrisico. Het resultaat op langleven is gestegen door vrijval van de technische voorziening door overlijden. In 2023 zijn in totaal 219 pensioengerechtigden (2022: 216) met een aanspraak op ouderdomspensioen overleden. De gemiddelde ouderdomsaanspraak bedroeg EUR 7,7 duizend (2022: EUR 7,4 duizend) en de gemiddelde leeftijd 82,9 jaar (2022: 82,0 jaar).

Per 1 januari 2023 is een toeslag verleend van 13,4% voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers'). Dit heeft een verhogend effect op de technische voorziening.

Onder de post diversen is onder meer begrepen het resultaat op actuariële mutaties (AOW-overbrugging, hoog-laag, uitruil ouderdomspensioen in partnerpensioen, conversie en pensionering).

Haalbaarheidstoets en pensioenresultaat

Het pensioenfonds streeft naar een waardevast pensioen met behoud van koopkracht door middel van toeslagverlening. De haalbaarheidstoets laat zien in welke mate de indexatieambities kunnen worden gerealiseerd en in hoeverre pensioenresultaten tegenvallen in slechte scenario's. Voor de haalbaarheidstoets is de risicohouding vastgesteld, waarin de grenzen zijn aangegeven voor het pensioenresultaat. Het verwachte pensioenresultaat geeft aan hoe de verwachting van de pensioenuitkeringen over hun looptijd zich verhoudt tot het behoud van koopkracht. Het is de ambitie om de komende 60 jaar ten minste een pensioenresultaat van 90% van een volledig met prijsinflatie geïndexeerd pensioen te behalen. Dit wordt jaarlijks getoetst. Voor elk geboortejaar wordt het verwacht pensioenresultaat bepaald die vervolgens worden gemiddeld. De prognose wordt gemaakt op basis van de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven uniforme scenarioset. Het gemiddeld verwacht pensioenresultaat (50% percentiel) wordt beoordeeld, maar daarnaast wordt een 'slecht weer' scenario (= laagste 5% percentiel) weergegeven. De haalbaarheidstoets is geactualiseerd met de gegevens ultimo 2023. Bij de toetsing begin 2024 bleek dat het pensioenfonds aan de gestelde grenzen voldoet.

	Norm	Score 2023	Score 2022
	%	%	%
Verwacht pensioenresultaat (mediaan)	Minimaal 81	95,6	98,4
Maximale afwijking 'slecht weer' scenario	Maximaal 35	17,6	1,6

De uitkomsten voldoen aan de bij de aanvangshaalbaarheidstoets vastgestelde grenzen. De mediaan Verwacht pensioenresultaat ligt met 95,6% namelijk (ruim) boven de ondergrens van 81%. Daarnaast is het verschil tussen de mediaan en het slechtweerscenario (5%-percentiel) 17,6%-punt. Dit is lager dan de vastgestelde bovengrens voor dit verschil van 35%-punt. Vergelijken met de uitkomsten van vorig jaar is er een daling van de resultaten. Het resultaat in het slechtweerscenario is 78,8% (2022: 96,8%). Het resultaat in de mediaan is 95,6% en is eveneens lager dan vorig jaar (2023: 98,4%). Dit is verklaarbaar doordat de DNB een nieuwe scenarioset (P-set) voorschrijft die een negatieve impact heeft. Ook is de financiële startpositie van 125,8% lager dan vorig jaar (2022: 135,1%).

In de situatie van Pensioenfonds Campina is het pensioenresultaat van beperkte betekenis. Sinds 2015 is de opbouw van pensioenaanspraken van actieve werknemers en arbeidsongeschikten ondergebracht bij BP Zuivel. De inkoop van onvoorwaardelijke toeslagen over de opgebouwde pensioenaanspraken van arbeidsongeschikten en werknemers is niet bij het pensioenfonds, maar bij een verzekeraar ondergebracht. Dit geeft een vertekend beeld ten opzichte van de uitkomsten bij vergelijkbare pensioenfondsen.

Oordeel van de certificerend actuaris over de financiële positie

In de actuariële verklaring heeft de certificerend actuaris geoordeeld dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 PW. Omdat de reële dekkingsgraad is gedaald tot beneden 100% is de vermogenspositie niet langer goed, maar voldoende. De actuaris is van mening dat de technische voorzieningen als toereikend zijn vastgesteld. De volledige actuariële verklaring staat in paragraaf 12.1 van dit jaarverslag.

9. Risicoparagraaf

Risicomanagement maakt integraal onderdeel uit van het besturen van een pensioenfonds en is een van de kerntaken van het bestuur. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het op verantwoorde wijze beheren van de opgebouwde pensioenaanspraken en -rechten, zodanig dat de nominale pensioenen zoveel als mogelijk kunnen worden nagekomen en die, waar mogelijk, te indexeren voor prijsinflatie. Bij de uitvoering hiervan loopt het pensioenfonds financiële en niet-financiële risico's. Integraal risicomanagement betekent dat het pensioenfonds inzicht heeft in de risico's die deze strategische doelstelling kunnen bedreigen en maatregelen te nemen om deze risico's te beheersen. In deze risicoparagraaf wordt achtereenvolgens ingegaan op ontwikkelingen in 2023, risicohouding, integraal risicomanagementbeleid van het pensioenfonds, strategische en operationele risico's en worden de risicogrenzen bij verschillende risico categorieën (S1 t/m S10) inzichtelijk gemaakt.

Ontwikkelingen in 2023

De risicomanagementcommissie heeft integraal risicomanagement als aandachtsgebied en zorgt voor een adequate opzet en monitoring hiervan. In het kader van de vervulling van de verantwoordelijkheden rapporteert de risicomanagementcommissie over de voortgang door middel van kwartaalrapportages en doet verslag van haar werkzaamheden aan het bestuur. De belangrijkste aandachtsgebieden in 2023 zijn geweest:

- Informatiebeveiliging met betrekking tot data, IT en cybersecurity;
- Vervanging en optimalisatie proces Uniform Pensioenoverzicht (UPO);
- Herijking van de vastgestelde risico's uit het integraal risicomanagement handboek;
- Monitoren van de ontwikkeling van het vereist eigen vermogen in relatie tot de risicohouding;
- Monitoren van diverse rapportages;
- Actualisering van fondsdocumenten, waaronder de klachtenregeling, het klachtenbeleid, het compliance charter, de ABTN en het financieel crisisplan.

Door middel van periodieke rapportages van de uitvoeringsorganisatie, de actuaire, de fiduciair manager, de custodian en externe adviseurs, is het pensioenfonds in staat de risico's en fondssituatie goed te monitoren. Daarnaast is er een managementrapportage waarin de risicorapportages zijn opgenomen. Minimaal eens per jaar beoordeelt het voltallige bestuur (na advies van de risicomanagementcommissie) de risico's. Indien nodig worden aanvullende beheersmaatregelen genomen.

Het risico-assessment wordt geactualiseerd onder verantwoordelijkheid van de risicomanagementcommissie. Daarbij werden de bruto-risico's bepaald, de gewenste beheersmaatregelen vastgesteld en daarmee de netto-risico's vastgesteld, die binnen de risicobereidheid van het pensioenfonds moeten passen. Naast de bewaking van de financiële risico's is er veel werk verzet om de niet-financiële risico's inzichtelijk te maken, waaronder data, IT en cybersecurity. DNB heeft een Good Practice Informatiebeveiliging beschikbaar gesteld waarin informatie is opgenomen over de elementen van informatiebeveiliging, de beheersmaatregelen en volwassenheidsniveaus. In 2023 is een aantal beheersmaatregelen met betrekking tot de informatiebeveiliging verder verbeterd om te kunnen voldoen aan het vereiste volwassenheidsniveau van de DNB.

Integraal risicomanagement: risico's en beheersing van risico's

De mate waarin het pensioenfonds bereid is risico's te lopen (risicobereidheid) wordt bepaald door de missie, visie, kernwaarden en strategische doelstellingen. Het bestuur houdt hier op meerdere manieren rekening mee.

Het pensioenfonds hanteert het 'three lines of defence'-model. Gestreefd wordt naar een zuivere scheiding van de eerste, tweede en derde lijn tussen bestuur en bestuurscommissies. Het volledige beleid ten aanzien van integraal risicomanagement is vastgelegd in een beleidsdocument Integraal Risicomanagement. Het 'three lines of defence'-model ziet er als volgt uit:

- 1^e lijn: het bestuur vormt de eerste lijn doordat het verantwoordelijkheid draagt voor de beleids- en besluitvorming en risicobeheersing;
- 2^e lijn: de risicomanagementcommissie ziet toe op een correcte uitvoering van de risicomanagement taken door de eerste lijn;
- 3^e lijn: dit betreft de fondsorganen (verantwoordingsorgaan, raad van toezicht) en functionarissen (accountant, certificerend actuaire en sleutelfunctiehouder interne audit) die achteraf toetsen of het risicomanagement correct is toegepast.

Strategische en operationele risico's

Het pensioenfonds onderscheidt de volgende risico's, verdeeld over twee hoofdcategorieën:

- Strategische risico's;
- Operationele risico's (algemeen, financieel en niet-financieel).

Strategische risico's

De strategische risico's zijn ingedeeld in twee categorieën: key risks en middle risks:

Strategische risico's	
Nr.	Key risks
S1	Niet toekomstbestendig
S2	Dekkingsgraad onvoldoende voor ambitie
S3	Gevoeligheid politieke en economische ontwikkelingen
S4	Discontinuïteit in operatie / druk op bezetting fondsorganen
Nr.	Middle risks
S5	Beleggingsbeleid niet afgestemd op de verplichtingen
S6	Weinig aanbieders DB administratie in DC stelsel
S7	Gevoeligheid rampen (pandemie, klimaatrampen, oorlog) of extra regels als gevolg daarvan
S8	Besluitvorming in het bestuur

Operationele risico's

Het pensioenfonds hanteert voor de identificatie van de operationele risico's de FIRM-indeling, die ook door De Nederlandsche Bank wordt gebruikt voor de beoordeling van risico's. Voor de identificatie van de operationele risico's worden de volgende risicocategorieën gehanteerd:

Operationele risico's - risicocategorieën	
Financiële risico's	Niet-financiële risico's
Matching-/renterisico	Omgevingsrisico
Marktrisico	Operationeel risico
Kredietrisico	Uitbestedingsrisico
Verzekeringstechnisch risico	IT-risico
	Integriteitsrisico
	Juridisch risico

Risicohouding

De wet omschrijft de risicohouding als de mate waarin het pensioenfonds bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het pensioenfonds te realiseren en daarbij de mate waarin het pensioenfonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het pensioenfonds. Deze risicohouding is vastgesteld na overleg met het verantwoordingsorgaan. De risico's die het pensioenfonds in werkelijkheid loopt, moeten aansluiten bij deze risicohouding. Wanneer dit niet het geval is, moeten aanvullende maatregelen worden getroffen.

Periodiek worden de bruto risico's door het bestuur vastgesteld, gewogen, geëvalueerd en bijgesteld. In 2023 heeft het bestuur zowel de systematische integriteitsrisico analyse (SIRA) als de overige geïdentificeerde risico's herijkt. Het netto risico is de resultante van het bruto risico ná het nemen van beheersmaatregelen. Bij het vaststellen van de risicohouding bij de financiële en niet-financiële risico's gaat het niet over hoe het beleid op een bepaald moment is, maar hoe het bestuur een bepaalde verhouding tussen beloning en risico's wenst.

Door middel van een vijfpuntsschaal (classificatie) wordt per risicocategorie aangegeven wat de risicohouding (Risk Appetite) is:

Risicohouding		
Risicocategorie	Classificatie	RAVC® denk- en werkmodel voor risicohouding classificatie
Financiële risico's		
Matching-/renterisico	③	
Marktrisico	③	
Kredietrisico	③	
Verzekeringstechnisch risico	②	
Niet-financiële risico's		
Operationeel risico	②	
Uitbestedingsrisico	②	
IT-risico	②	
Integriteitsrisico	②	
Juridisch risico	②	

Gewenste risicohouding (risk appetite) (Risicomijdend - Risicozoekend)

Hieronder staan de classificaties toegelicht, die bij het pensioenfonds van toepassing zijn:

Kritisch (2): Deze risicohouding is gekenmerkt door de wens de mate van blootstelling aan risico's relatief laag te houden, vanuit de visie dat de gewenste beloning vereist dat een relatief laag niveau van blootstelling aan risico's wordt geaccepteerd;

Gebalanceerd (3): Deze risicohouding is gekenmerkt door de wens de mate van blootstelling aan risico's te balanceren, vanuit de visie dat gewenste beloning vereist dat een gebalanceerd niveau van blootstelling aan risico's wordt geaccepteerd.

Over het algemeen is de risicohouding bij het pensioenfonds behoudend. Het beleid richt zich op voldoende rendement tegen aanvaardbare risico's. Om de doelstelling te halen kunnen risico's niet volledig uitgesloten worden. Bijna alle financiële risico's zijn geclassificeerd als 'gebalanceerd'. Op het gebied van niet-financiële risico's is het vertrouwen van deelnemers in het pensioenfonds cruciaal en het bestuur vindt het belangrijk dat te allen tijde het beleid op bevredigende wijze kan worden uitgelegd. Ook ten aanzien van de uitvoering van de pensioenregeling wil het fonds weinig risico's nemen. De uitvoering dient zoveel mogelijk vlekkeloos te zijn en om deze reden zijn alle niet-financiële risico's geclassificeerd als 'kritisch'.

Financiële risico's	
Matching-/renterisico	Kredietrisico
Marktrisico	Verzekeringstechnisch risico

Matching-/renterisico

Het renterisico is het risico op een verandering van de dekkingsgraad van het pensioenfonds als gevolg van een verandering van de rente.

De belangrijkste beheersmaatregel voor het beperken van het renterisico is het strategisch afdekken van de kasstroomprojectie van de opgebouwde pensioenverplichtingen met renteswaps en obligaties. De strategische afdekking is in 2023 verhoogd naar 80% (2022: 70%). Monitoring vindt plaats door de asset manager, fiduciair manager en het pensioenbureau. Rapportages zijn zeer gedetailleerd, waarin tevens wordt gerapporteerd over de bandbreedtes. In 2023 zijn er geen overschrijdingen geweest van de bandbreedtes.

Het pensioenfonds gebruikt verschillende risicoanalyses, waaronder gevoeligheidsanalyses. De onderstaande tabel geeft een beeld van de gevoeligheid van de marktwaarde dekkingsgraad voor bewegingen in de kapitaalmarktrente en het aandelenrendement. De marktwaarde dekkingsgraad van ultimo 2023 (125,8%) wordt hier als uitgangspunt genomen.

Gevoeligheidsanalyse nominale dekkingsgraad								
Aandelenrendement								
		-20,0%	-15,0%	-7,5%	0,0%	7,5%	15,0%	20,0%
Rentebeweging (nominaal)	1,0%	-3.9%	-1.6%	1.8%	5.2%	8.7%	12.1%	14.4%
	0,5%	-6.0%	-3.9%	-0.6%	2.6%	5.8%	9.1%	11.2%
	0,0%	-8.2%	-6.1%	-3.1%	0.0%	3.1%	6.1%	8.2%
	-0,5%	-10.3%	-8.3%	-5.5%	-2.6%	0.3%	3.2%	5.2%
	-1,0%	-12.4%	-10.5%	-7.8%	-5.1%	-2.3%	0.4%	2.2%

De bijbehorende risicohouding van het beleggingsbeleid is geclassificeerd als ‘Gebalanceerd’. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Marktrisico

Marktrisico is het risico dat de waarde van beleggingen in de portefeuille verandert als gevolg van veranderingen in de marktwaarde van de betreffende beleggingen. Dit risico heeft enkel betrekking op zakelijke waarden (rentedragende beleggingen vallen onder renterisico).

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn het beleggen in liquide instrumenten, goede spreiding over verschillende beleggingscategorieën, het gedeeltelijk afdekken van valutarisico’s en periodieke rapportages over de samenstelling en ontwikkeling van de beleggingsportefeuille. Indien daartoe aanleiding is, vindt er een rebalancing plaats, zodat de spreiding in overeenstemming blijft met het beleid. De fiduciair manager monitort dit.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als ‘Gebalanceerd’. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissementen of betalingsonmacht van tegenpartijen. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven en marktpartijen waarmee derivatenposities worden aangegeven.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn een goede spreiding naar beleggingsinstrument, rating, looptijd, sector en regio.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als ‘Gebalanceerd’. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat uitkeringen (nu, dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige (technische) aannames en grondslagen bij de premiestelling. Onder dit risico is ook het langlevensrisico en het risico van arbeidsongeschiktheid begrepen.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn het periodiek actualiseren van prognosetafels, ervaringssterfte en risico’s uit hoofde van arbeidsongeschiktheid. De AG prognosetafel is in 2022 geactualiseerd. Een volledig sterfteonderzoek vindt eens in de vier jaar plaats en een quickscan alleen in de tussentijdse even jaren. In 2022 is door de adviserend actuaire een volledig sterfteonderzoek uitgevoerd en zijn de fondsspecifieke correctiefactoren geactualiseerd. De adviserend actuaire heeft vastgesteld dat de sterftcijfers bij het

pensioenfonds binnen de betrouwbaarheidsintervallen liggen. Omdat het pensioenfonds is gesloten wordt de mate van arbeidsongeschiktheid alleen naar beneden bijgesteld.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als ‘Kritisch’. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Niet-Financiële risico's	
Omgevingsrisico	IT-risico
Operationeel risico	Integriteitsrisico
Uitbestedingsrisico	Juridisch risico

Omgevingsrisico

Omgevingsrisico omvat de risico's en onzekerheden die een belemmering vormen om de strategie te realiseren en invloed hebben op de lange termijndoelstellingen. Omgevingsrisico is het risico als gevolg van buiten de instelling of groep komende veranderingen op het gebied van concurrentieverhoudingen, belanghebbenden, reputatie en ondernemingsklimaat.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn het periodiek evalueren van het bestaansrecht van het pensioenfonds (toekomstplan) en het inzichtelijk maken van het pensioenresultaat (bijvoorbeeld door middel van de haalbaarheidstoets). De uitkomsten van de haalbaarheidstoets in 2023 voldoen aan de normen. Het toekomstplan is in 2021 geactualiseerd. Het bestuur heeft in 2023 onder begeleiding van externe expertise aanvang gemaakt om te onderzoeken welk toekomstscenario het beste bij Pensioenfonds Campina past.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als ‘Kritisch’. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Operationeel risico

Operationeel risico is het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesuitvoering. Het pensioenbureau verzorgt de bestuursondersteuning, de dagelijkse uitvoering van de pensioenadministratie (deelnemers-, uitkerings- en financiële administratie), beleggingsadministratie, risicomangement en pensioencommunicatie.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn adequate procedurebeschrijvingen (AO/IC), voldoende deskundigheid en beschikbaarheid van bestuur en personeel en inzicht hebben in de kostenstructuur (begroting). In 2023 is bij een bestuurslid de vertegenwoordiging gewijzigd van werknemers naar werkgever. Er is eind 2023 één vacature namens de werknemers. Voor de middellange termijn leek de continuïteit gewaarborgd. Echter, werkgever FrieslandCampina heeft eind 2023 een grote reorganisatie aangekondigd, dat ook gevolgen heeft voor enige leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. In de loop van 2024 ontstaan hierdoor vacatures in deze gremia. Als de bemensing van de fondsorganen in gevaar komt, kan het paritaire bestuursmodel worden heroverwogen. De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als ‘Kritisch’. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Uitbestedingsrisico

Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van aan derden (al dan niet aan de sponsor) uitbestede werkzaamheden niet afdoende gewaarborgd zijn. Het pensioenfonds heeft specifieke taken uitbesteed aan gespecialiseerde dienstverleners, maar het bestuur blijft eindverantwoordelijkheid houden voor de werkzaamheden.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn adequate SLA-afspraken met dienstverleners, beoordeling van periodieke rapportages (ISAE-3402, ISAE-3000, SOC1, ISO-27001 etc.) en periodieke evaluatie van de dienstverleners. In het uitbestedingsbeleidsdocument staan de genoemde beheersmaatregelen beschreven.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als ‘Kritisch’. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

IT-risico

IT-risico is het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn het uitvoeren van een IT-assessment en het opstellen van verwerkersovereenkomsten met uitbestedingspartijen. Er is een informatiebeveiligingsbeleid vastgesteld. Eind 2022 heeft het pensioenfonds met werkgever FrieslandCampina een ICT-overeenkomst gesloten, waarin onder meer afspraken staan opgenomen ten aanzien van het borgen van kennis omtrent informatiebeveiliging en cyber security. Na afstemming met FrieslandCampina blijkt dat binnen IT een actief cybersecurity awareness programma aanwezig is, waarbij periodiek kwetsbaarheidsscans worden uitgevoerd inclusief monitoring van de relevante KPI's. Uit de door FrieslandCampina uitgevoerde interne ICT-audits zijn geen bevindingen gekomen die relevant zijn voor het pensioenfonds. Daarnaast is vastgesteld dat uit het Cyber Program Assessment het volwassenheidsniveau van cybersecurity verder is toegenomen. In 2023 zijn de geconstateerde verbeterpunten naar aanleiding van het IT-assessment nagenoeg allemaal opgevolgd.

Volgende stap in 2024 is compliant worden aan DORA. De Digital Operational Resilience Act (DORA) is Europese wetgeving die de weerbaarheid van financiële instellingen voor operationele verstoringen in de IT moet vergroten en daarmee impact heeft op het risicomanagement van elk pensioenfonds. DORA bevindt zich momenteel in de implementatiefase: financiële instellingen moeten voor 17 januari 2025 aan de wettelijke vereisten voldoen. Met behulp van externe expertise zal gestart worden met de implementatie van DORA, zodat tijdig wordt voldaan aan de gestelde eisen.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Kritisch'. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Integriteitsrisico

Integriteitsrisico is het risico van aantasting van de reputatie van een pensioenfonds als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door de instelling opgestelde normen.

Het integriteitsbeleid van het pensioenfonds is vastgelegd in een bijlage bij de ABTN en het Integraal Risicomanagement Handboek. De vastlegging omvat een aantal mogelijke maatregelen met betrekking tot personen teneinde een integere bedrijfsvoering te waarborgen. De belangrijkste beheersmaatregel bij (schijn van) integriteitsrisico's is het jaarlijks uitvoeren van een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA), waarbij de risico's en beheersmaatregelen op het gebied van fraude, corruptie, witwassen, terrorismefinanciering, ontduiking van fiscale regelgeving, marktmanipulatie, voorwetenschap en belangenverstremming worden beoordeeld. De SIRA wordt jaarlijks geactualiseerd. Het bestuur is zich ervan bewust dat te allen tijde (de schijn van) belangenverstremming bij de besluitvorming moet worden voorkomen en daartoe zijn specifieke beheersmaatregelen ingevoerd. Onderwerpen waarbij door het bestaan van nevenfuncties en/of (schijnbaar) tegenstrijdige belangen van leden van het bestuur een risico is op (de schijn van) belangenverstremming voor het pensioenfonds, worden door het betreffende individu gemeld en besproken. Bij (potentiële) strijdigheid van belangen zal de betreffende persoon geen deel uitmaken van de commissie die de besluitvorming hierover voorbereidt en zal zich bij de besluitvorming afzijdig houden. In 2023 hebben twee bestuursleden niet deelgenomen aan de voorbereiding, behandeling en besluitvorming over de juridische procedure tegen de werkgevers terzake van de beëindiging van de uitvoeringsovereenkomst en de afwikkeling daarvan.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als 'Kritisch'. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Juridisch risico

Juridisch risico is het risico samenhangend met (veranderingen in- en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van haar rechtspositie, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn.

De belangrijkste beheersmaatregelen zijn naleving van wet- en regelgeving, transparante bestuursprocessen en advisering door gespecialiseerde pensioenjuristen. Door de transparante bestuursprocessen, die voldoen aan wet- en regelgeving, wil het pensioenfonds aansprakelijkheid voorkomen. Door veranderende wet- en

regelgeving wordt periodiek beoordeeld of fondsdocumentatie, waaronder het pensioenreglement, hierop moet worden aangepast.

De bijbehorende risicohouding is geclassificeerd als ‘Kritisch’. Er zijn in 2023 geen gebeurtenissen geweest, die aanleiding gaven om de classificatie te wijzigen.

Risicogrenzen (S1 t/m S10)

Voor verschillende risicocomponenten dient het pensioenfonds buffers aan te houden (S1 t/m S10) en in de onderstaande tabel staan de risicogrenzen per ultimo jaar beschreven en kort toegelicht. Een uitgebreidere beschrijving van de risico's en feitelijke omstandigheden is opgenomen in de toelichting op de jaarrekening.

Risico	Risicogrens	31 december 2023	31 december 2022
S1 Renterisico	Strategische renteafdekking van 80% van kasstroomprojectie van de opgebouwde pensioenverplichtingen. Tolerantie ± 3%-punt.	80,2% afgedekt.	67,6% afgedekt.
S2 Zakelijke waardenrisico	Strategische beleggingsmix en gedefinieerde bandbreedtes.	De portefeuille is 1,4% overwogen op aandelen, 0,1% overwogen op credits, 0,3% overwogen op real assets, 0,8% overwogen op liquide middelen en 0,5% overwogen op de matching portefeuille. Dit is binnen de gestelde bandbreedtes.	De portefeuille is 1,7% onderwogen op aandelen, 0,4% overwogen op credits, 0,1% overwogen op real assets, en 2,3% overwogen op liquide middelen en 0,9% onderwogen op de matching portefeuille. Dit is binnen de gestelde bandbreedtes.
S3 Valutarisico	Valuta-afdekking: - wereldwijde aandelen, indirect vastgoed en infrastructuur: 70%. - obligaties opkomende landen in harde valuta en bedrijfsobligaties: 100%.	Totaal 66,0% afgedekt via valutatransacties. De exposure van obligaties opkomende landen (in lokale valuta) en aandelen opkomende landen worden niet afgedekt.	Totaal 69,0% afgedekt via valutatransacties. De exposure van obligaties opkomende landen (in lokale valuta) en aandelen opkomende landen worden niet afgedekt.
S4 Grondstoffenrisico	Strategische beleggingsmix en gedefinieerde bandbreedtes.	Niet van toepassing.	Niet van toepassing.
S5 Kredietrisico	Tegenpartijen in vastrentende waarden (exclusief obligaties opkomende markten, high yield en senior bank loans), derivaten, collateral en liquiditeiten dienen een investment grade credit rating te hebben.	74,5% van de vastrentende waarden hebben een investment grade rating. Onderpand voor securities lending bedroeg 105,7% van de onderliggende waarde.	68,3% van de vastrentende waarden hebben een investment grade rating. Onderpand voor securities lending bedroeg 103,8% van de onderliggende waarde.
S6 Verzekeringstechnisch risico	Minimaliseren van langlevensrisico door toepassing actuele overlevingskansen; beperkt, risico uit hoofde van arbeidsongeschiktheid en kort leven.	Prognose tafels AG2022 met fondsspecifieke factoren worden toegepast.	Prognose tafels AG2022 met fondsspecifieke factoren, die in 2022 zijn vastgesteld, worden toegepast.
S7 Liquiditeitsrisico	Beperkte liquiditeitsrisico's.	De liquiditeitsontwikkeling en verhandelbaarheid van de beleggingen zijn zodanig dat het pensioenfonds een zeer beperkt liquiditeitsrisico loopt.	De liquiditeitsontwikkeling en verhandelbaarheid van de beleggingen zijn zodanig dat het pensioenfonds een zeer beperkt liquiditeitsrisico loopt.
S8 Concentratierisico	Met betrekking tot staatsobligaties is er een concentratierisico's van aanzienlijke omvang.	Spreiding van staatsobligaties is als volgt: Frankrijk: 4,5% Duitsland: 4,2% België: 1,5% Nederland: 1,4% Spanje: 0,2% Overig landen: 1,5%	Spreiding van staatsobligaties is als volgt: Frankrijk: 4,2% Spanje: 1,9% Duitsland: 1,9% België: 1,1% Nederland: 0,7% Overig landen: 1,9%

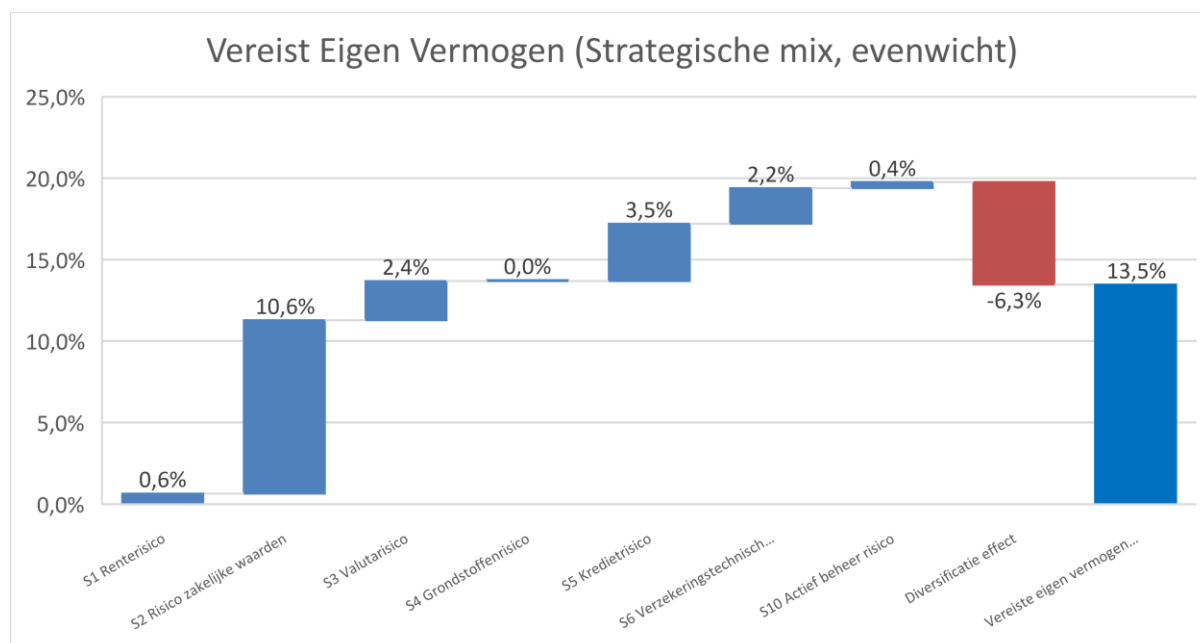
Risico	Risicogrens	31 december 2023	31 december 2022
S9 Operationeel risico	Beperkte operationele risico's.	Voor de overige beleggingen geldt dat er sprake is van voldoende spreiding in de aard en de kenmerken van de beleggingen en/of tegenpartijen. Contracten en SLA's met fiduciair manager en custodian zijn ingericht. Adequate contracten met vermogensbeheerders. Beperkte operationele risico's van de eigen uitvoeringsorganisatie.	Voor de overige beleggingen geldt dat er sprake is van voldoende spreiding in de aard en de kenmerken van de beleggingen en/of tegenpartijen. Contracten en SLA's met fiduciair manager en custodian zijn ingericht. Adequate contracten met vermogensbeheerders. Beperkte operationele risico's van de eigen uitvoeringsorganisatie.
S10 Actief risico	Beperkt actief risico	Actief risico op basis van risico decompositie: 0,4%.	Actief risico op basis van risico decompositie: 0,2%.

Wettelijk vereiste dekkingsgraad

Het vereist eigen vermogen geeft inzicht in de korte termijn risicohouding. Een vereist eigen vermogen van (1)14% betekent dat het pensioenfonds in een 'slecht weer' scenario (met 2,5% kans in één jaar) 14% aan dekkingsgraadpunt kan verliezen.

Het strategisch Vereist Eigen Vermogen volgt uit de strategische asset allocatie en uit de verzekeringstechnische risico's van het pensioenfonds. De strategische asset allocatie kan wijzigen als gevolg van het dekkingsgraad afhankelijk beleggingsbeleid. Bij de korte termijn risicohouding hanteert het fonds een bandbreedte van 2,5%-punt rondom het vereist eigen vermogen. Deze bandbreedte is gekoppeld aan het strategisch beleggingsbeleid, zodat de bandbreedtes rondom het vereist eigen vermogen meebewegen met het dynamische beleggingsbeleid (met de extended staffel). Eind 2023 was het strategisch vereist eigen vermogen 113,5% (2022: 114,9%).

De samenstelling van het vereist eigen vermogen wordt in noot 12 (Risicobeheer) bij de jaarrekening nader (cijfermatig) toegelicht. De samenstelling van het vereist eigen vermogen is ultimo 2023 als volgt:

10. Toekomstparagraaf

Geen toeslagverlening

Het bestuur heeft op 4 januari 2024 besloten de pensioenen van pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers') per januari 2024 niet te verhogen. Per eind oktober 2023 is de beleidsdekkingsgraad 126,5% en hoewel de beleidsdekkingsgraad voldoende is, was het consumentenprijsindexcijfer in de periode tussen oktober 2022 en oktober 2023 negatief.

Verhoging van pensioenen is niet toegestaan indien er, ondanks een hoge beleidsdekkingsgraad, sprake is van deflatie. Dit komt tot uiting in het consumentenprijsindexcijfer ('CPI-afgeleid') dat wordt gepubliceerd door het CBS. In de periode tussen oktober 2022 en oktober 2023 daalde het CPI-cijfer met 2,0%. Weliswaar is het gevoel bij de consument anders, maar de CBS-meting waarop het beleid is gebaseerd geeft een negatief resultaat. Dit komt met name door de sterke daling van de energieprijzen in 2023. Bij een negatief prijsindexcijfer worden de pensioenen overigens niet verlaagd, maar blijven gelijk.

Schadestaatprocedure

Het pensioenfonds heeft in februari 2023 een dagvaarding uitgebracht om in een schadestaatprocedure een redelijke vergoeding toegewezen te krijgen. In het bestuursverslag is de achtergrond nader toegelicht. In maart 2024 was een inhoudelijke behandeling bij de Rechtbank Rotterdam, maar er is nog geen uitspraak in deze procedure.

Risicobereidheidsonderzoek

In 2024 doet het pensioenfonds weer onderzoek onder de deelnemers hoeveel risico zij bereid zijn te nemen voor hun pensioen. Een belangrijk onderdeel van het pensioen is het beleggen van de ingelegde gelden. Het bestuur wil het risicoprofiel van de beleggingen zoveel mogelijk laten aansluiten op de voorkeuren van de deelnemers. Daarom wordt onderzocht hoe er naar financiële risico's wordt gekeken. De uitkomsten van dit onderzoek vormen belangrijke input voor het accepteren van toekomstige risico's in het beleggingsbeleid.

Overige

In het bestuursverslag (paragraaf 4.3) is onder 'Wet toekomst pensioenen' meer geschreven over de status en de verwachtingen in 2024 over het nieuwe pensioencontract.

Woerden, 25 april 2024

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Campina

M.M.G.M. van den Hoven - voorzitter

J.L.M. Adriaans - secretaris

M.F.O.W. van Berkel

E.H. Janssen

S.W. de Haes

M.J. van der Molen

R.J. Rothkrantz

11. Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo baten en lasten, bedragen in EUR 1.000)

		2023	2022
	Toelichting	EUR	EUR
ACTIVA			
Beleggingen voor risico fonds	5		
▪ Vastgoed en infrastructuur		68.239	63.632
▪ Aandelen		319.567	281.987
▪ Vastrentende waarden		397.709	333.383
▪ Derivaten		5.838	3.477
▪ Overige beleggingen		596.167	644.046
		1.387.520	1.326.525
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	6		
▪ Contracten herverzekering		87	97
Vorderingen en overlopende activa	7		
▪ Overige vorderingen		46.192	53.164
Overige activa	8		
▪ Liquide middelen		744	3.065
Totaal Activa		1.434.543	1.382.851
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	9		
▪ Algemene reserves		263.747	320.910
Technische voorzieningen	10		
▪ Voorziening voor pensioenverplichtingen		1.023.554	915.280
Overige schulden en overlopende passiva	11		
▪ Overige schulden		147.242	146.661
Totaal Passiva		1.434.543	1.382.851
Nominale dekkingsgraad		125,8%	135,1%
Beleidsdekkingsgraad		124,9%	132,4%

Staat van baten en lasten

(bedragen in EUR 1.000)

		2023	2022
	Toelichting	EUR	EUR
Baten			
Premiebijdragen	15	769	328
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	16	114.697	-331.330
Saldo baten		115.466	-331.002
Lasten			
Wijziging VPV voor rekening pensioenfonds:	10		
▪ pensioenopbouw		-10	0
▪ risicokoopsommen		17	27
▪ grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid		746	1.152
▪ toeslagverlening		100.088	30.036
▪ rentetoevoeging		31.767	-5.941
▪ onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten		-63.353	-56.856
▪ wijziging marktrente		39.053	-288.564
▪ wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-557	-467
▪ aanpassing overlevingskansen		-	5.223
▪ wijziging veronderstelling kostenvoorziening		-	1.673
▪ overige wijzigingen		522	-909
		108.273	-314.626
Saldo herverzekering	17	-2	14
Pensioenuitkeringen en afkopen	18	61.894	55.323
Saldo overdrachten van rechten	19	576	390
Kosten pensioenuitvoering	20	1.887	1.598
		64.355	57.325
Saldo lasten		172.628	-257.301
Saldo van baten en lasten		-57.162	-73.701

Bestemming saldo baten en lasten

(bedragen in EUR 1.000)

	2023	2022
	EUR	EUR
Algemene reserves	-57.162	-73.701
Totaal	-57.162	-73.701

Kasstroombegroting*(bedragen in EUR 1.000)*

		2023	2022
	Toelichting	EUR	EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten			
Ontvangen premies		242	101
Ontvangen doorbelastingen		178	160
Betaalde pensioenuitkeringen		-61.740	-55.300
Betaalde waardeoverdrachten		-576	-390
Ontvangen uitkeringen van herverzekeraars		12	13
Betaalde pensioenuitvoeringskosten		-2.004	-1.654
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten		-63.888	-57.070
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten			
Verkopen en aflossingen van beleggingen	5	306.332	333.184
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten		3.639	19.232
Aankopen en verstrekkingen van beleggingen	5	-347.323	-247.107
Overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten		85.187	25.478
Betaalde kosten van vermogensbeheer		-2.239	-3.360
Netto kasstroom uit beleggingsactiviteiten		45.596	127.427
Mutatie geldmiddelen			
Saldo begin boekjaar		108.214	37.857
Saldo einde boekjaar		89.922	108.214
Liquide middelen	8	744	3.065
Liquide middelen in beleggingsmandaten en margin accounts	5	89.178	105.149
Geldmiddelen		89.922	108.214

Toelichting behorende tot de jaarrekening

1. Inleiding

Stichting Pensioenfonds Campina, statutair gevestigd te Woerden, is geregistreerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41060277. Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Aan arbeidsongeschikte deelnemers wordt een invaliditeitspensioen uitgekeerd gebaseerd op de invaliditeitspensioenregeling die tot 1 januari 2006 van toepassing was. Het pensioenfonds geeft invulling aan de uitvoering van een pensioenregeling van FrieslandCampina Werknemers B.V., die geldt voor de deelnemers die op 31 december 2008 in dienst waren van Campina Zuivel B.V. of Campina Management B.V. Deze pensioenregeling geldt ook voor bepaalde werknemers in dienst bij FrieslandCampina Riedel B.V., FrieslandCampina Kievit B.V. en Zuivelcoöperatie DeltaMilk B.A.

Sinds de pensioenregeling voor nieuwe deelnemers is gesloten zijn er enige organisatorische wijzigingen. Vanaf 1 december 2009 is Zuivelcoöperatie DeltaMilk B.A. geen onderdeel meer van Koninklijke FrieslandCampina. Per 1 januari 2016 is FrieslandCampina Werknemers B.V. door middel van een juridische fusie opgegaan in FrieslandCampina Nederland B.V. Per 10 november 2017 heeft FrieslandCampina de vruchtensappen- en vruchtendrankenactiviteiten van Riedel B.V. in Nederland en België verkocht en de verkopende vennootschap FrieslandCampina Riedel B.V. is geliquideerd. De betrokken werknemers zijn sindsdien bij Riedel B.V. in dienst. Per 1 november 2019 is roomlikeurproducent FrieslandCampina Creamy Creation B.V. verkocht en de betrokken werknemers zijn sindsdien bij Creamy Creation B.V. in dienst. Per 1 juli 2021 heeft FrieslandCampina diervoedingsproducent Nutrifeed B.V. verkocht en de betrokken werknemers zijn vanaf deze datum in dienst bij Denkvit B.V. Bij de overgang is aan de betrokken werknemers van Riedel B.V., Nutrifeed B.V. en Creamy Creation B.V. toegezegd dat de Pensioen-Cao voor de zuivel van kracht blijft, waarbij dit voor de medewerkers van Creamy Creation B.V. onder voorbehoud is van vrijstelling van de verplichte deelname aan het Bedrijfstakpensioenfonds detailhandel, sector drankindustrie. Per 1 januari 2022 is deze vrijstelling beëindigd. Creamy Creation B.V. heeft aanvullende afspraken gemaakt en de onvoorwaardelijke toeslagverlening aan de betrokken werknemers wordt ook na 1 januari 2022 ongewijzigd buiten het pensioenfonds voortgezet. De deelnemers van Zuivelcoöperatie DeltaMilk B.A., Riedel B.V., Nutrifeed B.V. en Creamy Creation B.V. blijven aangemerkt als gewezen deelnemer (werkzaam bij de werkgevers) tot het moment dat de werknemers uit dienst zijn gemeld.

2. Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving. Het bestuur heeft op 25 april 2024 de jaarrekening vastgesteld.

3. Algemene grondslagen

Continuïteit

De jaarrekening is opgesteld uitgaande van de continuïteitsveronderstelling.

Presentatie- en functionele valuta

De jaarrekening wordt gepresenteerd in Euro (EUR), wat tevens de functionele valuta is.

Verwerking van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, dan wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de

voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde.

Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post 'Nog af te wikkelen transacties'. Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 Burgerlijk Wetboek vereist dat het bestuur zich oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

Uit noot 5 bij de toelichting op de jaarrekening blijkt dat een deel van de beleggingen van het pensioenfonds de waardering gebaseerd is op afgeleide marktnoteringen. Het maken van de schattingen van de marktwaarde van deze beleggingen vergt in meer of mindere mate oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en modellen. De mate van schattingsonzekerheid die hiermee samenhangt is nader toegelicht onder noot 5.

Wijzigingen in schattingen worden toegelicht onder de betreffende waarderingsgrondslag. Het financieel effect wordt gekwantificeerd vermeld in de toelichting op de jaarrekening.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

De functionele valuta van het pensioenfonds is de euro. Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

Foutherstel

Indien een materiële fout na de vaststelling van de jaarrekening wordt geconstateerd, wordt deze door middel van een retrospectieve verwerking hersteld. Dit houdt in dat het eigen vermogen aan het einde van het voorafgaande boekjaar wordt herrekend alsof de fout niet heeft plaatsgevonden. Het verschil tussen het eigen vermogen aan het eind van het voorafgaande boekjaar voor en na herrekening, wordt vervolgens verwerkt als een rechtstreekse mutatie van het eigen vermogen aan het begin van het huidige boekjaar. De bate of last als

gevolg van een eventueel herstel van een niet-materiële fout wordt verwerkt in de winst-en-verliesrekening van het huidige boekjaar.

Het pensioenfonds heeft in de jaarrekening van het huidige boekjaar geen fouterstel toegepast.

4. Specifieke grondslagen

Beleggingen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Slechts indien de actuele waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Participaties in beleggingsinstellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Lopende interestposities uit hoofde van beleggingen worden separaat gepresenteerd onder de overige vorderingen.

Vastgoed en infrastructuur

Beursgenoteerde beleggingen in (indirect) vastgoed en infrastructuur worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. De waardebepaling van participaties in niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen vindt plaats op basis van de actuele waarde van de door de vermogensbeheerder van het beleggingsfonds afgegeven intrinsieke waarde.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde. Derivaten die worden verhandeld op een actieve markt, worden gewaardeerd op basis van de relevante marktnoteringen. Wanneer derivaten niet op een actieve markt worden verhandeld, worden deze gewaardeerd op basis van afgeleide marktnoteringen. Als deze afgeleide marktnoteringen niet beschikbaar zijn, wordt de waarde bepaald met behulp van marktconforme waarderingmodellen.

Overige beleggingen / liquide middelen / hedgefondsen

De overige beleggingen betreffen geldmiddelen bij vermogensbeheerders en worden gewaardeerd op actuele waarde. Onder de liquide middelen zijn de kas- en banktegoeden opgenomen die onmiddellijk opeisbaar zijn dan wel een looptijd korter dan twaalf maanden hebben. Liquide middelen worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder overige beleggingen. Ook participaties in hedgefondsen worden gerubriceerd onder overige beleggingen en zijn gewaardeerd op basis van afgeleide marktnoteringen.

Bruikleen van beleggingen

Bij het in bruikleen geven van beleggingen (security lending-transacties) behoudt het pensioenfonds het economisch eigendom. Als zekerheid (onderpand) ontvangen geldmiddelen in het kader van bovengenoemde transacties worden opgenomen onder beleggingen. Indien als onderpand ontvangen geldmiddelen zijn herbelegd, worden deze beleggingen opgenomen onder de desbetreffende beleggingencategorie. De schuld uit hoofde van de ontvangen zekerheden is opgenomen onder de overige schulden. Indien als zekerheid beleggingen in plaats van liquiditeiten zijn ontvangen, worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans van het pensioenfonds opgenomen. Alle hieruit voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de desbetreffende transacties verantwoord in de rentebaten of -lasten in de staat van baten en lasten.

Herverzekeringen

Herverzekeringscontracten worden opgenomen voor de actuariel bepaalde contante waarde van de herverzekerde aanspraken, berekend volgens de grondslagen van de technische voorziening.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde.

Stichtingskapitaal

Het eigen vermogen van het pensioenfonds bestaat uit het stichtingskapitaal en algemene reserve. Het stichtingskapitaal en de algemene reserve worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle activa en verplichtingen, inclusief technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen zijn verwerkt in de balans. Op basis van de Pensioenwet moet een eigen vermogen van tenminste 4% van de voorziening pensioenverplichtingen aangehouden worden.

Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toezeggingen tot) toeslagen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentetermijnstructuur. Hierbij is rekening gehouden met de verdere aanpassing van de UFR-parameters per 1 januari 2023. Het effect van de aanpassing van de UFR-parameters zoals geadviseerd door de Commissie Parameters.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van het op de balansdatum geldende pensioenreglement en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex-antecondities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen. Bij de berekening van de voorziening wordt tevens rekening gehouden met premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van de contante waarde van premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Sterftekansen: voor de overlevingskansen is uitgegaan van de Prognosetafel AG2022 van het Actuariel Genootschap. Tevens is uitgegaan van ervaringssterfte op basis van fondsspecifieke correctiefactoren. Deze ervaringssterfte is gebaseerd op onderzoek naar de feitelijke opgetreden sterfte in de periode 2001 t/m 2021, welk onderzoek in 2022 is verricht;
- Onbepaald partnersysteem;
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de vrouwelijke partner 3 jaar jonger is dan de verzekerde man en de mannelijke partner 3 jaar ouder dan de verzekerde vrouw;
- Het nabestaandenpensioen is op risicobasis verzekerd. Er vindt geen opbouw plaats;
- In verband met toekomstige uitvoeringskosten is een voorziening opgenomen op basis van de kosten die naar verwachting gemaakt moeten worden bij de uitvoering van de regeling;
- De voorziening voor arbeidsongeschikte deelnemers is bepaald als de contante waarde van de per balansdatum opgebouwde pensioenaanspraken vermeerderd met de contante waarde van de nog op te bouwen pensioenaanspraken tot de pensioendatum, waarbij de kans op revalidatie buiten beschouwing is gelaten.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste verwerking gewaardeerd op reële waarde. Na eerste verwerking worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De (nominale) dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans. Bij het berekenen van de reële dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt ten behoeve van deze berekening de voorziening pensioenverplichtingen herrekend, rekening houdend met de verwachte prijsinflatie. De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds is de gemiddelde dekkingsgraad van de 12 maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling.

Premiebijdragen

Premiebijdragen van werkgevers zijn aan de periode toegerekend waarop zij betrekking hebben. De daarin begrepen dekking voor incassokosten wordt bij het actuariële resultaat op kosten verantwoord.

Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

Beleggingsresultaten zijn aan de periode toegerekend waarop ze betrekking hebben. Directe en indirecte resultaten en aan de verslagperiode toe te rekenen (gefactureerde of nog te factureren) kosten van beleggingen, worden afzonderlijk gepresenteerd. Onder de directe resultaten worden opbrengsten uit rente, dividend en dergelijke gepresenteerd. Dividend wordt op het moment van betaalbaarstelling verantwoord. Waardeveranderingen zijn indirecte beleggingsresultaten en worden aan de periode toegerekend waarin zij optreden.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De pensioenuitvoeringskosten worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Wijziging voorziening pensioenverplichtingen voor rekening pensioenfonds

Pensioenopbouw, risicokoopsommen en grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid

De pensioenopbouw met betrekking tot ouderdomspensioen wordt toegerekend aan de periode waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt. De verplichtingen met betrekking tot nabestaandenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen worden opgenomen in de periode waarin zij ontstaan. De (gedeeltelijk) premievrije opbouw arbeidsongeschikten wordt ten laste van het resultaat gebracht in de periode waarin de ziekte is ontstaan.

Toeslagverlening

De verhoging van de technische voorzieningen uit hoofde van indexering, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment waarop de toezegging wordt gedaan.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt tegen de nominale marktrente op basis van de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rentetermijnstructuur. Aan de technische voorziening wordt een rente toegevoegd op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt primo verslaggevingsperiode. De rentetoevoeging wordt berekend over het gemiddelde van de stand van de voorziening primo periode en de stand van de voorziening ultimo periode, de laatste exclusief het effect van de indexering.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

De vrijval wordt ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht in de periode waarin de lasten bij de berekening van de voorziening waren voorzien.

Wijziging marktrente

De wijziging marktrente op balansdatum als gevolg van wijzigingen in de door De Nederlandsche Bank gepubliceerde rente-termijnstructuur, wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Stichting Pensioenfonds Campina

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Het saldo van de actuariële inkomende en uitgaande waardeoverdrachten wordt toegerekend aan de periode waarop het betrekking heeft.

Wijzigingen actuariële uitgangspunten en aanpassing overlevingskansen

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van actuariële grondslagen in het verslagjaar wordt in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijzigingen veronderstellingen kostenvoorziening

De mutatie van de voorziening als gevolg van de aanpassing van een veronderstelling die ten grondslag ligt aan de bepaling van de kostenvoorziening.

Overige wijzigingen

De overige mutaties worden toegekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Saldo herverzekering

De mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen heeft betrekking op rentetoevoeging, wijziging marktrente, onttrekking voor pensioenuitkeringen en overige mutaties.

Saldo overdracht van rechten

Waardeoverdrachten worden in de staat van baten en lasten opgenomen op het moment van overdracht van de pensioenverplichtingen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is volgens de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten. De post 'overige kasstromen uit hoofde van beleggingsactiviteiten' zijn gerelateerd aan beleggingen in geldmarktfondsen ten behoeve van het onderpandbeheer ('collateral management') voor valuta- en derivatentransacties.

5. Beleggingen voor risico fonds

	2023					
	Vastgoed en infrastructuur	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari	63.632	281.987	333.383	3.477	644.046	1.326.525
Aankopen	23.724	107.271	216.328	-	-	347.323
Verkopen	-18.370	-111.336	-176.626	-	-	-306.332
Overige mutaties	-	-	-	-162.496	-46.157	-208.653
Herwaardering	-747	41.645	24.624	50.216	-1.722	114.016
	=====	=====	=====	=====	=====	=====
Stand per 31 december	68.239	319.567	397.709	-108.803	596.167	1.272.879
	=====	=====	=====	=====	=====	=====
Schuldpositie derivaten (credit)				114.641		114.641
						=====
Stand per 31 december (na herrubricering schuldpositie derivaten naar overige schulden)						1.387.520
						=====

	2022					
	Vastgoed en infrastructuur	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari	89.509	407.673	421.727	33.346	691.141	1.643.396
Aankopen	19.800	99.864	127.443	-	-	247.107
Verkopen	-37.048	-170.354	-108.455	-	-17.327	-333.184
Overige mutaties	-	-	-	14.134	-37.395	-23.261
Herwaardering	-8.629	-55.196	-107.332	-182.661	7.627	-346.191
	=====	=====	=====	=====	=====	=====
Stand per 31 december	63.632	281.987	333.383	-135.181	644.046	1.187.867
	=====	=====	=====	=====	=====	=====
Schuldpositie derivaten (credit)				138.658		138.658
						=====
Stand per 31 december (na herrubricering schuldpositie derivaten naar overige schulden)						1.326.525
						=====

Voor de meerderheid van de beleggingen is sprake van objectief vast te stellen frequente marktnoteringen. Bij bepaalde beleggingen zijn deze niet beschikbaar en vindt waardering plaats op basis van waarderingmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten en het gebruik van schattingen. Onder 'overige' zijn begrepen de mutatie liquide middelen, inclusief geldmarktfondsen, en hedgefondsen.

Schattingen van de actuele waarde zijn een momentopname, gebaseerd op de marktomstandigheden en de beschikbare informatie over het financiële instrument. Deze schattingen zijn van nature subjectief en bevatten onzekerheden en een significante oordeelsvorming (bijvoorbeeld rentestand, volatiliteit, schatting van kasstromen, etc.) en kunnen daarom niet met precisie worden vastgesteld.

Op basis van deze verscheidenheid en gradaties in waarderingmethoden dienen de beleggingen te worden ingedeeld naar drie verschillende waarderingniveaus:

- Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen van identieke beleggingen in een actieve markt.
- Niveau 2: De actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van waarderingmodellen waarin gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.
- Niveau 3: De waarde wordt vastgesteld met waarderingmodellen waarin geen gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata.

Op basis van deze indeling kan de beleggingsportefeuille als volgt worden samengevat:

Type contract	2023			
	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en infrastructuur	68.239	-	-	68.239
Aandelen:				
- Directe beleggingen	256.464	-	-	256.464
- Indirecte beleggingen (via fondsen)	12.197	50.906	-	63.103
Hedgefondsen	-	29.241	-	29.241
Vastrentende waarden:				
- Staatsobligaties	205.856	-	-	205.856
- Bedrijfsobligaties	196	-	-	196
- Indirecte beleggingen (via fondsen)	-	184.348	7.309	191.657
Derivaten	-	-108.803	-	-108.803
Liquiditeiten en overige beleggingen	566.926	-	-	566.926
Stand per 31 december	1.109.878	155.692	7.309	1.272.879
Schuldpositie derivaten (credit)		114.641		114.641
Stand per 31 december (na herrubricering schuldpositie derivaten naar overige schulden)				1.387.520

Type contract	2022			
	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en infrastructuur	63.632	-	-	63.632
Aandelen:				
- Directe beleggingen	223.634	-	-	223.634
- Indirecte beleggingen (via fondsen)	12.966	45.387	-	58.353
Hedgefondsen	-	30.963	-	30.963
Vastrentende waarden:				
- Staatsobligaties	142.979	-	-	142.979
- Bedrijfsobligaties	1.195	-	-	1.195
- Indirecte beleggingen (via fondsen)	-	187.756	1.453	189.209
Derivaten	-	-135.181	-	-135.181
Liquiditeiten en overige beleggingen	613.083	-	-	613.083
Stand per 31 december	1.057.487	128.925	1.453	1.187.867
Schuldpositie derivaten (credit)		138.658		138.658
Stand per 31 december (na herrubricering schuldpositie derivaten naar overige schulden)				1.326.525

De indirecte beleggingen (via fondsen) onder waarderingsniveau 3 zijn beleggingen in private credit ('fund-of-funds'), die geleidelijk worden opgebouwd.

De liquiditeit van de beleggingsportefeuille is hoog waarbij alle mandaten, met uitzondering van private credit, direct opzegbaar zijn en beleggingen op korte termijn (<3 maanden) kunnen worden geliquideerd. De

Stichting Pensioenfonds Campina

overdraagbaarheid van private credit is naar zijn aard beperkt en het bedrag aan illiquide beleggingen bedraagt 0,5% van totale beleggingen.

Vastgoed en infrastructuur

De beleggingen in vastgoed en infrastructuur zijn beursgenoteerde aandelen. Het onderliggend vastgoed heeft een gemengd karakter, in die zin dat er sprake is van diverse soorten wereldwijd onroerend goed, zoals kantoorpanden, winkelpanden, e.d. Beleggingen in infrastructuur zijn wereldwijde beursgenoteerde aandelen in infrastructurele voorzieningen.

Aandelen

	2023	2022
	EUR	EUR
Aandelen	256.464	223.634
Participaties in beleggingsfondsen	63.103	58.353
Totaal	319.567	281.987

De aandelen zijn voor 88,7% belegd in ontwikkelde markten (2022: 87,8%) en 11,3% in emerging markets (2022: 12,2%). De niet-beursgenoteerde aandelen betreffen belangen in beleggingsfondsen die op hun beurt beleggen in beursgenoteerde aandelen of derivaten.

Vastrentende waarden

De samenstelling van obligaties is als volgt:

	2023	2022
	EUR	EUR
▪ Staatsobligaties Frankrijk	56.490	51.002
▪ Staatsobligaties Duitsland	53.256	23.653
▪ Staatsobligaties België	18.868	13.141
▪ Staatsobligaties Nederland	17.310	8.780
▪ Staatsobligaties Oostenrijk	10.485	10.363
▪ Staatsobligaties Finland	4.279	3.312
▪ Staatsobligaties Ierland	4.164	3.921
▪ Staatsobligaties Spanje	2.485	22.993
▪ Staatsobligaties Luxemburg	424	-
▪ Staatsobligaties Canada	162	155
▪ Staatsobligaties Nieuw-Zeeland	149	148
▪ Staatsobligaties Cyprus	-	337
▪ Staatsobligaties Letland	-	326
▪ Staatsobligaties Litouwen	-	474
▪ Staatsobligaties Slovenië	-	603
▪ Staatsobligaties Slowakije	-	755
▪ Staatsobligaties Verenigde Staten	-	291
▪ Obligaties Supranationale instellingen	37.785	2.725
Subtotaal	205.856	142.979
▪ Bedrijfsobligaties	196	1.195
▪ Participaties in obligatiefondsen	191.657	189.209
Totaal	397.709	333.383

De participaties in obligatiefondsen betreffen beleggingsfondsen die beleggen in vastrentende waarden in investment grade bedrijfsobligaties, high yield obligaties, emerging market debt, bank loans en private credit.

Derivaten

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid maakt het pensioenfonds gebruik van financiële derivaten voor zover dit passend is. Het pensioenfonds gebruikt derivaten hoofdzakelijk om marktrisico's af te dekken. Eén van de belangrijkste risico's voortvloeiend uit het gebruik van derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekendstaande partijen. Ook worden contracten zo veel mogelijk afgesloten op basis van standaardvoorwaarden (bijvoorbeeld conform de ISDA), zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door verkregen onderpanden en zekerheden. Hieronder staan de derivatenposities per 31 december samengevat weergegeven:

Type contract	2023			
	Contractomvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
	EUR	EUR	EUR	EUR
Valutatermijncontracten	303.251	5.779	5.838	59
Renteswaps	792.577	-114.582	-	114.582
Futures	35.946	-	-	-
Totaal	1.131.774	-108.803	5.838	114.641

Type contract	2022			
	Contractomvang	Saldo waarde	Positieve waarde	Negatieve waarde
	EUR	EUR	EUR	EUR
Valutatermijncontracten	286.649	3.444	3.477	33
Renteswaps	732.023	-138.625	-	138.625
Futures	7.196	-	-	-
Totaal	1.025.868	-135.181	3.477	138.658

Overige beleggingen

Deze post is als volgt samengesteld:

	2023	2022
	EUR	EUR
Liquide middelen, deposito's en geldmarktfondsen	477.748	507.934
Liquide middelen in beleggingsmandaten	87.947	104.199
Margin account	1.231	950
Hedgefondsen	29.241	30.963
Totaal	596.167	644.046

Onder liquide middelen is begrepen een bedrag van EUR 532 miljoen (2022: EUR 584 miljoen) dat beschikbaar wordt gehouden voor negatieve veranderingen in rentederivaten, futures en valutatermijncontracten. Deze liquide middelen worden aangehouden in onder andere de vorm van geldmarktfondsen.

Bruikleen van beleggingen (securities lending)

Het pensioenfonds stelt een deel van de aandelen- en obligatiebeleggingen beschikbaar voor het in bruikleen geven van effecten (securities lending). Het pensioenfonds behoudt het economisch eigendom. Per balansdatum is een bedrag van EUR 32.039 (2022: EUR 32.124) aan aandelen en EUR 29.164 (2022: EUR 59.977) aan obligaties uitgeleend. Ter beperking van het risico van niet-teruglevering zijn zekerheden in stukken en geld ontvangen, die in onderstaande tabel staan gespecificeerd:

	2023	2022
	EUR	EUR
Bruikleen van beleggingen:		
Waarde in stukken	59.165	78.450
Waarde in geld	5.556	17.131
Totaal	64.721	95.581

De ontvangen zekerheden in geld zijn belegd in geldmarktfondsen met een liquide karakter. Per 31 december 2023 is de waarde van de totaal ontvangen zekerheden hoger (105,7%) dan de terugbetalingsverplichting (2022: 103,8%). Namens het pensioenfonds monitort de custodian dagelijks de hoogte van te ontvangen zekerheden. Indien hiertoe aanleiding bestaat worden van de tegenpartij aanvullende zekerheden gevraagd.

6. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Voor een beperkt aantal deelnemers is vanuit het verleden een gedeelte van het pensioen herverzekerd bij een herverzekeraar en maakt onderdeel uit van het pensioen bij het pensioenfonds. Dit betreft een aflopende portefeuille zonder nieuwe instroom. In 2023 bedragen de pensioenuitkeringen van de betreffende herverzekeraars aan het pensioenfonds EUR 16 (2022: EUR 17). Bij de bepaling van de waarde van het herverzekerde gedeelte van de technische voorziening zijn de voor de pensioenvoorziening geldende uitgangspunten gehanteerd.

Het verloop van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen is als volgt:

	2023	2022
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	97	123
Benodigde interest	3	-1
Uitkeringen herverzekering	-16	-17
Aanpassing AG prognosetafel	0	0
Actualisering ervaringssterfte	0	0
Overige mutaties technische voorzieningen	0	10
Wijziging rentetermijnstructuur	3	-18
Stand per 31 december	87	97

7. Vorderingen en overlopende activa

	2023	2022
	EUR	EUR
Beleggingsdebiteuren	42.237	50.765
Lopende interest	2.993	1.847
Overige vorderingen	962	552
Stand per 31 december	46.192	53.164

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van maximaal één jaar.

Beleggingsdebiteuren

	2023	2022
	EUR	EUR
Nog af te wikkelen transacties	-	294
Vorderingen uit collateral management	41.002	49.207
Te vorderen dividend	523	481
Te vorderen dividendbelasting	712	783
Stand per 31 december	42.237	50.765

8. Overige activa

Liquide middelen

Onder de liquide middelen worden opgenomen die tegoeden op bankrekeningen, welke onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn.

9. Stichtingskapitaal en reserves

	2023		
	Stichtingskapitaal	Algemene reserve	Totaal
	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari	0	320.910	320.910
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	-57.163	-57.163
Stand per 31 december	0	263.747	263.747

	2022		
	Stichtingskapitaal	Algemene reserve	Totaal
	EUR	EUR	EUR
Stand per 1 januari	0	394.611	394.611
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-	-73.701	-73.701
Stand per 31 december	0	320.910	320.910

Het stichtingskapitaal bedraagt EUR 45,38 (2022: EUR 45,38).

Dekkingsgraad en vermogenspositie

De dekkingsgraad ultimo jaar is als volgt:

	2023	2022
	%	%
Nominale dekkingsgraad	125,8	135,1
Beleidsdekkingsgraad	124,9	132,4
Benodigde beleidsdekkingsgraad voor toekomstbestendige toeslagverlening	129,0	125,7
Reële dekkingsgraad	96,8	105,3

Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder toelichting noot 12 'Risicobeheer'. Op basis hiervan bedraagt het (minimaal) eigen vermogen op 31 december:

	2023	2022
	EUR	EUR
Aanwezig eigen vermogen	263.747	320.910
Minimaal vereist eigen vermogen	41.066	36.735
Vereist eigen vermogen (strategische beleggingsmix)	137.821	136.502

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als toereikende solvabiliteit. Op basis van de feitelijke dekkingsgraad is de vermogenspositie goed.

10. Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen

Het mutatieoverzicht voor de voorziening voor pensioenverplichtingen is als volgt:

	2023	2022
	EUR	EUR
Stand per 1 januari	915.280	1.229.906
Pensioenopbouw	-10	0
Risicokoopsommen	17	27
Grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid	746	1.152
Toeslagverlening	100.088	30.036
Rentetoevoeging	31.767	-5.941
Ottrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	-63.353	-56.856
Wijziging marktrente	39.053	-288.564
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-557	-467
Aanpassing overlevingskansen	-	5.223
Wijziging veronderstellingen kostenvoorziening	-	1.673
Overige wijzigingen	522	-909
Stand per 31 december	1.023.554	915.280

In het mutatieoverzicht wordt rekening gehouden met het herverzekerde gedeelte van de technische voorziening, zoals vermeld bij toelichting noot 6 'Herverzekingsdeel technische voorzieningen'. Ultimo boekjaar bedraagt de interne rentevoet 2,328% (2022: 2,703%). Voor een toelichting wordt verwezen naar de toelichting op de verschillende posten uit de staat van baten en lasten.

De voorziening voor netto pensioenverplichtingen is naar categorieën als volgt samengesteld:

	2023	2022
	EUR	EUR
Actieven en arbeidsongeschikten	9.600	10.110
Gewezen deelnemers	295.756	288.468
Pensioengerechtigden	688.398	589.889
Vrijwillige pensioenaanspraken	142	146
Toekomstige uitvoeringskosten	29.571	26.570
Totaal technische voorziening voor risico pensioenfonds	1.023.467	915.183
Technische voorziening afgedekt door garantiecontract	87	97
Stand per 31 december	1.023.554	915.280

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling met een pensioenrichtleeftijd van 67 jaar. Met ingang van 1 januari 2015 wordt nog voor een beperkte groep deelnemers jaarlijks een aanspraak op ouderdomspensioen opgebouwd van 2,1% van de in dat jaar geldende pensioengrondslag. De pensioengrondslag is gelijk aan het - gemaximeerde - jaarsalaris, onder aftrek van een franchise. De hoogte van zowel het (gemaximeerde) jaarsalaris als de franchise is per 1 januari 2015 bevroren. Tevens bestaat er recht op partner- en wezenpensioen. Overeenkomstig artikel 10 van de Pensioenwet kwalificeert de pensioenregeling als een uitkeringsovereenkomst. In de pensioenparagraaf van dit jaarverslag wordt nader ingegaan op de pensioenregeling.

Pensioenopbouw, risicokoopsommen en grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen.

De grondslagwijziging arbeidsongeschiktheid heeft betrekking op een beperkte groep arbeidsongeschikte deelnemers uit de destijds van toepassing zijnde eindloonregeling. Door aanpassing van de pensioengrondslag door indexatie van het pensioengevend salaris en franchise, hebben deze deelnemers recht op hogere pensioenaanspraken.

Toeslagverlening

Gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden

De toeslagen op pensioenrechten en -aanspraken voor gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden worden jaarlijks vastgesteld door het bestuur. Er bestaat een ambitie om jaarlijks de pensioenrechten en -aanspraken aan te passen. De daadwerkelijke toeslag in een jaar is voorwaardelijk en afhankelijk van de hoogte van de beschikbare middelen. De toeslag bedraagt maximaal de stijging van de CBS-consumentenprijsindex, afgeleid, op basis van de referentieperiode oktober-oktober.

Er is geen recht op toekomstige toeslagen. Het is niet zeker of en in hoeverre in de toekomst wordt geïndexeerd. Het pensioenfonds heeft geen geld gereserveerd voor toekomstige toeslagen. Toeslagen zijn afhankelijk van de middelen van het pensioenfonds, en daarvoor zijn beleggingsresultaten een belangrijk element. Onder het nFTK worden strengere eisen gesteld aan de toeslagverlening door pensioenfondsen. Voor een toelichting hierop wordt verwezen naar de pensioenparagraaf in het bestuursverslag.

Stichting Pensioenfonds Campina

Het bestuur heeft in de vergadering van 10 januari 2023 besloten een toeslagverlening van 13,4% toe te kennen op de pensioenaanspraken per 1 januari 2023. Bij de bepaling van de voorziening voor pensioenverplichtingen is met dit besluit rekening gehouden.

Onder bepaalde omstandigheden kunnen inhaaltoeslagen worden toegekend. Inhaaltoeslagen zijn toeslagen die worden toegezegd, voor zover in het verleden niet voor 100% is geïndexeerd. Om inhaaltoeslagen te kunnen toekennen is een hoge dekkingsgraad vereist. Er geldt een termijn van 10 jaar waarbinnen teruggekeken wordt naar de gemiste toeslagen en gegeven kortingen. Hierbij zal herstel van eventueel toegepaste kortingen als eerste worden doorgevoerd. Het volledige beleid met betrekking tot inhaaltoeslagen staat beschreven in de ABTN van het pensioenfonds.

Voor de gewezen deelnemers ('slapers') en de gepensioneerden is in de volgende tabel het verschil tussen de volledige en de werkelijk toegekende toeslagen opgenomen:

	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Ambitie (prijnsinflatie)	16,9	3,3	1,1	1,7	1,7	1,3	0,4	0,4	0,7	0,9
Toegekend (per 1 januari)	13,4	3,1	0,0	0,3	0,6	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Vershil	3,5	0,2	1,1	1,4	1,1	1,2	0,4	0,4	0,7	0,9

Arbeidsongeschikten en gewezen deelnemers ('werkzaam bij de werkgevers')

De onvoorwaardelijke toeslagverlening voor arbeidsongeschikten en gewezen deelnemers ('werkzaam zijn bij de werkgevers') is vanaf 1 januari 2015 buiten het pensioenfonds ondergebracht.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn opgerent met 3,264% (2022: -0,486%) op basis van de éénjaarsrente op de interbancaire swapmarkt aan het begin van het verslagjaar.

Onttrekking pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte pensioenuitkeringen in de verslagperiode. Toekomstige pensioenuitvoeringskosten worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de verwachte uitvoeringskosten in de verslagperiode.

Wijziging marktrente

Jaarlijks wordt per 31 december de marktwaarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Vanaf 1 januari 2023 wordt er gebruik gemaakt van een volledig nieuwe UFR-methodiek. In de huidige UFR-methodiek wordt de rentetermijnstructuur voor looptijden tot en met 50 jaar herleid uit swaprentes. Voor looptijden langer dan 50 jaar wordt de rentetermijnstructuur geëxtrapoleerd door gebruik te maken van een constante 1-jaars-forward rente. Deze constante 1-jaars-forward rente wordt gebaseerd op de 30-jaars forward rente met een looptijd van 20 jaar.

De ontwikkeling van de duration en de marktrente van de afgelopen drie jaar is als volgt:

	Modified duration	Rentetermijnstructuur (RTS)
	Jaar	%
Per 31 december 2021	13,9	0,465
Per 31 december 2022	11,6	3,172
Per 31 december 2023	11,3	2,533

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Het negatieve resultaat op waardeoverdrachten wordt veroorzaakt doordat de uitgaande waardeoverdrachten zijn bepaald op basis van andere grondslagen dan gehanteerd voor de vaststelling van de voorziening.

Aanpassing overlevingskansen

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien van sterfte, lang leven, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen, zowel voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële uitgangspunten worden herzien.

Het pensioenfonds gebruikt de meest recente informatie over de overlevingskansen van de Nederlandse bevolking bij het berekenen van de technische voorzieningen. Voor het boekjaar 2023 wordt gebruik gemaakt van de AG-prognosetafels 2022, die in september 2022 door het Actuariel Genootschap zijn gepubliceerd. De fondsspecifieke correctiefactoren voor ervaringssterfte zijn ongewijzigd ten opzichte van het vorige boekjaar.

Overige wijzigingen

	2023	2022
	EUR	EUR
Resultaat op kanssystemen:		
▪ Sterfte	-1.879	-1
▪ Arbeidsongeschiktheid	-	-
Overige mutaties technische voorzieningen	2.401	-908
	=====	=====
Totaal	522	-909
	=====	=====

11. Overige schulden en overlopende passiva

	2023	2022
	EUR	EUR
Niet opgevraagde pensioenuitkeringen	2.097	1.915
Beleggingscrediteuren	26.632	3.041
Belastingen en premies sociale verzekeringen	1.351	1.200
Overige schulden	2.521	1.847
Derivaten	114.641	138.658
	=====	=====
Stand per 31 december	147.242	146.661
	=====	=====

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar, met uitzondering van derivaten. Onder de post derivaten zijn begrepen valutatermijncontracten EUR 59 (2022: EUR 33) en rentetermijncontracten EUR 114.582 (2022: 138.625).

Beleggingscrediteuren

	2023	2022
	EUR	EUR
Schulden uit collateral management	22.101	2.415
Nog af te wikkelen transacties	4.531	626
Stand per 31 december	26.632	3.041

12. Risicobeheer

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Het solvabiliteitsrisico is daarmee het belangrijkste risico. Periodiek wordt een risicoanalyse uitgevoerd en de uitkomsten hiervan vormen mede de basis voor het beleid van het pensioenfonds en de toelichting hierna. Dit beleid is verwoord in de ABTN. Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van de financiële risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- toeslagbeleid;
- kortingsbeleid.

Overeenkomstig artikel 13a Besluit FTK heeft het bestuur voor de langere termijn een strategisch beleggingsbeleid vastgesteld dat aansluit op de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, waaronder de risicohouding. Dit beleid is gebaseerd op gedegen onderzoek. Het bestuur heeft in 2023 een ALM-studie laten verrichten, waarin het strategisch beleidskader is gedefinieerd.

Het strategisch beleggingsbeleid bevat in een beschrijving van de beleggingsdoelstelling, de samenstelling van de (beoogde) beleggingsportefeuille en de mate waarin van de beoogde beleggingsportefeuille kan worden afgeweken. Het strategisch beleggingsbeleid wordt vertaald in een beleggingsplan, waarin gedetailleerde richtniveaus en bandbreedtes per beleggingscategorie zijn opgenomen. Ook het financieel crisisplan dat door het bestuur in december 2023 opnieuw is vastgesteld, is verwerkt in onderstaande toelichting op de risico's, het risicobeleid en de ingezette beheersmaatregelen/ afdekkingsinstrumenten.

De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid door de vermogensbeheerders moet plaatsvinden. Deze uitgangspunten zijn vastgelegd in mandaatovereenkomsten met de vermogensbeheerders.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten op basis van zowel algemeen geldende normen als specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd. Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening op opgebouwde pensioenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en -rechten vermindert.

Om het solvabiliteitsrisico te beheersen dient het pensioenfonds buffers in het vermogen aan te houden. De omvang van deze buffers (buffers plus de pensioenverplichtingen heten samen het vereist vermogen) wordt vastgesteld met de door De Nederlandsche Bank voorgeschreven solvabiliteitstoets (S-toets). Deze toets bevat een kwantificering van de bestuursvisie op de fondsspecifieke restrisico's (na afdekking). De buffers zijn berekend op basis van de standaardmethode waarbij voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische beleggingsmix in de evenwichtssituatie. De berekening van het vereist eigen vermogen (strategische beleggingsmix in evenwichtssituatie) en het hieruit voortvloeiende tekort aan het einde van het boekjaar is als volgt:

	2023	2022
	EUR	EUR
S ₁ Renterisico	6.609	15.993
S ₂ Zakelijke waardenrisico	108.887	103.892
S ₃ Valutarisico	24.535	24.350
S ₄ Grondstoffenrisico	-	-
S ₅ Kredietrisico	35.974	34.738
S ₆ Verzekeringstechnisch risico	22.385	19.919
S ₇ Liquiditeitsrisico	N.v.t.	N.v.t.
S ₈ Concentratierisico	N.v.t.	N.v.t.
S ₉ Operationeel risico	N.v.t.	N.v.t.
S ₁₀ Actief beheer risico	3.785	2.096
Wortel formule: $\sqrt{(S_1^2 + S_2^2 + 2 * 0,4 * S_1 * S_2 + S_3^2 + S_4^2 + S_5^2 + 2 * 0,4 * S_1 * S_5 + 2 * 0,5 * S_2 * S_5 + S_6^2 + S_{10}^2)}$		
Totaal vereist eigen vermogen o.b.v. wortel formule	137.821	136.502
Totale voorziening pensioenverplichtingen [A]	1.023.554	915.280
Totaal Vereist vermogen [B]	1.161.375	1.051.782
Totaal aanwezig vermogen (Totaal activa – schulden) [C]	1.287.301	1.236.190
Surplus/tekort [C-B]	125.926	184.408
Vereiste dekkinggraad (strategische beleggingsmix) [B/A]	113,5%	114,9%
Aanwezige dekkinggraad (strategische beleggingsmix) [C/A]	125,8%	135,1%

De vereiste dekkinggraad op basis van de feitelijke beleggingsmix in de evenwichtssituatie is 114,3% ultimo 2023 (2022: 114,7%).

Marktrisico (S1-S4)

Het marktrisico omvat het renterisico, het koersrisico op zakelijke waarden en het valutarisico. De strategie met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerd door de fiduciair manager in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De fiduciair manager overlegt hierover op zeer regelmatige basis met het pensioenbureau en de beleggingsadviescommissie. De overall marktposities worden maandelijks gerapporteerd aan het bestuur.

Renterisico (S1)

Het renterisico is het risico dat de marktwaarde van de portefeuille vastrentende waarden en de pensioenverplichtingen verandert als gevolg van ontwikkelingen in de marktrente. De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration meet de rentegevoeligheid van de contante waarde van de kasstromen, rekening houdend met de gewogen gemiddelde resterende looptijd in jaren. Het strategisch beleid van het pensioenfonds is erop gericht om het renterisico voor 80% af te dekken.

De afdekking van het renterisico wordt gerealiseerd via een liability matching portefeuille, waarbij de duration van de vastrentende waarden zijn afgestemd op de contante waarde van de kasstromen van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van langlopende obligaties in combinatie met renteswaps. Bij een renteswap wordt een vaste lange rente geruild tegen een variabele korte rente. Het pensioenfonds ontvangt in dit geval een lange rente, vergelijkbaar met de kasstroom van een langlopende obligatie en betaalt daarvoor een variabele korte rente.

Bij het afsluiten van een renteswap wordt de 'duration-mismatch' verkleind, maar ontstaan nieuwe risico's zoals tegenpartij-, liquiditeits- en juridische risico's. Deze risico's worden door het bestuur acceptabel geacht. Het pensioenfonds heeft interne beheersmaatregelen geïmplementeerd die een continue monitoring op deze

Stichting Pensioenfonds Campina

risico's waarborgen. De renteafdekking is ondergebracht bij een gespecialiseerde vermogensbeheerder die de liability matching portefeuille beheert.

De duration en het effect van de renteafdekking kunnen als volgt worden samengevat:

	2023		2022	
	Balanswaarde	Duration	Balanswaarde	Duration
	EUR	Jaar	EUR	Jaar
Vastrentende waarden (vóór derivaten)	397.709	5,0	333.383	4,6
Vastrentende waarden (na derivaten)	283.127	13,8	194.759	11,6
Nominale pensioenverplichtingen	1.023.554	11,3	915.280	11,6

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat de duration van de vastrentende waarden circa 5,0 jaar bedraagt, zonder het effect van rentederivaten. Het pensioenfonds is rentederivaten aangegaan, waarmee de totale duration van de vastrentende waarden is verlengd tot 13,8 jaar. De duration van de nominale pensioenverplichtingen bedraagt 11,3 jaar. De duration van de vastrentende waarden kan niet een-op-een worden vergeleken met de duration van de verplichtingen, omdat ook rekening gehouden moet worden met de absolute omvang van de beleggingen en de pensioenverplichtingen.

Zakelijke waardenrisico (S2)

Het zakelijke waardenrisico is het risico van waarde wijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen. Het wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Het zakelijke waardenrisico wordt gemitigeerd door diversificatie die onder meer is vastgelegd in de strategische beleggingsmix van het pensioenfonds.

De segmentatie van aandelen naar regio is als volgt:

	2023		2022	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	3.286	1,0	2.963	1,1
Andere EU-landen	26.545	8,3	22.734	8,1
Overig Europa	18.121	5,7	17.247	6,1
Noord-Amerika	204.592	64,0	173.905	61,7
Japan	20.525	6,4	18.979	6,6
Overige	46.498	14,6	46.159	16,4
Totaal	319.567	100,0	281.987	100,0

De segmentatie van vastgoed en public infrastructuur aandelen naar regio is als volgt:

	2023		2022	
	EUR	%	EUR	%
Nederland	46	0,1	44	0,1
Andere EU-landen	8.718	12,8	7.540	11,8
Overig Europa	5.047	7,4	3.470	5,5
Noord-Amerika	46.970	68,8	43.537	68,4
Japan	2.519	3,7	2.838	4,5
Overige	4.939	7,2	6.203	9,7
Totaal	68.239	100,0	63.632	100,0

De segmentatie van de portefeuille zakelijke waarden naar sectoren is als volgt:

	2023		2022	
	EUR	%	EUR	%
Financiële instellingen	54.419	13,0	47.181	12,5
Industrie	50.165	12,0	42.715	11,3
Consumentengoederen	51.141	12,3	48.739	12,9
Informatietechnologie en telecom	95.745	23,0	73.804	19,6
Gezondheidszorg	36.914	8,9	37.768	10,0
Energie en nutsbedrijven	20.840	5,0	22.139	5,9
Vastgoed en infrastructuur	78.581	18,8	73.273	19,6
Totaal aandelen	387.805	93,0	345.619	91,8
Belangen in hedgefondsen	29.241	7,0	30.963	8,2
Totaal zakelijke waarden	417.046	100,0	376.582	100,0

In de solvabiliteitstoets voor vaststelling van de buffers voor het risico op zakelijke waarden is rekening gehouden met deze samenstelling. Voor beleggingen in hedgefondsen is in de toets rekening gehouden met een additionele buffer vanwege het hogere risicoprofiel dat met deze beleggingen samenhangt. Het pensioenfonds belegt in hedgefondsen met als doel het verkrijgen van een absoluut rendement dat niet is gerelateerd aan marktomstandigheden.

Valutarisico (S3)

Het totaalbedrag dat niet in euro's is belegd bedraagt ultimo jaar circa 34,7% (2022: 33,1%) van de beleggingsportefeuille exclusief de valutaderivaten. De belangrijkste valuta daarin is de USD. Het strategische beleid van het pensioenfonds is om alle valutaposities met betrekking tot aandelen, indirect vastgoed en public infrastructuur aandelen voor 80% af te dekken, met uitzondering van aandelen in opkomende markten. Voor beleggingen in bedrijfsobligaties, high yield obligaties, senior bank loans en obligaties van opkomende markten geldt dat de valutarisico's volledig worden afgedekt. Obligaties van opkomende markten in lokale valuta worden niet afgedekt. De overige beleggingen luiden in euro's of worden geheel afgedekt, waarbij een tijdelijke tactische beleidsruimte aanwezig is. Per einde boekjaar is de vordering wegens de uitstaande valutatermijncontracten EUR 5.780 (2022: EUR 3.444).

De beleggingen in vreemde valuta inclusief bijbehorende vorderingen en schulden kunnen per categorie als volgt worden gespecificeerd:

	2023					Totaal
	EUR (€)	GBP (£)	JPY (¥)	USD (\$)	Overige	
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en Infrastructuur	8.092	4.825	2.536	42.163	10.896	68.512
Aandelen	21.482	8.109	16.445	237.513	36.267	319.816
Vastrentende waarden	343.493	-	-	49.744	150	393.387
Overige	466.122	33	-82	37.224	686	503.983
Totaal	839.189	12.967	18.899	366.644	47.999	1.285.698
Valuta derivaten	300.266	-8.252	-12.899	-257.563	-15.772	5.780
Netto positie	1.139.455	4.715	6.000	109.081	32.227	1.291.478

	2022					
	EUR (€)	GBP (£)	JPY (¥)	USD (\$)	Overige	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en Infrastructuur	6.653	3.179	2.853	38.569	12.618	63.872
Aandelen	18.061	7.837	14.885	206.811	34.634	282.228
Vastrentende waarden	281.519	-	-	53.561	148	335.228
Overige	518.747	130	96	32.637	1.057	552.667
	=====	=====	=====	=====	=====	=====
Totaal	824.980	11.146	17.834	331.578	48.457	1.233.995
Valuta derivaten	285.705	-10.851	-15.412	-234.686	-21.312	3.444
	=====	=====	=====	=====	=====	=====
Netto positie	1.110.685	295	2.422	96.892	27.145	1.237.439
	=====	=====	=====	=====	=====	=====

Wijzigingen in de valutakoersen zijn van invloed op de ontwikkeling van de dekkingsgraad voor zover niet afgedekt. Een restrisico betreft de categorie overige valuta; het betreft valuta in opkomende markten en/of valuta die een sterke correlatie hebben met de USD en EUR ('proxy hedge'). Het bestuur heeft besloten om deze risico's niet af te dekken. In de solvabiliteitsstoets is in de buffers voor het valutarisico rekening gehouden met bovenstaande valutaposities en afdekkingen.

Grondstoffenrisico (S4)

Pensioenfondsen die beleggen in grondstoffen lopen het risico dat de waarde van deze beleggingen daalt. In het standaardmodel is een berekening van de gevoeligheid van het eigen vermogen voor grondstoffen voorgeschreven. Het pensioenfonds belegt echter niet in grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en herverzekeraars. Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten, waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds, het vragen van extra zekerheden zoals onderpand bij het uitlenen van effecten, het hanteren van prudente verstrekingsnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Met betrekking tot niet-beursgenoteerde beleggingen, met name OTC-derivaten, wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten, zodat posities van het fonds worden afgedekt door onderpand. De samenstelling van vastrentende waarden naar regio kan als volgt worden samengevat:

	2023	2022
	EUR	EUR
Nederland	20.695	10.083
Andere EU-landen	171.986	157.487
Overig Europa	6.652	7.093
Noord-Amerika	91.558	81.038
Andere	106.818	77.682
	=====	=====
Totaal	397.709	333.383
	=====	=====

De kredietwaardigheid van marktpartijen wordt ook door rating agencies beoordeeld. De samenvatting van de vastrentende waarden op basis van de ratings zoals eind 2023 gepubliceerd door Standard & Poors is als volgt:

	2023	2022
Rating:	%	%
AAA	21,7	12,0
AA	36,9	28,1
A	6,7	17,0
BBB	9,3	11,2
Lager dan BBB	23,5	30,8
Geen rating	1,9	0,9
	=====	=====
Totaal	100,0	100,0
	=====	=====

Debiteuren met een rating lager dan BBB en geen rating zijn obligaties uit opkomende landen, high yield obligaties, senior bank loans en liquiditeiten die via beleggingsfondsen worden aangehouden. Ter dekking van derivatenposities (collateral management) worden liquiditeiten aangehouden in geldmarktfondsen. Inzake concentratie van risico's is ultimo 2023 geen sprake van beleggingen in een individuele tegenpartij, anders dan staatsobligaties of geldmarktfondsen, groter dan 0,8% (2022: 0,6%) van het totaal aan obligatiebeleggingen.

In de volgende tabel wordt de verdeling van vastrentende waarden naar sector weergegeven:

	2023	2022
	EUR	EUR
Overheidsinstellingen	258.754	215.169
Financiële instellingen	6.767	17.443
Reële economie	132.188	100.771
	=====	=====
Totaal	397.709	333.383
	=====	=====

In de solvabiliteitstoets is eind 2023 met het kredietrisico zoals blijkt uit bovenstaande gegevens rekening gehouden.

Verzekeringstechnische risico's (S6)

De belangrijkste verzekeringstechnische of actuariële risico's zijn het langlevensrisico, het kortlevensrisico en het toeslagrisico.

Het **langlevensrisico** is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van actuele prognosetafels met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Het **kortlevensrisico (overlijdensrisico)** betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen. Het pensioenfonds heeft de herverzekeringen voor het nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis met ingang van 1 januari 2015 beëindigd.

Het **toeslagrisico** omvat het risico dat de ambitie van het bestuur om toeslagen op pensioen toe te kennen in relatie tot de algemene prijsontwikkeling niet kan worden gerealiseerd. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in de rente, beleggingsrendementen, looninflatie en

demografie (beleggings- en actuariële resultaten). Uiteindelijk is de hoogte van de beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds leidend. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de toeslagverlening voorwaardelijk is.

De zogenoemde reële dekkingsgraad geeft inzicht in de mate waarin toeslagen kunnen worden toegekend (ook wel aangeduid als de toeslagruimte). Voor het bepalen van de reële dekkingsgraad worden onvoorwaardelijke nominale pensioenverplichtingen verdisconteerd tegen een reële, in plaats van nominale, rentetermijnstructuur. Omdat er op dit moment geen markt voor financiële instrumenten aanwezig is waaruit de reële rentetermijnstructuur kan worden afgeleid, wordt gebruikgemaakt van een benaderingswijze.

De nominale rente kan worden verminderd met een bepaald (vast) percentage dat de toeslagambitie op lange termijn weergeeft. Ook kan gebruik worden gemaakt van de verwachte loon- of prijsinflatie. Ultimo 2023 bedraagt de reële dekkingsgraad 96,8% (2022: 105,3%).

Het pensioenfonds heeft deze bovengenoemde drie risico's beoordeeld en verwerkt in de buffer voor het verzekeringstechnisch risico ultimo 2023.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen, waardoor het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen kan voldoen. Het liquiditeitsrisico wordt door het pensioenfonds beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Voor de korte termijn maakt het pensioenfonds gebruik van een liquiditeitsprognose waarbij rekening wordt gehouden met de directe beleggingsopbrengsten.

Op basis van de ultimo 2023 verwachte kasstromen ziet de liquiditeitsplanning van het pensioenfonds er op lange termijn op hoofdlijnen als volgt uit:

	2023						
	Balans-waarde	Totaal nominale kasstromen	< 1 jaar	1-5 jaar	5-10 jaar	10-20 jaar	>20 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastrentende waarden	783.502	1.017.992	461.288	104.921	137.296	180.573	133.914
Rentederivaten	-140.472	37.113	-656.657	258.498	111.593	172.366	151.313
Pensioenverplichtingen	-1.023.554	-1.340.096	-61.144	-244.500	-281.264	-423.932	-329.256
Saldo	-380.524	-284.991	-256.513	118.919	-32.375	-70.993	-44.029

	2022						
	Balans-waarde	Totaal nominale kasstromen	< 1 jaar	1-5 jaar	5-10 jaar	10-20 jaar	>20 jaar
	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastrentende waarden	830.630	1.091.174	552.677	116.333	101.628	83.395	237.140
Rentederivaten	-138.928	23.129	-626.345	215.366	150.332	228.720	55.055
Pensioenverplichtingen	-915.280	-1.265.063	-54.925	-220.140	-258.724	-400.466	-330.808
Saldo	-223.578	-150.760	-128.593	111.559	-6.764	-88.351	-38.613

De liquiditeitsbehoefte ('margin requirements') die voortvloeit uit onderpand op derivaten is berekend volgens de richtlijnen van de Central Counterparty (CCP) en bedraagt onder normale omstandigheden circa EUR 56 miljoen en in een stress scenario EUR 71 miljoen. Voor de liquiditeitsbehoefte onder normale omstandigheden wordt gerekend met een 'initial margin' van EUR 27 miljoen en een buffer voor de dagelijkse 'variation margin' EUR 30 miljoen. Onder het stress scenario wordt een 'variation margin' verondersteld van EUR 44 miljoen. De genoemde bedragen zijn per peildatum 31 december 2023.

Door opzegging van de uitvoeringsovereenkomsten per 1 januari 2015 zijn de uitkeringen niet meer gedekt door premie-inkomsten, maar moeten volledig worden gefinancierd uit beleggingen. In het geval de liquiditeitsbehoefte onder normale omstandigheden, dan wel een stressscenario hoger is dan de stand van de liquide middelen, kan het noodzakelijk zijn om (liquide) beleggingen te liquideren om aan de onderpandverplichtingen te voldoen. Eind 2023 zijn er voldoende beleggingen aanwezig die onmiddellijk en zonder waardeverlies te gelde kunnen worden gemaakt om een onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren. Hieruit blijkt dat op dit moment geen liquiditeitsrisico's voor het pensioenfonds bestaan. In de solvabiliteitstoets van het pensioenfonds worden hier dan ook geen buffers voor aangehouden.

Concentratierisico (S8)

Concentraties kunnen ertoe leiden dat het pensioenfonds bij grote veranderingen in bijvoorbeeld de waardering (marktrisico) of de financiële positie van een tegenpartij (kredietrisico) grote (veelal financiële) gevolgen hiervan ondervindt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie in de portefeuille in producten, regio's of landen, economische sectoren of tegenpartijen. Naast concentraties in de beleggingsportefeuille kan ook sprake zijn van concentraties in de verplichtingen en de uitvoering.

Om concentratierisico's in de beleggingsportefeuille te beheersen maakt het bestuur gebruik van diversificatie en limieten voor beleggen in landen, regio's, sectoren en tegenpartijen. De beperkingen zijn vastgelegd in de contractuele afspraken met de vermogensbeheerders en het bestuur monitort op kwartaalbasis de naleving hiervan.

De spreiding in de beleggingsportefeuille is weergegeven in de tabel die is opgenomen bij de toelichting op het kredietrisico. Ultimo 2023 zijn in de beleggingsportefeuille geen posten met een omvang groter dan 2% van het balanstotaal aanwezig met uitzondering van staatsobligaties en geldmarktfondsen in Euro's. De belangrijkste vorm van concentratierisico in de verplichtingen van het pensioenfonds is de demografische opbouw van de deelnemers. Gegeven de aard is dit risico niet te beïnvloeden. Ultimo 2023 is de verhouding tussen mannen en vrouwen in het pensioenfonds 66,6% : 33,4% (2022: 66,8% : 33,2%). De gemiddelde leeftijd bedraagt 70,9 jaar (2022: 70,2 jaar).

Op grond hiervan heeft het bestuur geconcludeerd dat er geen sprake is van concentratie in de activa of verplichtingen en dat er daarom geen buffer voor concentratierisico wordt aangehouden.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Deze risico's worden door het pensioenfonds beheerd door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering zijn betrokken. Het beheer van de beleggingsportefeuille is ondergebracht bij fiduciair manager Goldman Sachs Asset Management. Met deze partij zijn een beleggingsovereenkomst en service level agreement gesloten. De afhankelijkheid van de fiduciair manager wordt beheerd doordat de bewaring van de stukken uit de portefeuille is ondergebracht bij Northern Trust Company.

Het pensioenfonds beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de fiduciair manager en de custodian door middel van performancerapportages, SLA-rapportages en onafhankelijk interne beheersingsrapportages (SOC1 rapportages). Ook voor de individuele vermogensbeheerders worden waar van toepassing SOC1 rapportages opgevraagd. Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het pensioenfonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Actief beheerrisico (S10)

Het actief beheer risico als onderdeel van het vereist eigen vermogen heeft betrekking op de ruimte om bij de uitvoering van het beleggingsbeleid af te wijken van de strategisch nagestreefde portefeuille. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error ten opzichte van de voor de (deel) portefeuille vastgelegde benchmark.

Systemrisico

Systemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert, waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en

zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

13. Niet in de balans opgenomen vorderingen en verplichtingen

Voorwaardelijke vorderingen

Het pensioenfonds is in 2023 een schadestaatprocedure gestart. Deze procedure gaat over de hoogte van de redelijke vergoeding die de werkgevers aan Pensioenfonds Campina hadden moeten aanbieden wegens het eenzijdig opzeggen van de uitvoeringsovereenkomst per 1 januari 2015. Het Gerechtshof Den Haag heeft op 9 februari 2021 de werkgevers veroordeeld tot vergoeding aan het pensioenfonds van de schade die het gevolg is van het opzeggen van de uitvoeringsovereenkomst met ingang van 1 januari 2015 zonder daarbij een redelijke vergoeding aan te bieden. De Hoge Raad heeft in september 2022 dit arrest in stand gelaten en daarmee staat de grondslag voor de aansprakelijkheid van de werkgevers vast. In de schadestaatprocedure is nog geen gerechtelijke uitspraak is gedaan, en de hoogte van deze vordering en het tijdstip van betaling is nog niet betrouwbaar in te schatten en is derhalve niet in de balans opgenomen als een vordering.

Het pensioenfonds heeft geen overige voorwaardelijke vorderingen.

Ontvangen zekerheden en garanties

Het pensioenfonds heeft geen zekerheden en garanties ontvangen.

Langlopende contractuele verplichtingen

Het pensioenfonds heeft geen langlopende contracten.

Voorwaardelijke verplichtingen

Het pensioenfonds heeft geen voorwaardelijke verplichtingen.

Niet opgenomen pensioenverplichtingen

Alle pensioenverplichtingen zijn verantwoord.

Niet toegekende toeslagen; inhaalambitie

De geldende prijsontwikkeling over de periode oktober 2022 tot oktober 2023 was -2,0%. Daarom zijn er per 1 januari 2024 geen toeslagen zijn verleend aan gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden. Bij een negatief consumentenprijsindexcijfer blijven de pensioenen ongewijzigd.

In verband met een niet-toereikende financiële positie heeft het pensioenfonds in het verleden geen volledige toeslagen kunnen verlenen aan gewezen deelnemers ('slapers') en pensioengerechtigden. De 10-jaars indexatieachterstand bedraagt 11,4% per 31 december 2023. Zodra de financiële positie dit toelaat kan het bestuur besluiten tot het toekennen van inhaaltoeslagen. Op basis van de beleidsdekkingsgraad per 31 oktober 2023, die lager is dan de toekomstbestendige indexatiegrens, kon per 1 januari 2024 geen inhaalindexatie worden gegeven.

14. Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Tot 31 december 2014 was er sprake van een relatie tussen het pensioenfonds, de werkgevers en de aangesloten ondernemingen en bestuurders van het pensioenfonds. Door het opzeggen van de uitvoeringsovereenkomsten is deze relatie per 1 januari 2015 verbroken.

Juridische procedure tegen werkgevers

In februari 2023 is het pensioenfonds een schadestaatprocedure gestart jegens de werkgever, die nader is toegelicht onder noot 13 (niet in de balans opgenomen vorderingen en verplichtingen). Bij het vaststellen van de vermogenspositie eind 2023 is geen rekening gehouden met de onzekere omvang van het toe te wijzen bedrag in de schadestaatprocedure.

Transacties met (voormalige) bestuurders

Inzake de beloning van bestuurders wordt verwezen naar de toelichting bij noot 21. Er zijn geen leningen verstrekt aan en er is geen sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders. Eind 2023 nemen zes bestuursleden deel aan de pensioenregeling van het pensioenfonds op basis van de voorwaarden in het pensioenreglement.

Transacties met werkgevers

Tussen pensioenfonds en werkgevers zijn met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de gesloten regeling de volgende afspraken gemaakt:

- De werkgevers zullen tijdig aan het pensioenfonds alle gegevens verschaffen die nodig zijn om jaarlijks de pensioenrechten van en de premies voor arbeidsongeschikten en deelnemers, die reeds op 31 december 2014 uit dienst waren getreden op basis van een individuele vertrekregeling, maar waaraan door de werkgevers de toezegging is gedaan de pensioenopbouw voor te zetten, te kunnen bepalen. De werkgevers vrijwaren het pensioenfonds voor alle financiële nadelen als gevolg van onjuiste, onvolledige of niet-tijdige opgaven;
- De werkgevers hebben zich verplicht de premies te voldoen die berekend zijn volgens het pensioenreglement en de actuariële en bedrijfstechnische nota.

Het pensioenfonds heeft deze afspraken met de werkgevers in een beëindigingsovereenkomst vastgelegd, welke overeenkomst lopende de schadestaatprocedure nog niet is geformaliseerd.

In 2022 is een ICT-overeenkomst met FrieslandCampina afgesloten, waarin is vastgelegd welke ICT-diensten het pensioenfonds afneemt en hoe de werkgever business continuity en borging van de beveiliging verzorgd. Ook is een verwerkersovereenkomst afgesloten.

15. Premiebijdragen

De kostendekkende premie en feitelijke premie zijn als volgt:

	2023	2022
	EUR	EUR
Werkgeversbijdrage	769	328
Kostendekkende premie	769	328

	2023	2022
	EUR	EUR
Kostendekkende premie	856	242
Verrekening verschil van voorgaande jaren	-87	86
Feitelijke premie	769	328

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate in de staat van baten en lasten verantwoord.

De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2023	2022
	EUR	EUR
Toeslagverlening actieven	703	198
Toeslag voor instandhouding van het vereist eigen vermogen	111	30
Toeslag voor uitvoeringskosten	40	11
Risicopremie voor overlijden en arbeidsongeschiktheid	2	3
Totaal	856	242

16. Beleggingsresultaten risico fonds

De beleggingsresultaten voor risico fonds zijn als volgt:

	2023			
	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en Infrastructuur	2.601	-747	-343	1.511
Aandelen	5.032	41.645	-613	46.064
Vastrentende waarden	5.099	24.624	-876	28.847
Derivaten	-14.531	50.217	-450	35.236
Overige beleggingen	5.477	-1.723	-826	2.928
Uitlening effecten	139	-	-28	111
	=====	=====	=====	=====
Totaal	3.817	114.016	-3.136	114.697
	=====	=====	=====	=====

	2022			
	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogens-beheer	Totaal
	EUR	EUR	EUR	EUR
Vastgoed en Infrastructuur	2.476	-8.629	-556	-6.709
Aandelen	5.626	-55.196	-611	-50.181
Vastrentende waarden	3.124	-107.332	-1.139	-105.347
Derivaten	6.294	-182.661	-3	-176.370
Overige beleggingen	163	7.627	-633	7.157
Uitlening effecten	150	-	-30	120
	=====	=====	=====	=====
Totaal	17.833	-346.191	-2.972	-331.330
	=====	=====	=====	=====

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het pensioenfonds in rekening zijn gebracht. Deze kosten bestaan voor EUR 3.136 (2022: EUR 2.972) uit vaste vergoedingen. De overige vermogensbeheerkosten omvatten een vergoeding van EUR 1.097 (2022: EUR 1.124) voor fiduciair beheer en EUR 456 (2022: EUR 458) voor transactiekosten en bewaarloon. Het aandeel van het pensioenfonds in de kosten die door vermogensbeheerders ten laste van beleggingsfondsen zijn gebracht is onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten. Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten.

17. Saldo herverzekering

	2023	2022
	EUR	EUR
Uitkeringen herverzekering	-2	14
	=====	=====
Totaal	-2	14
	=====	=====

De uitkeringen van en aan de herverzekeraars hebben betrekking op technische voorzieningen afgedekt door garantiecontracten, ondergebracht bij herverzekeraars Elips Life, ASR en N.V. Levensherverzekering-Maatschappij "De Hoop". Dit betreft een aflopende portefeuille zonder nieuwe instroom.

18. Pensioenuitkeringen en afkopen

	2023	2022
	EUR	EUR
Ouderdompensioen	46.832	41.692
Nabestaandenpensioen (partnerpensioen)	14.720	13.201
Wezenpensioen	27	29
Invalideitpensioen	115	125
Afkopen	200	276
Overige pensioenuitkeringen	-	-
Totaal	61.894	55.323

De indexatie van de uitkeringen per 1 januari 2023 was 13,4% (2022: 3,1%). De post Afkopen betreft de afkoop van ingaande pensioenen die lager zijn dan EUR 594,89 (2022: EUR 520,35) per jaar overeenkomstig artikel 65 van de Pensioenwet.

19. Saldo overdrachten van rechten

	2023	2022
	EUR	EUR
Uitgaande waardeoverdrachten	576	390
Totaal waardeoverdrachten	576	390

Waardeoverdracht betreft de overdracht aan de pensioenuitvoerder van de nieuwe werkgever van de contante waarde van premievrije pensioenaanspraken van deelnemers, die tot de ontslagdatum zijn opgebouwd. In 2023 waren er 10 uitgaande waardeoverdrachten (2022: 12).

20. Kosten pensioenuitvoering

	2023	2022
	EUR	EUR
Bestuurskosten	152	122
Personeelskosten	682	607
Accountantskosten	70	59
Certificerend actuaaris	24	21
Adviserend actuaaris	118	97
Overige advisering	356	125
Contributies en bijdragen	96	85
Automatiserings- en overige kosten	389	482
Totaal	1.887	1.598

De hogere kosten voor pensioenuitvoering zijn voor een belangrijk deel toe te schrijven aan incidentele kosten in verband met juridische procedures en advisering over de toekomstbestendigheid van het pensioenfonds. Een bedrag van EUR 295 (2022: EUR 101) kan worden toegeschreven aan de procedure over de vergoeding wegens opzegging van de uitvoeringsovereenkomst. De personeelskosten hebben betrekking op de

medewerkers van het pensioenbureau, dat zorgdraagt voor de bestuursondersteuning, uitvoering van de pensioenregeling, financiële- en beleggingsadministratie en het toezicht op de beleggingen.

Honoraria van de accountant

Onder accountantskosten is het honorarium inclusief omzetbelasting van KPMG Accountants opgenomen, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a BW. De kosten bestaan volledig uit de wettelijke controle van de jaarrekening en staten en benodigde assurance opdracht ten behoeve van de basisgegevens.

Aantal personeelsleden

Bij het pensioenfonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door werknemers die in dienst zijn van een van de aangesloten werkgevers of die tijdelijk zijn gedetacheerd. Met de werkgever zijn schriftelijke afspraken gemaakt over deze beschikbaarstelling. De aan de beschikbaarstelling verbonden kosten zijn voor rekening van het pensioenfonds.

21. Bezoldiging

Bestuursleden, commissieleden en leden van het verantwoordingsorgaan, die in dienst zijn van de voormalig aangesloten werkgevers of daarmee een overeenkomst hebben gesloten, ontvangen geen bezoldiging. Alleen de bestuursleden, commissieleden en leden van het verantwoordingorgaan, die niet in dienst zijn bij de werkgevers, ontvangen een vergoeding van het pensioenfonds conform het beloningsbeleid. Aan betrokkenen zijn geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt.

Bedragen x EUR 1	2023		2022	
	EUR	EUR	EUR	EUR
	Honoraria	Vacatiegelden	Honoraria	Vacatiegelden
Bestuur	-	53.308	-	29.543
Commissies	14.657	-	12.897	-
Verantwoordingsorgaan	-	17.455	-	13.530
Externe adviseurs beleggingsadviescommissie	61.897	-	46.391	-
Raad van toezicht	31.798	-	28.630	-
	=====	=====	=====	=====
Totaal	108.352	70.763	87.918	43.073
	=====	=====	=====	=====

22. Belastingen

De activiteiten van het pensioenfonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting. Over door buitenlandse vermogensbeheerders in rekening gebrachte bedragen wegens vermogensbeheer, voor zover geen sprake is van collectieve belegging, en bewaring van effecten dient het pensioenfonds in Nederland omzetbelasting af te dragen. Deze omzetbelasting en de door Nederlandse dienstverrichters in rekening gebrachte bedragen aan omzetbelasting kunnen voor een gedeelte met de af te dragen omzetbelasting worden verrekend.

23. Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn na balansdatum geen gebeurtenissen geweest van dien aard dat een wezenlijk ander beeld zou ontstaan van de financiële positie per eind 2023 dan op grond van dit verslag kan worden verkregen.

Woerden, 25 april 2024

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Campina

M.M.G.M. van den Hoven - voorzitter

J.L.M. Adriaans - secretaris

M.F.O.W. van Berkel

S.W. de Haes

E.H. Janssen

M.J. van der Molen

R.J. Rothkrantz

12. Overige gegevens

12.1 Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Campina te Woerden is aan Triple A – Risk Finance Certification B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2023.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Campina, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 8.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 400.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materieële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Op grond van overgangsrecht gelden genoemde artikelen, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- toereikende technische voorzieningen zijn vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen;
- het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen conform de wettelijke bepalingen zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegeven verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten zijn toereikende technische voorzieningen vastgesteld met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. Hierbij merk ik op dat op grond van overgangsrecht de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet gelden, zoals deze tot de inwerkingtreding van de Wet toekomst pensioenen luiden.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Campina is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende.

Amsterdam, 25 april 2024

drs. J.J.M. Tol AAG RBA

verbonden aan Triple A – Risk Finance Certification B.V.

12.2 Accountantsverklaring

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Campina

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2023

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Campina per 31 december 2023 en van het saldo van baten en lasten over 2023, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we gecontroleerd hebben

Wij hebben de jaarrekening 2023 van Stichting Pensioenfonds Campina ('de Stichting' of 'het fonds') te Woerden gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- 1 de balans per 31 december 2023;
- 2 de staat van baten en lasten over 2023;
- 3 het kasstroomoverzicht over 2023; en
- 4 de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij hebben onze controlewerkzaamheden bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel en bij het vormen van ons oordeel hierover. De informatie en onze bevindingen ten aanzien van continuïteit, fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving en de kernpunten van onze controle moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen of conclusies.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Informatie ter ondersteuning van ons oordeel

Samenvatting

Materialiteit

- Materialiteit van EUR 8 miljoen (2022: EUR 8 miljoen)
- 0,6% van het pensioenvermogen

Risico van een afwijking van materieel belang vanwege risico's gerelateerd aan Fraude, NOCLAR en Continuïteit

- Frauderisico's: veronderstelde risico van doorbreken interne beheersing door het bestuur geïdentificeerd en verder uiteengezet in de sectie 'Controleaanpak risico van fraude en het niet naleven van wet- en regelgeving'.
- Risico's in verband met het niet naleven wet- en regelgeving (NOCLAR): geen risico van een afwijking van materieel belang vanwege NOCLAR risico's geïdentificeerd
- Continuïteitsrisico's: geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd.

Kernpunten

- Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds
- Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen

Materialiteit

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op EUR 8 miljoen (2022: EUR 8 miljoen). Voor de bepaling van de materialiteit wordt uitgegaan van het pensioenvermogen (algemene reserves en voorziening voor pensioenverplichtingen) per 31 december 2023 (0,6%). Wij beschouwen het pensioenvermogen als de meest geschikte benchmark, omdat het pensioenvermogen een bepalende factor is in de berekening van de (beleids)dekkingsgraad die de financiële positie van de Stichting weergeeft. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij hebben met het bestuur en de raad van toezicht afgesproken dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven EUR 400.000 rapporteren aan het bestuur en de raad van toezicht alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Reikwijdte van de controle

Uitbesteding van bedrijfsprocessen aan dienstverleners

De Stichting heeft het beheer van de beleggingen uitbesteed aan externe dienstverleners, zoals toegelicht in hoofdstuk 3 'organisatie van het pensioenfonds' van het jaarverslag. De pensioenadministratie wordt gevoerd door de Stichting zelf.

De jaarrekening wordt opgesteld op basis van informatie over de beleggingen en beleggingsopbrengsten die is verstrekt door externe dienstverleners.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor het verwerven van inzicht in de aard en de significantie van de door de dienstverleners verleende diensten en in het effect ervan op de voor de controle relevante interne beheersing van de Stichting. Op basis hiervan identificeren wij de risico's op een afwijking van materieel belang en zetten wij controlewerkzaamheden op en voeren wij deze uit om op deze risico's in te spelen.

Bij de uitvoering van onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden en bevindingen van andere onafhankelijke accountants inzake de voor de Stichting relevante interne beheersingsmaatregelen, zoals weergegeven in de specifiek daarvoor opgestelde (Standaard 3402 type II-) rapportages.

Onze controlewerkzaamheden bestaan uit het bepalen van de minimaal verwachte interne beheersingsmaatregelen. Op basis daarvan evalueren wij de in de Standaard 3402-rapportage beschreven interne beheersingsmaatregelen, de verrichte werkzaamheden ter toetsing van de effectieve werking gedurende 2023 en de uitkomsten daarvan. Ook beoordelen wij de evaluatie door het bestuur van de kwaliteit van de uitbesteding aan de externe dienstverleners.

Wij hebben eigen gegevensgerichte analyses ten aanzien van de beleggingsopbrengsten en pensioenuitkeringen uitgevoerd, waarbij wij de uitkomsten hebben getoetst op basis van verwachtingen die wij zelf hiervoor hebben ontwikkeld.

Door bovengenoemde werkzaamheden op de uitbestede bedrijfsprocessen en aanvullende eigen werkzaamheden hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen, beleggingsstromen en -opbrengsten, (mutaties in) deelnemergegevens en aanspraken die resulteren in (wijzigingen in) de voorziening pensioenverplichtingen en pensioenuitkeringen verkregen.

Controleaanpak ten aanzien van risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving

In hoofdstuk 9 van het jaarverslag beschrijft het bestuur de procedures ten aanzien van de risico's op fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving.

In het kader van onze controle hebben wij inzicht verkregen in de Stichting en haar bedrijfsomgeving, en van het risicomanagement van de Stichting met betrekking tot fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving. Dit betreft tevens de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de externe dienstverleners van de Stichting (zie paragraaf 'Reikwijdte van de controle').

Onze werkzaamheden omvatten onder andere het evalueren van de gedragscode, de klokkenluidersregeling, het klachtenregister en de procedures van de Stichting om

aanwijzingen van mogelijke fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving te onderzoeken. Bovendien hebben wij inlichtingen ter zake ingewonnen bij het bestuur en de raad van toezicht en hebben wij correspondentie met relevante toezichthoudende autoriteiten en regelgevers in onze evaluatie betrokken. We hebben elementen van onvoorspelbaarheid in onze controleaanpak opgenomen.

Op basis van onze risicoanalyse werkzaamheden hebben wij de volgende rechtsgebieden geïdentificeerd die de meest waarschijnlijke oorzaak zouden kunnen zijn voor een materieel effect op de jaarrekening in het geval van het niet-voldoen aan deze regelgeving:

- Pensioenwet;
- Besluit Financieel toetsingskader pensioenfondsen (Bftp);
- Algemene verordening gegevensbescherming (AVG);
- Sanctiewetgeving.

Wij beoordelen het veronderstelde frauderisico met betrekking tot de opbrengstverantwoording (waaronder directe beleggingsopbrengsten en gerealiseerde indirecte beleggingsopbrengsten) als niet significant gezien de aard van de opbrengsten, de aanwezige uitbestedingsrelaties en de beperkte mogelijkheden tot het materieel beïnvloeden van de opbrengstverantwoording.

De directe beleggingsopbrengsten betreffen homogene en niet-complexe opbrengstenstromen, zonder aanwezige significante schattingselementen.

Ten aanzien van de indirecte gerealiseerde beleggingsopbrengsten hebben wij het veronderstelde frauderisico weerlegd omdat er geen verhoogde druk is op het bestuur van het pensioenfonds om de opbrengstverantwoording te sturen en de gelegenheid om de opbrengstverantwoording materieel te beïnvloeden zeer beperkt is, mede door de aanwezige uitbestedingsrelaties.

In overeenstemming met het bovenstaande en met de controlestandaarden hebben wij het volgende risico geïdentificeerd ten aanzien van fraude dat relevant is voor onze controle (dit betreft het relevante veronderstelde risico zoals vastgelegd in de controlestandaarden). Wij hebben hierop als volgt ingespeeld:

Doorbreken van interne beheersing door het bestuur (een verondersteld risico)

Risico:

- Het bestuur is in een unieke positie om fraude te plegen door de mogelijkheid het proces van financiële verslaggeving en resultaten te manipuleren door middel van het doorbreken van de interne beheersing die anderszins effectief lijkt te werken, zoals schattingen gerelateerd aan de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen.

Controleaanpak:

- Wij hebben de opzet en de implementatie geëvalueerd en, waar passend geacht, de werking getoetst van de interne beheersingsmaatregelen die het frauderisico dienen te mitigeren, inclusief de interne beheersingsmaatregelen die aanwezig zijn bij de dienstverleners waaraan de Stichting bedrijfsprocessen heeft uitbesteed.

- Wij hebben een analyse uitgevoerd om te identificeren of er sprake is van (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico. De uitkomst van deze evaluatie is dat wij geen (administratieve) journaalposten met een hoger frauderisico hebben geïdentificeerd.
- Wij hebben significante schattingen alsook oordeelsvormingen en veronderstellingen van het bestuur met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van de beleggingen geëvalueerd. Voor een omschrijving van onze werkzaamheden hieromtrent, verwijzen wij naar de kernpunten met betrekking tot de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen en de waardering van beleggingen.

Onze evaluatie van uitgevoerde procedures ten aanzien van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving heeft niet geleid tot een extra kernpunt van de controle.

Wij hebben onze risico-inschatting en controleaanpak en resultaten gecommuniceerd aan het bestuur en aan de raad van toezicht.

Onze controlewerkzaamheden leidden niet tot aanwijzingen en/of andere redelijke vermoedens van fraude en niet-naleving van wet- en regelgeving die van materieel belang zijn voor onze controle.

Controleaanpak continuïteit

Het bestuur van de Stichting heeft zijn continuïteitsbeoordeling uitgevoerd en geen continuïteitsrisico's geïdentificeerd. Onze procedures om de continuïteitsbeoordeling van het bestuur te beoordelen omvatten onder andere:

- overwegen of de continuïteitsrisicoanalyse door het bestuur alle relevante informatie bevat waarvan wij als gevolg van de controle kennis hebben;
- overwegen of actuariële ontwikkelingen (inclusief de voorzienbare trend in overlevingskansen) en de ontwikkelingen op financiële markten (inclusief ontwikkeling in de renteterminstructuur) aanleiding geven tot een significant continuïteitsrisico;
- analyse van de ontwikkeling van de financiële positie van de Stichting gedurende het boekjaar ten opzichte van wettelijke solvabiliteitseisen op indicatoren die kunnen duiden op continuïteitsrisico's en het evalueren van de toelichting in de jaarrekening hieromtrent.

De resultaten van onze risicobeoordelingsprocedures hebben geen aanleiding gegeven om additionele controlewerkzaamheden op de continuïteitsbeoordeling uit te voeren.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het belangrijkste waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij aan het bestuur en de raad van toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Waardering van beleggingen voor risico pensioenfonds

Omschrijving

De beleggingen voor risico pensioenfonds (hierna: 'de beleggingen') vormen een significante post op de balans van de Stichting. De beleggingen van de Stichting (exclusief credit derivaten) bedragen circa 80% van het balanstotaal. Alle beleggingen dienen conform de Pensioenwet te worden gewaardeerd op reële waarde (marktwaarde). Uit noot 5 van de toelichting op de jaarrekening blijkt dat voor EUR 1.110 miljoen (80%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op marktnoteringen en dat voor EUR 278 miljoen (20%) van de beleggingen van de Stichting de waardering gebaseerd is op waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten en het gebruik van schattingen. Het bepalen van de marktwaarde voor deze laatste beleggingscategorie is complex(er) en bevat subjectieve schattingselementen.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming van het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van modellen. Gezien de invloed hiervan op de waardering van de beleggingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de (beleids)dekkingsgraad vormde de waardering van de beleggingen een kernpunt van onze controle.

In de toelichting in noot 4 geeft de Stichting de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In noot 5 zijn de gehanteerde waarderingmethoden en belangrijke veronderstellingen voor de waardering van deze beleggingscategorie uiteengezet.

Het evalueren van de waarderingsgrondslagen en het vaststellen van de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen vormden onderdeel van onze werkzaamheden.

Onze aanpak

Wij maken gebruik van de beheersmaatregelen die zijn ingericht bij de vermogensbeheerder en die onderdeel zijn van de Standaard 3402 type II-rapportage (waarbij een goedkeurend assurancerapport van de accountant is afgegeven). Deze relevante beheersmaatregelen zijn gericht op de aanstelling van betrouwbare fondsmanagers enerzijds en de betrouwbare aanlevering en toereikende evaluatie van periodieke performancecijfers anderzijds. Daarnaast hebben wij de aansluiting vastgesteld tussen de financiële administratie en de actuele financiële rapportages van fondsmanagers, indien nodig gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum. Vervolgens hebben wij de waardering van beleggingen onderzocht op basis van waarderingsmodellen en -technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten en het gebruik van schattingen.

De waardering van niet-beursgenoteerde beleggingscategorieën hebben wij getoetst aan de hand van recente, door een andere onafhankelijke accountant gecontroleerde jaarrekeningen. Wij hebben hierbij onder meer aandacht besteed aan consistentie met de waarderingsgrondslagen van de Stichting ten opzichte van die van het beleggingsfonds alsmede de strekking van de verklaring van de andere onafhankelijke accountant. Bovendien hebben wij de monitoring van de Stichting op recente financiële informatie van de beleggingen na balansdatum in onze werkzaamheden betrokken.

Tot aan de datum van onze controleverklaring hebben wij voor EUR 37 miljoen (21%) van de niet-beursgenoteerde beleggingscategorieën de waardering niet kunnen toetsen aan door een accountant gecontroleerde jaarrekeningen voorzien van een goedkeurende controleverklaring.

Wanneer niet tijdig een jaarrekening die is voorzien van een goedkeurende controleverklaring beschikbaar is, hebben wij de betrouwbaarheid van de marktwaardering zoals door de fondsmanager afgegeven, vastgesteld door de inschatting van deze fondsmanagers uit voorgaande jaren te toetsen aan de hand van de later in het jaar beschikbaar gekomen gecontroleerde jaarrekeningen. In aanvulling hierop hebben we diverse gesprekken gevoerd met betrokken frontofficemedewerkers van de Stichting/vermogensbeheerder, waarbij wij significante gebeurtenissen na balansdatum, mogelijke risico's en andere relevante aspecten die van invloed zijn op de waardering van deze fondsen hebben besproken en getoetst aan brondocumentatie.

De waardering van beleggingen gebaseerd op afgeleide marktnoteringen hebben wij onderzocht met gebruikmaking van een eigen waarderingsspecialist. Wij hebben ook de monitoring van de uitvoeringsorganisatie op recente financiële informatie verkregen na balansdatum over de waarde van beleggingen op balansdatum betrokken. Onze waarderingsspecialist heeft de gehanteerde waarderingen vergeleken met zelfstandig bepaalde waarderingen op basis van zelfstandig verkregen in de markt waarneembare prijzen.

Onze observatie

Wij hebben geconstateerd dat de gehanteerde waarderingsgrondslagen en gehanteerde waarderingsmethodieken voor de beleggingen in overeenstemming zijn met de geldende verslaggevingsregels en geschikt zijn om te kunnen komen tot een marktwaarde van deze beleggingen.

Wij vinden dat de waardering van de beleggingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de beleggingen is toereikend.

Waardering van de voorziening pensioenverplichtingen

Omschrijving

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds (hierna: 'de voorziening pensioenverplichtingen') is een significante post op de balans van de Stichting die wordt gewaardeerd op reële waarde (marktwaaarde). De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen komt tot stand door middel van een berekening waarin aanspraakgegevens van deelnemers met behulp van belangrijke schattingen over levensverwachtingen, kostenniveaus en arbeidsongeschiktheid worden vertaald naar verwachte toekomstige kasstromen (uitkeringen). De kasstromen worden contant gemaakt met gebruikmaking van de renteterminstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank.

Het maken van de schattingen vergt een hoge mate van oordeelsvorming door het bestuur, waarbij gebruik wordt gemaakt van actuariële modellen en het bestuur zich laat adviseren door actuariel deskundigen. Gezien de complexiteit en de invloed hiervan op de hoogte van de voorziening pensioenverplichtingen, het saldo van baten en lasten, het eigen vermogen en de beleidsdekkingsgraad vormt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen een kernpunt van onze controle.

Het bestuur heeft in noot 4 de waarderingsgrondslagen en veronderstellingen voor de voorziening pensioenverplichtingen opgenomen. In noot 9 (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen voor schattingen uiteengezet.

Onze aanpak

Bij onze controle maken wij gebruik van de werkzaamheden van de certificerend actuaris die door de Stichting is aangesteld. Wij hebben bij aanvang van de controle en bij afronding ervan afstemming gehad met de certificerend actuaris over de te volgen aanpak, de attentiepunten en de uitkomsten.

Wij hebben de door het bestuur gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen geëvalueerd. Hierbij hebben wij de consistentie, prudentie en actualiteit van de schattingsmethode en veronderstellingen betrokken. Wij hebben de onderbouwing van de veronderstellingen door het bestuur geëvalueerd aan de hand van een toetsing van de historische betrouwbaarheid daarvan en algemeen geactualiseerde uitgangspunten zoals overlevingskansen. De gehanteerde schattingsmethoden en veronderstellingen hebben wij besproken met de certificerend actuaris. Wij hebben de actuariële verklaring zoals opgenomen in de overige gegevens en de werkzaamheden van de certificerend actuaris geëvalueerd.

Onze werkzaamheden omvatten verder het evalueren van de uitkomst van de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten in relatie tot eerder gemaakte schattingen en kasstroomprojecties. Tevens hebben wij de waarderingsgrondslagen en de juistheid en toereikendheid van de toelichtingen in de jaarrekening geëvalueerd.

Onze observatie

Wij vinden dat de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen in de jaarrekening op aanvaardbare wijze is bepaald. De toelichting op de samenstelling en het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is toereikend.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist voor het bestuursverslag en de overige gegevens.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben een mindere diepgang dan onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder de informatie die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Daarbij is het bestuur, onder toezicht van de raad van toezicht, verantwoordelijk voor het voorkomen en ontdekken van fraude en de niet-naleving van wet- en regelgeving en het nemen van maatregelen om de gevolgen, voor zover mogelijk, ongedaan te maken en herhaling te voorkomen.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de Stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van de genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de Stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De raad van toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de Stichting.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze doelstelling is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de Stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een entiteit haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de raad van toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de raad van toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Utrecht, 25 april 2024

KPMG Accountants N.V.

W. Teeuwissen RA

12.3 Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het pensioenfonds. De bestemming is nader uitgewerkt in de ABTN. Het voorstel voor de bestemming van het saldo van baten en lasten over 2023 is opgenomen onder de staat van baten en lasten.

12.4 Verslag van raad van toezicht

Inleiding

Sinds 2019 vindt het intern toezicht van het Pensioenfonds Campina plaats met een raad van toezicht ('RvT'). In 2023 is de RvT ingrijpend gewijzigd en aan het einde van het jaar heeft de RvT aan de hand van de Code Pensioenfondsen 2024 een werkplan voor 2024 opgesteld. De andere werkwijze vergt ook een andere aanpak van verslaglegging. Hierna volgt een samengevat verslag van de RvT over 2023 gericht op het interne toezicht en het oordeel van de RvT met betrekking tot het verslagjaar.

De RvT ziet toe op de aanwezigheid van een adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De RvT legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan en staat het bestuur met raad ter zijde. De RvT geeft een oordeel over het functioneren van het bestuur en daarmee, gelet op de eindverantwoordelijkheid van het bestuur, over het functioneren van het fonds als geheel. Als richtsnoeren en normen voor dit oordeel maakt de RvT gebruik van de VITP-toezichtcode³, de Code Pensioenfondsen 2018 en de Pensioenwet. Vanaf 2024 hanteert de RvT daarbij aanvullend specifiek vastgestelde speerpunten.

Algemeen

Begin 2023 heeft Pensioenfonds Campina de opgebouwde aanspraken en de ingegane pensioenen substantieel kunnen verhogen. De RvT constateert dat deze verhogingen financieel goed geborgd zijn en, ook achteraf gezien, verantwoord waren om toe te passen.

Daarnaast signaleert de RvT dat de samenwerking tussen het bestuur en de directeur van het pensioenbureau goed is en dat binnen de wijze van werken de partijen hun eigen rol pakken en de taken vervullen. Hierdoor is de afhankelijkheid van het bestuur van de directeur verminderd.

De RvT constateert dat steeds meer (trajecten van) bestuursbesluiten worden onderscheiden in beeld- en oordeelvormende fases. Gezien de toekomstverkenning (zie hierna) adviseert de RvT om dit nog meer zichtbaar toe te passen, zoals in de vastlegging van de behandeling ervan.

Beleggingen

Voor een gesloten pensioenfonds als Pensioenfonds Campina vormen de beleggingen een van de weinige mogelijkheden om de financiële situatie van het fonds (in een bepaalde mate) te sturen. In 2023 is de bestuurlijke inbreng – en daarmee de interne countervailing power – in de beleggingsadviescommissie versterkt. Een ontwikkeling die de RvT tevreden stemt. Gelet op het cruciale belang van de beleggingen zijn de besluitvorming en de uitlegbaarheid van het beleid hieromtrent zeer belangrijk. Ontwikkelingen op dit gebied en conclusies van de evaluatie van de uitbesteding aan de fiduciaire vermogensbeheerder zal de RvT in 2024 blijven volgen.

Maatschappelijk verantwoord beleggen ('MVB') heeft de aandacht van het fonds, als ook die van de wetgever en de toezichthouder. Wet- en regelgeving plus normering, onder andere in de vormen van de SFDR-richtlijn en de Good Practice ESG-risicobeheer, leiden ertoe dat Pensioenfonds Campina zich steeds meer zal moeten verantwoorden over MVB-keuzes.

Risicomanagement

Het risicomanagement van Pensioenfonds Campina ontwikkelt zich aantoonbaar in de juiste richting. De risicomanagementcommissie functioneert: er is structureel (bestuurlijke) aandacht voor risico's en deze worden voldoende beheerst. Het samenspel tussen met name de eerste lijn (bestuur) en de tweede lijn (sleutelfuncties) kan nog beter zichtbaar worden gemaakt: vraag de sleutelfunctionarissen om opinies bij voorgenomen bestuursbesluiten. De toezichthouders verwachten dit ook in de voorbereiding van een pensioenregeling onder de Wet toekomst pensioenen. En dan in het bijzonder ten aanzien van het al dan niet invaren van pensioenaanspraken. Dat vergt een goede organisatie, zodat besluitvormingstrajecten geen vertraging oplopen.

---

³ VITP = beroepsvereniging van, voor en door intern toezichthouders in de pensioensector. Tot en met 2023 had deze vereniging een eigen code ten behoeve van goed intern toezicht bij pensioenuitvoerders. Vanaf 2024 is deze code geïntegreerd in de nieuwe Code Pensioenfondsen en is er overgegaan op de VITP-toezichtcode meer.

Toekomst van het pensioenfonds

De toekomst van het pensioenfonds staat bovenaan de prioriteitenlijst van zowel het bestuur, het verantwoordingsorgaan als de RvT. Thema's als voortbestaan van het pensioenfonds en de gevolgen van het al dan niet invaren van de pensioenrechten en -uitkeringen in het nieuwe pensioenstelsel zullen verder onderzocht moeten worden. De behandeling van deze thema's vergt veel tijd, aandacht en deskundigheid. Als ook intensieve afstemming met de sociale partners, inclusief gegevensuitwisseling. De RvT is verheugd dat het bestuur in 2023 onder begeleiding van een externe adviseur gestructureerd aan de slag is gegaan om 'de toekomst' te onderzoeken en adviseert het bestuur om in elke bestuursvergadering relatief veel ruimte te geven aan het onderwerp 'toekomst'. Tijdige communicatie met alle belanghebbenden, in het bijzonder de deelnemers en pensioengerechtigden, over de stand van zaken acht de RvT daarbij ook belangrijk.

Overige aandachtspunten

Desalniettemin ontkomt Pensioenfonds Campina er niet aan om zich ook te richten op het hier en nu. Onder andere betekent dit voor (het gebruik van) de IT bij het pensioenfonds dat het begin 2025 moet voldoen aan de vereisten van DORA – de Digital Operational Resilience Act. De RvT adviseert het bestuur om hier voldoende inhoudelijke aandacht aan te geven.

Daarnaast moet het pensioenfonds voldoen aan de (communicatie)normen op het gebied van zorgplicht voor en keuzebegeleiding aan deelnemers, verplichtingen waarvan de RvT de communicatiecommissie adviseert deze serieus te bekijken.

De reorganisatie bij FrieslandCampina betekent dat banen van bestuursleden en leden van het verantwoordingsorgaan bij FrieslandCampina komen te vervallen. Hierdoor komt de bestuurlijke continuïteit van het fonds onder druk te staan. De RvT constateert dat er sprake is van een risico.

Algemeen oordeel

De RvT is van mening dat Pensioenfonds Campina een deugdelijk functionerend bestuur heeft dat een beheerste en gedegen bedrijfsvoering voorstaat en uitvoert. De RvT heeft in 2023 zowel digitaal als fysiek vergaderd. Dat geldt voor zowel de eigen vergaderingen als de vergaderingen met het pensioenfonds. Er is regelmatig contact geweest met de voorzitter van het bestuur. Daarnaast is er enkele keren overleg geweest tussen de voorzitters van de RvT en het verantwoordingsorgaan. De raad heeft jaarlijks overleg met de controlerend accountant en certificerend actuaaris. Ook voor de vaststelling van het bestuursverslag en de jaarrekening over het boekjaar 2023 heeft de RvT overleg gevoerd met het bestuur en met het verantwoordingsorgaan.

Op grond van de gesprekken en de documentatie acht de RvT het bestuur in staat om voor Pensioenfonds Campina en zijn belanghebbenden correcte en afgewogen besluiten te nemen en het fonds adequaat te leiden. Tevens heeft de RvT vastgesteld dat aan de naleving van de normen Code Pensioenfonds 2018 is voldaan door toepassing van deze normen dan wel een gemotiveerde toelichting op het – in een enkel geval – niet-naleven ervan.

Conform zijn bevoegdheid heeft de RvT op 25 april 2024 het besluit goedgekeurd om het bestuursverslag en de jaarrekening 2023, tezamen het jaarverslag 2023, vast te stellen. Het jaarverslag geeft, voor zover te beoordelen, volgens de RvT een getrouwe weergave van de gebeurtenissen in het afgelopen jaar.

Speerpunten 2024

Mede in het verlengde van deze aanbevelingen heeft de RvT voor 2024 speerpunten en een algemeen normenkader voor het interne toezicht geformuleerd. Deze zijn opgenomen in het RvT-jaarplan dat begin 2024 is vastgesteld. De speerpunten van de RvT voor 2024 zijn gelegen op de volgende terreinen:

- Wet toekomst pensioenen;
- Toekomst van het pensioenfonds;
- Beleggingen;
- Risicomanagement en IT;
- Communicatie;
- Boardroom dynamics en bestuurlijk functioneren.

Mede aan de hand van deze speerpunten zal de RvT volgend jaar zijn oordeel over 2024 vormen.

Tot slot

De RvT heeft in 2023 relatief op de achtergrond gefunctioneerd. Dit komt doordat de samenstelling van de RvT in 2023 ingrijpend is gewijzigd. Ondanks dat heeft de RvT in 2023 zijn taak kunnen vervullen door gebruik te maken van de korte lijnen met het bestuur en het verantwoordingsorgaan, de inzage in alle digitale fondsdocumentatie en de inzage in de vergaderstukken van het bestuur. Op grond van alle informatie is de RvT van mening dat hij voldoende beeld heeft gekregen over het functioneren van het fonds om zijn oordeel over het verslag jaar te kunnen geven.

De RvT bedankt het bestuur, het verantwoordingsorgaan, het pensioenbureau en in het bijzonder de vertrekkend directeur de heer Spaans hartelijk voor de goede samenwerking en heeft er alle vertrouwen in dat het werk door alle betrokkenen in de toekomst ook met zorg verzet zal worden.

P.R.F. de Koning (voorzitter)

R.H.H. Ganzeboom

E.A. van der Velde

12.5 Verslag van het verantwoordingsorgaan

Algemeen

Het verantwoordingsorgaan ziet toe op het functioneren van het bestuur, de besluitvorming en de evenwichtige belangenbehartiging. Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd, en het verantwoordingsorgaan geeft jaarlijks een oordeel over het handelen van het bestuur, het gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst. Het handelen van het bestuur dient gericht te zijn op centraal stellen van het belang van de deelnemers, het streven naar een solide financiële positie op de korte en lange termijn en de waardevastheid van de pensioenen.

Het verantwoordingsorgaan heeft kennisgenomen van de formele verantwoordingsdocumenten zijnde het jaarverslag, het rapport van de adviserend actuaaris, de bevindingen van de externe accountant en de waarmede actuaaris, het verslag van de raad van toezicht, de rapportages van de sleutelfunctiehouders, de rapportage over naleving van de gedragscode van de compliance officer en alle verslagen en besluitenlijsten van de in 2023 gehouden vergaderingen van het bestuur en de bestuurscommissies. Maandelijks ontvangt het verantwoordingsorgaan rapportages over de financiële positie en de beleggingen.

Verslag en oordeel betreffende het verslagjaar 2023

Samenstelling van het verantwoordingsorgaan

Op 22 maart 2023 is mevrouw S. van Noppen benoemd als werkgeverslid als opvolgster van de heer R.P ter Borg. Per 1 juli 2023 is de heer Van Ruremonde als werknemerslid herbenoemd.

Vergaderingen

In 2023 heeft het verantwoordingsorgaan 5 reguliere vergaderingen gehad. Het bestuur heeft toelichting gegeven op belangrijke zaken en actuele ontwikkelingen en het verantwoordingsorgaan is in de gelegenheid gesteld om het bestuur hierover te bevragen en bepaalde bevindingen te bespreken. Er was één gezamenlijke vergadering met het bestuur en de raad van toezicht voor het bespreken van de jaarstukken. Met de raad van toezicht is enkele malen overleg gevoerd, waarvan een keer in het kader van de rapportage door de raad van toezicht over het door het bestuur gevoerde beleid.

Tijdens een themadag is door het bestuur, de raad van toezicht, het verantwoordingsorgaan en de leden van de beleggingscommissie uitgebreid aandacht besteed aan ontwikkelingen op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen, cash flow matching en Wet toekomst pensioenen.

Thema's

In de vergaderingen zijn, naast de reguliere onderwerpen, de volgende thema's behandeld:

- Ontwikkeling van de financiële positie, risicobeheersing en het beleggingsbeleid, inclusief het MVB-beleid;
- Toeslagverlening;
- Wet toekomst pensioenen (Wtp);
- Toekomst van het pensioenfonds;
- Communicatie;
- Continuïteit van de verschillende fondsgremia en het pensioenbureau;
- Voortgang van de juridische procedure tussen pensioenfonds en werkgevers;
- Aanbevelingen van intern toezicht, actuaaris en accountant;

Adviesaanvragen

Het verantwoordingsorgaan heeft het wettelijke en statutaire recht om advies uit te brengen over verschillende onderwerpen. Er zijn vier adviesaanvragen geweest:

- Aanpassing van het beloningsbeleid;
- Aanpassing van de klachtenregeling;
- Reglementswijziging Raad van Toezicht;
- Reglementswijziging Verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan heeft na overleg over alle vier adviesaanvragen een positief advies uitgebracht.

Bevindingen over het beleid en uitvoering per thema

Toeslagverlening en ontwikkeling financiële positie

Per 1 januari 2023 zijn de pensioenen voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers ('slapers') met 13,4% verhoogd, waarbij niet de gehele toeslagruimte is benut. Het verantwoordingsorgaan acht het prudent en evenwichtig dat niet de hele toeslagruimte is aangewend om de hoge inflatie te compenseren. Als gevolg van de hoge toeslagverlening zakte weliswaar de dekkingsgraad in januari 2023 terug naar 123,0%, maar in de loop van het jaar kon de dekkingsgraad weer wat oplopen naar 125,8% ultimo 2023. Het behoud van een goede financiële positie, waaruit toekomstige toeslagen kunnen worden gefinancierd, is een belangrijk uitgangspunt.

Vanwege de ontwikkeling van het consumentenprijsindexcijfer, waarbij op de peildatum 31 oktober 2023 sprake was van deflatie, zijn de pensioenen per 1 januari 2024 niet aangepast.

De beleggingsopbrengsten waren goed en nagenoeg alle categorieën droegen bij aan dit resultaat. Er zijn opnieuw belangrijke stappen gezet in de verduurzaming van de beleggingsportefeuille.

(Her)benoemingen en continuïteit van bestuur, commissies en raad van toezicht

Voor de werving van twee nieuwe leden voor de raad van toezicht is een selectiecommissie gevormd bestaande uit leden van het verantwoordingsorgaan en leden van de raad van toezicht. Middels een zorgvuldige procedure en een goede onderlinge samenwerking zijn twee nieuwe leden geselecteerd. Op voordracht van het verantwoordingsorgaan zijn de heer P.R.F. de Koning (voorzitter) en mevrouw E.A. van der Velde inmiddels door het bestuur benoemd. Hiermee is de raad van toezicht weer volledig bemenst. Het verantwoordingsorgaan bedankt de heer Breen en mevrouw Matelski als oud-leden voor hun inzet en bijdrage aan de raad van toezicht.

Medio december 2023 heeft FrieslandCampina een grote reorganisatie aangekondigd, dat helaas ook gevolgen heeft voor enige leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan. In de loop van 2024 ontstaan hierdoor vacatures in deze gremia. Het verantwoordingsorgaan vraagt dan ook opnieuw aandacht bij de werkgever voor de continuïteit van de verschillende gremia, zodat de openstaande posities kunnen worden gevuld.

Het verantwoordingsorgaan constateert een goede, open en plezierige samenwerking tussen de verschillende fondsorganen binnen het pensioenfonds.

Nieuw pensioencontract en toekomst pensioenfonds

De Eerste Kamer heeft in 2023 de Wtp goedgekeurd en daarmee is ook duidelijk geworden dat gesloten pensioenfondsen kunnen invaren. Het is nog niet duidelijk of sociale partners in de zuivelindustrie een invaarverzoek zullen doen voor de pensioenen die bij Pensioenfonds Campina zijn opgebouwd. Voor het pensioenfonds kan zo'n invaarverzoek niet los worden gezien van de discussie over de toekomst van het pensioenfonds als zelfstandige uitvoeringsorganisatie. Door de geleidelijke krimp van het aantal deelnemers neemt op termijn de levensvatbaarheid af. Het verantwoordingsorgaan waardeert dat het bestuur met een externe consultant alle relevante toekomstscenario's in kaart brengt, selectiecriteria definieert en voorkeursscenario's uitwerkt.

Beloningsbeleid

Het verantwoordingsorgaan heeft uitvoerig stilgestaan bij de aanpassing van het beloningsbeleid voor leden van het bestuur en het verantwoordingsorgaan die daarvoor in aanmerking komen. De gematigde beloning, die de SER-vacatieregeling volgt, is per 1 juli 2023 gewijzigd in een vaste, hogere vergoeding. In de afwegingen bij de adviesaanvraag zijn alle relevante aspecten van de nieuwe beloning meegewogen, zoals het gesloten karakter van het pensioenfonds, het behoud van goede bestuurders en de markconformiteit van de beloning.

Juridische procedure

Het verantwoordingsorgaan is door het bestuur op de hoogte gehouden over het uitbrengen van een nieuwe dagvaarding in februari 2023 tegen de werkgever FrieslandCampina in het kader van schadestaatprocedure. In dit boekjaar is helaas nauwelijks voortgang geboekt doordat de inhoudelijk zitting is verdaagd tot maart 2024. Dit is teleurstellend nieuws voor alle deelnemers die nog een grote indexatieachterstand hebben.

Aanbevelingen intern toezicht, actuaris en accountant

De rapportage en het oordeel 2022 van de raad van toezicht is aan het verantwoordingsorgaan toegelicht. Het rapport van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan zijn vervolgens besproken met het bestuur en in de loop van het jaar is door het bestuur opvolging gegeven aan deze aanbevelingen. De aanbevelingen van de certificerend actuaris en accountant zijn door het bestuur goed opgevolgd.

Aanbevelingen

Het verantwoordingsorgaan bevestigt het bestuur inzake het belang van de uitwerking van de Wtp. Het is een belangrijk onderwerp en sociale partners hebben nog geen duidelijkheid gegeven of zij een invaarverzoek zullen doen bij het gesloten pensioenfonds. De gevolgen hiervan voor de pensioenen van de deelnemers zullen op korte en middellange termijn veel aandacht vragen van het bestuur. Het handelen van het bestuur kan echter niet los worden gezien van de continuïteit op de lange termijn en het uitwerken van de verschillende toekomstscenario's.

Met de implementatie van de Wtp en de ingewikkelde keuzes die dit met zich meebrengt, is voorlichting en keuzebegeleiding van de deelnemers een belangrijk onderwerp. Dit geldt niet alleen voor het geval het pensioenfonds zal gaan invaren in het nieuwe pensioencontract, maar ook als gekozen wordt voor een andere uitvoeringsvorm. Het verantwoordingsorgaan vraagt aandacht om de deelnemers goed voor te lichten over deze keuzes en de consequenties hiervan op de pensioenen.

Daarnaast is het volgens het verantwoordingsorgaan noodzakelijk dat op korte termijn door het bestuur voldoende aandacht wordt besteed aan de samenstelling van de verschillende fondsgremia (waaronder de beleggingsadviescommissie), de bemensing van het pensioenbureau en het behoud van voldoende kennis op alle relevante gebieden.

Het verantwoordingsorgaan constateert dat de laatste jaren er meer aandacht is voor de risico's van cybersecurity en het pensioenfonds voor dit complexe onderwerp zich laat ondersteunen door een externe partij. Het verantwoordingsorgaan acht dit van toenemende belang omdat het pensioenfonds veel van haar werkzaamheden heeft uitbesteed aan derden. Het verankeren van nieuwe DORA-regelgeving, waarbij organisaties vanaf januari 2025 de naleving moeten kunnen aantonen, zal de komende tijd veel aandacht vergen van het pensioenbureau.

Algemeen oordeel

Het verantwoordingsorgaan heeft kennisgenomen van alle verantwoordingsdocumenten, inclusief het bestuursverslag over 2023, en is van oordeel dat het bestuur de aan haar toebedeelde taken adequaat heeft uitgevoerd en daarbij een evenwichtig beleid heeft gevoerd. Bij de genomen relevante besluiten wordt, voor zover van toepassing, voldoende evenwichtig omgegaan met de belangen van alle verschillende betrokkenen. Het bestuur geeft adequate invulling aan de normen van goed pensioenfondsbestuur zoals beschreven in de Code Pensioenfonds. Het verantwoordingsorgaan geeft dan ook een positief oordeel over het beleid en uitvoering door het bestuur over het verslagjaar 2023.

Woerden, 25 april 2024
Het verantwoordingsorgaan

C.L.P. Verstijnen - voorzitter
C.F.E. Buddingh'
S. van Noppen
H.C.E.M. van Ruremonde
F.A.A. Termote

Bijlage A Personalia

Bestuur:	Opmerkingen:	Vertegenwoordiging:
De heer M.M.G.M. van den Hoven	Voorzitter	Pensioengerechtigden
De heer J.L.M. Adriaans	Secretaris	Werknemers
De heer M.F.O.W. van Berkel		Pensioengerechtigden
De heer S.W. de Haes		Werknemers
Mevrouw E.H. Janssen		Werkgevers
Mevrouw M.J. van der Molen		Werknemers
De heer R.J. Rothkrantz		Werkgevers
<i>Vacature</i>		Werknemers
Verantwoordingsorgaan:		
De heer C.L.P. Verstijnen	Voorzitter	Pensioengerechtigden
Mevrouw C.F.E. Buddingh'		Pensioengerechtigden
Mevrouw S. van Noppen	Vanaf 22 maart 2023	Werkgevers
De heer H.C.E.M. van Ruremonde	Secretaris	Werknemers
De heer F.A.A. Termote		Pensioengerechtigden
<i>Afgetreden:</i>		
De heer R.P. ter Borg	Tot en met 28 februari 2023	Werkgevers
Beleggingsadviescommissie:		
De heer J.Th.A.M. Jeurissen	Extern adviseur en voorzitter	
De heer A.M. van Nunen	Extern adviseur	
De heer F. Verveld		
De heer C. Spaans		
De heer R.J. Rothkrantz	Vanaf 1 juli 2023	
De heer S.W. de Haes	Vanaf 1 augustus 2023	
Communicatiecommissie:		
De heer M.M.G.M. van den Hoven	Voorzitter a.i.	
De heer J.L.M. Adriaans		
De heer M.F.O.W. van Berkel		
De heer R.J. Rothkrantz		
De heer F.A. Bakker		
De heer F.T.G.E. Savelkouls		
Risicomanagementcommissie:		
Mevrouw E.H. Janssen	Voorzitter	
De heer J.L.M. Adriaans		
Mevrouw M.J. van der Molen	Vanaf 6 april 2023	
De heer F.A. Bakker	Onafhankelijk risicomanager namens het pensioenbureau	
<i>Afgetreden:</i>		
De heer S.W. de Haes	Tot en met 6 april 2023	
Sleutelfunctiehouders:	Sleutelfunctie:	
De heer J.J.M. Tol	Actuarieel	
Mevrouw E.H. Janssen	Risicobeheer	
De heer S.A. Molenaar	Interne audit	

Stichting Pensioenfonds Campina

Raad van toezicht:	
De heer P.R.F. de Koning	Voorzitter, vanaf 1 augustus 2023
De heer R.H.H. Ganzeboom	
Mevrouw E.A. van der Velde	Vanaf 1 december 2023
<i>Afgetreden:</i>	
De heer J.D. Breen	Tot en met 30 september 2023
Mevrouw J. Matelski	Tot en met 28 februari 2023
Overig:	
Directeur:	De heer C. Spaans
Functionaris gegevensbescherming:	De heer A.A. Smits
Compliance officer:	GBA Accountants & Adviseurs
Administrateur:	Pensioenbureau (uitvoering pensioenregeling)
Fiduciair manager:	Goldman Sachs Asset Management
Custodian en beleggingsadministratie:	Northern Trust Company
ALM-adviseur:	Ortec Finance
Adviserend actuaris:	Ernst & Young Actuarissen
Certificerend actuaris:	Triple A - Risk Finance Certification
Accountant:	KPMG Accountants

Bijlage B Code pensioenfondsen

In de Code Pensioenfondsen staan een aantal normen waarover het pensioenfonds standaard in het jaarverslag moet rapporteren. Dit betreffen de normen 5, 31, 33, 47, 58, 62, 64 en 65:

Norm 5

Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.

Het bestuur legt verantwoording af over de beleidsafwegingen, voorgenomen besluiten, uitkomsten van dit beleid en - voor zover van toepassing - de evenwichtige belangenafweging aan het verantwoordingsorgaan en de raad van toezicht. Door middel van het bestuursverslag wordt dit toegelicht aan de belanghebbenden. Het bestuur en het pensioenbureau onderhouden contact met de belangenvereniging VGC. In de actuariële paragraaf van het bestuursverslag wordt het verwacht pensioenresultaat én het pensioenresultaat in 'slecht-weer' scenario verantwoord aan de hand van de haalbaarheidstoets.

Norm 31

De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.

In het diversiteitsbeleid is vastgelegd dat het pensioenfonds streeft naar diversiteit in de samenstelling van fondsorganen voor zover er kandidaten beschikbaar zijn. Het bestuur vindt het belangrijk dat alle belanghebbenden van het pensioenfonds op een zo evenwichtig mogelijke wijze vertegenwoordigd zijn. Bestuur, verantwoordingsorgaan en raad van toezicht zijn complementair samengesteld, zodat competenties en invalshoeken worden ingebracht die elkaar aanvullen. Dit vanuit de gedachte dat het de horizon van het bestuur en het verantwoordingsorgaan verbreedt.

Norm 33

In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.

Het pensioenfonds vindt het belangrijk dat alle belanghebbenden van het pensioenfonds op een zo evenwichtig mogelijke wijze vertegenwoordigd zijn. Het bestuur heeft in 2022 het diversiteitsbeleid geactualiseerd. Het pensioenfonds streeft daarbij naar diversiteit in de samenstelling van alle fondsorganen voor zover er kandidaten beschikbaar zijn. Eind 2023 hebben 2 vrouwen en 5 mannen zitting in het bestuur en 2 vrouwen en 3 mannen hebben zitting in het verantwoordingsorgaan. In beide organen is echter geen lid jonger dan veertig jaar. Er is sprake van een gesloten pensioenfonds met een vergrijsd deelnemersbestand, waardoor er voor beide organen nagenoeg geen geschikte leden jonger dan 40 jaar beschikbaar zijn.

Norm 47

Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.

Artikel 5 lid 2 van het reglement raad van toezicht: 'De raad van toezicht vervult zijn toezichttaak zodanig dat het bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren van de stichting en aan een beheerste en integere bedrijfsvoering van de Stichting. De raad van toezicht betreft bij zijn taak de naleving van de Code Pensioenfondsen.'

Norm 58

Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.

De missie, visie, kernwaarden en strategie zijn geformuleerd en vastgelegd in het jaarverslag en de ABTN.

Norm 62

Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.

Het bestuur hanteert het volgende beleid voor verantwoord beleggen:

- Het uitsluitingsbeleid is gebaseerd op bestaande internationale juridische kaders, te weten Global Compact Principles van de Verenigde Naties. Deze principes zijn (a) schendingen van mensenrechten, fundamentele vrijheden van de mens (zoals dwangarbeid en vrijheid van vakbeweging) of vormen van kinderarbeid, (b) ernstige vormen van fraude of corruptie, (c) milieuvervuiling en/of (d) controversiële wapens.
- Het pensioenfonds maakt zoveel mogelijk gebruik van het stemrecht op de gehouden aandelen. Het stembeleid van het pensioenfonds is afgestemd op de door het bestuur aanvaarde corporate governance-principes en de uitvoering hiervan is gedelegeerd aan een specialist op het gebied van corporate governance.

De uitgangspunten voor verantwoord beleggen zijn vastgelegd in de ABTN. In het jaarverslag en de website wordt jaarlijks rekenschap afgelegd over verantwoord beleggen. Op de website is de actuele lijst met uitgesloten ondernemingen opgenomen.

Norm 64

Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.

Gedragscode: Jaarlijks rapporteert het bestuur in het Bestuursverslag de naleving van de gedragscode. Hierbij wordt aangegeven of alle verbonden personen, waaronder bestuurs- en commissieleden, en leden van de raad van toezicht en het verantwoordingsorgaan de gedragscode hebben getekend. Begin 2024 zijn door alle verbonden personen opnieuw verklaringen afgegeven over de naleving van de gedragscode in 2023. De compliance officer heeft in maart 2024 aan het bestuur zijn bevindingen gerapporteerd. In deze rapportage komt naar voren dat er geen overtredingen van de gedragscode zijn geconstateerd. De verbonden personen hebben melding gemaakt van hun relevante nevenfuncties, deze zijn beoordeeld en leiden niet tot bemerkingen.

Zelfevaluatie: Jaarlijks rapporteert het bestuur in het Bestuursverslag over de zelfevaluatie.

Norm 65

Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.

In juni 2023 is de Klachtenregeling geactualiseerd. Deze regeling is beschikbaar op de website van het pensioenfonds. De nieuwe klachtenregeling is gebaseerd op de nieuwe gedragslijn 'Goed omgaan om met klachten' opgesteld door de Pensioenfederatie (2022). De aanbevelingen van de Ombudsman Pensioenen en AFM zijn in deze gedragslijn opgenomen. Alle uitingen van ontevredenheid kwalificeren zich als klacht onder de nieuwe regeling. Er is een klachtencommissie ingesteld die bestaat uit een bestuurslid, de directeur en een medewerker van het pensioenbureau.

Per 1 januari 2024 is het pensioenfonds aangesloten bij de Geschilleninstantie Pensioenfondsen (GIP). Deelnemers kunnen bij GIP terecht als zij een geschil hebben met hun pensioenfonds dat niet via de interne klachtenprocedure kan worden opgelost. De Ombudsman Pensioenen maakt onderdeel uit van GIP.

Bijlage C Overzicht mutaties in deelnemers over het jaar 2023

	31 december 2022	Toekenning pensioen	Afkoop / waardeoverdracht	Overlijden	Uitdiensttreding	Overig	31 december 2023
Actieven en arbeidsongeschikten	67	-7	0	0	0	-5	55
Gewezen deelnemers (in dienst)	816	-36	0	-3	-36	-4	737
Gewezen deelnemers (uit dienst)	2.995	-203	-11	-32	36	22	2.807
Ingegaan ouderdomspensioen	4.723	246	-49	-222	0	0	4.698
Ingegaan partnerpensioen	2.086	146	-40	-158	0	0	2.034
Ingegaan wezenpensioen	22	12	-6	0	0	-15	13
Totaal:	10.709	158	-106	-415	0	-2	10.344

**P E N S I O E N F O N D S
C A M P I N A**